

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Första kammaren.

Nr 10.

Onsdagen den 1 oktober e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Justerades två protokollsutdrag för det på förmiddagen hållna sammanträdet.

Fortsattes föredragningen av andra särskilda utskottets i utlå- Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)
tande nr 2, punkten A, framställda förslag till lag om arbetstiden å svenska fartyg.

3 §.

Godkändes.

4 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i *Kungl. Maj:ts* förslag:)

(i *utskottets* förslag:)

Beträffande sjömän å fartyg, som i 3 § avses, vilkens arbete är indelat i vakter, gäller,

att arbetstiden icke må under två på varandra följande dygn överstiga tjugufyra timmar;

att, ifall antalet styrmän uppgår till minst tre, arbetstiden för styrman icke må under två på varandra följande dygn överstiga aderton timmar;

att, i fall antalet *styrmän*, maskinister, motormän, smörjare eller kollämpare uppgår till minst tre, arbetstiden för sjöman i dylik ställning icke må under två på varandra följande dygn överstiga sexton timmar;

att, i fall antalet maskinister, motormän, smörjare eller kollämpare uppgår till minst tre, arbetstiden för sjöman i dylik ställning icke må under två på varandra följande dygn överstiga sexton timmar;

Första kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 10. 1

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)

att arbetstiden för eldare å ångfartyg i oceanfart eller å sådant fartyg i nordsjöfart, vars maskinstyrka uppgår till minst tvåhundra-femtio indikerade hästkrafter, eller å dylikt fartyg, som är statt i in-skränktare fart och vars maskinstyrka uppgår till minst sexhundra indikerade hästkrafter icke må, i fall resan under vanliga förhållanden kräver mera än tjugufyra timmars oavbruten gång, under två på varandra följande dygn överstiga sexton timmar; samt

att å helgdag sjöman icke må användas till annan skeppstjänst än dels vad som erfordras för fartygets framdrivande, manövrering eller navigering dels ock, där det kan anses ingå i sjömannens åligganden, lättare rengöring eller sådant arbete, som, enligt vad i 6 § stadgas, kan å helgdag åläggas i nämnda paragraf avsedd personal.

Vid denna paragraf hade reservation avgivits av, utom annan, herrar *A. C. Lindblad, Lindley, Johan Nilsson* i Malmö, *F. Lindqvist, Lindqvist* i Kosta, *Hayman* i Stockholm, *Sjöström, Karlsson* i Vätö och *Lövgren* i Nyborg, vilka anfört:

»Det är svårt att upptäcka något rimligt skäl, varför eldare, anställda å fartyg i inskränktare fart, vars maskinstyrka uppgår till mellan tvåhundrafemtio och sexhundra indikerade hästkrafter, skola förvägras rätten till ett treskiftssystem, som generellt medgives eldare å fartyg med samma indikerade hästkraftsantal i nordsjöfart. Vi yrka därför att ifrågavarande paragraf måtte få följande lydelse:

Beträffande sjöman — — — — vakter, gäller, att arbetstiden — — — — tjugufyra timmar;

att, i fall antalet styrmän — — — — sexton timmar;

att arbetstiden för eldare å ångfartyg, vars maskinstyrka uppgår till minst tvåhundrafemtio indikerade hästkrafter, icke må, ifall resan under vanliga förhållanden kräver mer än tjugufyra timmars oavbruten gång, under två på varandra följande dygn överstiga sexton timmar; samt

att å helgdag — — — — avsedd personal.»

Herr Lindley: I enlighet med mitt yttrande vid behandlingen av den första paragrafen, då jag förklarade, att jag icke skulle motsätta mig den ändring som utskottet här vidtagit beträffande styrmän, ber jag få yrka bifall till den av mig jämte övriga reservanter yrkade förändringen av näst sista stycket i 4 § beträffande eldare å fartyg, vars maskinstyrka uppgår till mellan 250 och 600 hästkrafter.

Herr Hult: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan enligt den lydelse paragrafen har i förslaget.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av nu ifrågavarande paragraf samt vidare på paragrafens antagande med den av herr *A. C. Lindblad* med flera reservationsvis förordade ändring av det stycke, som började med orden »att arbetstiden för eldare»; och för-

klarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets *Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg.* förslag vara med övervägande ja besvarad.

*Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)*

5 §.

Denna paragraf lydde:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*.)

(i *utskottets förslag*.)

Sjöman å fartyg, som i 3 § avses, vilkens arbete icke är indelat i vakter och som ej tillhör den i 6 § omfördälda personal, må å söckendag ej användas till skeppstjänst mera än nio timmar och å helgdag ej till annan skeppstjänst än högst en timmes lättare rengöringsarbete, i den mån sådant rengöringsarbete kan anses ingå i sjömannens åligganden.

Arbetstiden för sjöman, som i denna paragraf avses (*dagman*), skall förläggas å söckendag mellan klockan 6 f. m. och klockan 6 e. m. samt å helgdag mellan klockan 6 och klockan 9 f. m.

Arbetstiden för sjöman, som i denna paragraf avses (*dagman*), skall förläggas å söckendag mellan klockan 6 f. m. och klockan 8 e. m. samt å helgdag mellan klockan 6 och klockan 9 f. m.

I en vid denna paragraf avgiven reservation hade herrar *A. C. Lindblad, Lindley, Johan Nilsson* i Malmö, *F. Lindqvist, Lindqvist* i Kosta, *Hagman* i Stockholm, *Sjöström, Karlsson* i Vätö och *Lövgren* i Nyborg på anförda skäl påyrkat, att åt paragrafen skulle givas följande lydelse:

Sjöman å fartyg — — — — — ej användas till skeppstjänst mera än åtta timmar och å helgdag — — — — — sjömannens åligganden.

Arbetstiden — — — — — söckendag mellan klockan 6 f. m. och klockan 6 e. m. samt å helgdag mellan klockan 6 och klockan 9 f. m.

Herr Lindley: Jag avstod från att begära votering vid den förra punkten, men jag måste ärligt säga, att vid denna punkt kan jag icke släppa det, utan här måste vi åtminstone pröva, huruvida man skall hava rena dårskaper i lagtexten.

Jag erkänner villigt, att lagen här är skriven på ett sådant sätt, att den kan vara mycket svår att förstå för lekmän. Det är ju givetvis även så, att även utskottsledamöterna haft svårt att verkligen kunna fatta innebörden av de olika bestämmelserna. Men jag tycker ändå, att när man hållit på så pass länge — ty vi hade ju dessa frågor uppe vid lagtima riksdagen, och sedan hava vi nu diskuterat dem i utskottet — så är det märkvärdigt, att man fortfarande icke kan förstå, vad dagmän äro för sorts mackapärer. Man envisas att tro, att dagmän äro någon sorts å fartyg anställd personal, som finns på alla möjliga slags fartyg, huru små de än månde vara. Nu är det så, att de som vi i allmänhet enligt sjöterminologien kalla för dagmän ju endast förekomma på fartyg i

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Ports.)

långfärd och huvudsakligen på segelfartyg. På dessa stora fartyg finnas anställda olika yrkesmän, som segelmakare, timmerman, kanske en malare, en donkeyman, som också tjänstgör som smed, och på de långa resorna, isynnerhet i passadvindarna, där inga stora ändringar böra företagas i fråga om skötande av segel, utan fartyget går med någorlunda jämn vind, kan man taga en del av besättningen från vakten och sätta dem till dagmän, alltså tjänstgöra om dagarna och sova om nätterna. De kunna då utföra en hel del reparation-arbeten och dylikt ombord på fartyget, som det kan anses lämpligt att använda dessa människor till. Någon anledning till att för d-ras skull föreslå en längre arbetstid än vad man här fastställer för besättningen, då fartyget ligger i hamn, kan icke påvisas. Det är nämligen icke något brådskande arbete som förekommer, utan det är bara så, att man vill utnyttja folkets arbetskraft om dagen så långt som möjligt, därför att man icke behöver hela besättningen till att hålla vakt om vakt. Någon anledning att för den skull öka på arbetstiden med ytterligare en timme över vad som är fastslaget för arbetstiden i hamn föreligger icke.

Men det är icke den sidan av saken, som jag för min enskilda del anser mig kunna betecknas som dårskaper, utan det är, att man i utskottet har vidtagit den åtgärden, att man ändrat arbetstiden från vad Kungl. Maj:t föreslår, från klockan 6 på morgonen till klockan 6 på kvällen, till från klockan 6 på morgonen till klockan 8 på kvällen. Det fanns nämligen vissa lantmannarepresentanter i utskottet, som hade för sig, att bestämmelserna om dessa dagmän också kunde gälla för de småfartyg, som gå i bohusländska skärgården och där omkring, och följaktligen ansåg man, att dessa behövde en annan sorts tidsindelning eller från klockan 6 på morgonen till klockan 8 på kvällen. Nu är det icke möjligt att tänka sig en sådan tidsindelning, ty i de trakter detta är avsett att gälla är det så, synnerligast vid ekvatorn, att det redan klockan 8 på kvällen är mörkt. Det blir ganska fort mörkt i dessa trakter, och man har icke där skynningsförhållanden, som vi hava här i de nordligare belägna länderna. Att sätta arbetstiden från klockan 6 på morgonen till klockan 8 på kvällen skulle alltså vara det mest orimliga som kunde tänkas, och jag kan icke förstå, varför man ovillkorligen driver det därhän. Nu försökte jag övertyga utskottsledamöterna på heder och samvete, att det aldrig ens under nuvarande förhållanden förekommit en sådan arbetstid på de-sa fartyg, men man trodde mig icke, utan hyste den uppfattningen, att jag ville föra dem bakom ljuset. Men nu måste jag här kräva, att någon av utskottets representanter går upp och försvarar denna tidsförlängning, varför man ovillkorligen vill hava arbetstiden från klockan 6 på morgonen till klockan 8 på kvällen, ty det måste väl vara något skäl, varför man ändrar Kungl. Maj:t förslag. Har man inga skäl för det, kan jag icke se, varför man vidtager ändringen, och det skall bliva mig ett mycket stort nöje

att höra försvaret för den av utskottsmajoriteten företagna ändringen.

*Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)*

Herr Hult: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren frågade efter vilket skäl vi åberopa för att förlägga arbetstiden för dessa dagmän på sätt nu är föreslaget. Han hyste även tvivel om att man hade någon reda på vad som menas med dagmän. Jag ber då endast att få hänvisa till vad som säges i den kungl. propositionen till lagtima riksdagen i våras, där statsrådet och chefen för finansdepartementet gör reda för just vad man menar med detta uttryck och säger: »För icke vaktindelad manskap (dagmän) skall den ordinarie arbetstiden utgöra 9 timmar på söckendag.»

Nu har utskottet ansett, att då man i lagen fastställer den dagliga arbetstiden, så skulle man kunna överlämna till befälet å fartyget att inom den av utskottet förordade tiden, mellan klockan 6 på morgonen och klockan 8 på kvällen förlägga den arbetstid, som lagen sålunda utstakat för dessa dagmän. Utskottet har ansett detta vara en rent praktisk åtgärd, som det icke anförts några verkligt bindande skäl emot.

Under sådana förhållanden ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på ifrågavarande punkt.

Herr Lindley: Ja, herr talman, det var ju alltid något skäl som den föregående talaren kom med, men jag vill säga, att det skälet icke är tillräckligt.

Enligt den allmänna sjömansterminologien kallas dessa, som vi här beteckna som dagmän, ombord på fartyg, åtminstone på engelska fartyg, för »farmers». Det är visserligen en humoristisk sjömansterm och betyder enligt översättning lantbrukare, bönder, samt innebär att man därmed markerar att de sova på nätterna och arbeta på dagerna. Det är det allmänna uttrycket. Jag kan icke finna annat än att det ligger något av omedveten humor i detta att man då ändrar arbetstiden till klockan 8 på kvällen, därför att det skall mera sammanfalla med den arbetstid man anser vara skälig på landsbygden. Men det stannar dock icke därvid, ty när denna lag sedermera kommer ut, skola andra få tillfälle att titta på den, och när man aldrig förut använt en sådan arbetstid ens under den tid, då man haft frihet att sätta arbetstiden hur som helst, komma säkerligen alla som få denna lag i händerna att få sig ett gott skratt över hur riksdagen beslutar i sjömansfrågor. Jag tänker mig, huru betälhavarna komma att samlas i den trogen åhörarskara kring sig på bryggan och för dem utlägga lagtexten sådan den svenska riksdagen har avfattat densamma och att arbetstiden för dagmän skall vara från klockan 6 på morgonen till klockan 8 på kvällen, och då komma de sannerligen att därvid taga sig ett gott skratt. Det är därför jag tycker, att man bör bespara riksdagen den smäleken, att folk skall behöva skratta åt dess beslut.

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)

Jag yrkar därför bifall till den av mig och mina medreser vanter till betänkandet fogade reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som förekommit angående nu ifrågavarande paragraf, propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på bifall till den av herr A. C. Lindblad m. fl. vid paragrafen anförda reservationen; och förklarade herr talmannen efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindley* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition.

Den, som godkänner 5 § i det av andra särskilda utskottet i utlåtande nr 2 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr A. G. Lindblads m. fl. vid denna paragraf anförda reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 34.

6—12 §§.

Godkändes.

13 §.

Denna paragraf ägde följande avfattning.

Utan hinder av vad här ovan stadgats må sjöman användas till skeppstjänst, då fråga är om:

a) skeppstjänst, som med hänsyn till säkerheten för fartyg, liv eller gods eller till fartygs navigering eller manövrering till sjöss nödvändigt måste utföras å annan tid, än sjömannen eljest har att förätta skeppstjänst;

b) skeppstjänst, som erfordras för lämnande av hjälp, varom i 34 a, 223 eller 223 a § sjölagen sägs;

c) deltagande i sådana övningar med bärgnings- och eldsläckningsredskap, som, i enlighet med vad därom särskilt stadgas, varda anställda;

d) askhissning till sjöss; samt
 e) skeppstjänst, som föranledes därav, att besättningen blivit under pågående resa förminskad.

För skeppstjänst, som sjöman utför på grund av bestämmelserna i denna paragraf, är han, såvitt ej annat överenskommits, icke berättigad till ersättning i vidare mån, än i 95 § sjölagen sägs.

I särskilt avgiven reservation hade herrar *A. C. Lindblad, Lindley, Johan Nilsson* i Malmö, *F. Lindqvist, Lindqvist* i Kosta, *Hagman* i Stockholm, *Sjöström, Karlsson* i Vätö och *Lövgren* i Nyborg yrkat, att åt mom. a) i 13 § skulle givas följande lydelse:

a) skeppstjänst till sjöss, som med hänsyn till säkerheten för fartyg, liv eller gods nödvändigt måste utföras å annan tid, än sjömannen eljest har att förrätta skeppstjänst.

Herr Lindley: Herr talman! Denna paragraf har under utskottsbehandlingen undergått en betydelsefull förändring. Kungl. Majt hade ursprungligen föreslagit en helt annan formulering, där det endast angavs att skeppstjänst, som var nödvändig med hänsyn till säkerheten för fartyg här skulle vara inbegripen i denna bestämmelse, under det att utskottsmedlemmar hava yrkat, att man skulle utsträcka denna skyldighet även till att omfatta skyddande ev liv och gods ombord på fartyget och vad som till fartygets navigering och manövrering till sjöss är nödvändig. Jag och mina medreservanter hava icke haft något emot själva bestämmelsen om skyldighet att skydda fartyg, liv eller gods, men vi hava ansett, att den fatt en sådan formulering, att den verkar orättvist. Enligt den formuleringen som paragrafen nu har fått, kan man också ålägga besättningen att utan någon som helst extra ersättning utföra en hel del annat arbete, när fartyget ligger i hamn, och detta måste givetvis verka orättvist. Om man skulle antaga ett sådant fall, att ett fartyg, som ligger i hamn, springer läck, så kan man då tvinga fartygets besättning till att arbeta hela natten utan att de därför få den ringaste ersättning för detta extra arbete. I fall man tänker sig, att lasten ombord på ett fartyg på något sätt skulle taga eld och därigenom utsättas för risk att bli fördärvad, skulle man kunna ålägga besättningen att utföra dylikt arbete utan att de därför hava rättighet att få någon som helst ersättning. Det är därför som undertecknad har motsatt sig att paragrafen skulle få den form som här förordas, där för att här gäller det icke blott det legitima skyddandet av gods och liv och allt det andra, när fartyget är till sjöss, utan genom den formulering som paragrafen fått utsluter man också samtidigt rättigheten för besättningen att utfå någon ersättning för detta extra arbete, när det förekommer exempelvis i hamn.

Det är därför som vi reservanter hava yrkat på en annan formulering av denna bestämmelse. Vi hava nämligen yrkat, att den skulle få följande lydelse:

a) skeppstjänst till sjöss, som med hänsyn till säkerheten för

Lagförslag om
 arbetstiden
 å svenska
 fartyg.
 (Forts.)

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)

fartyg, liv eller gods nödvändigt måste utföras å annan tid, än sjömannen eljest har att förrätta skeppstjänst.» Vi anse, att det bör vara tillräckligt med denna formulering och att man icke för att åstadkomma en sådan allmän förändring, som vi för övrigt icke hava någonting emot, giver bestämmelsen en form, som gör den avsiktligt vilseledande, som fallet är med följande stycke i utskottets förslag: »skeppstjänst, som med hänsyn till säkerheten för fartyg, liv eller gods eller till fartygs navigering eller manövrering till sjöss nödvändigt måste utföras å annan tid, än sjömannen eljest har att förrätta skeppstjänst». Skriver man i stället: »skeppstjänst till sjöss, som med hänsyn till säkerheten för fartyg, liv eller gods nödvändigt måste utföras å annan tid, än sjömannen eljest har att förrätta skeppstjänst», så blir det säkerligen mycket mer tillfredsställande och ett fullständigt uttryck för vad man i realiteten menar med denna paragraf.

Det är därför jag ber att få yrka bifall till den av mig och övriga reservanter till betänkandet fogade reservationen.

Herr Hult: Herr greve och talman! Utskottet har ansett, att de arbeten, som det är fråga om i denna paragraf, väsentligen förekomma till sjöss men att de också torde kunna förekomma eljest, och vara av verkligt tvingande beskaffenhet. Det är med anledning därav utskottet har föreslagit den formulering, som har kommit till uttryck i betänkandet. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av nu föredragna paragraf samt vidare på paragrafens godkännande med den ändring, som förordats i den av herr A. C. Lindblad m. fl. vid lagrummet anförda reservationen; och förklaras den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

14 och 15 §§.

Godkändes.

16 §.

Denna paragraf lydde:

Ersättning för overtidsarbete skall, för timme beräknat, utgöra, när arbetet utföres å söckendag, minst en etthundrafemtiondel och, när arbetet utföres å helgdag, minst en sjuttiofemtedel av sjömannens kontanta månadslön.

Har sjöman någon dag mera än två timmar använts till overtidsarbete, bestående av lastning eller lossning, skall, därest han under närmast följande dag eller dagar användes för enahanda arbete, sjömannen för det å sistberörda dag eller dagar utförda overtidsarbete av sådan art utfå ersättning efter den för overtidsarbete å helgdag stadgade beräkningsgrund, ändock att arbetet utförts å söckendag.

Ersättningen skall beräknas särskilt för varje tillfälle övertidsarbete utföres. För varje påbörjad halvtimme betalas ersättning såsom för halvtimme.

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Thore*, som på anförda skäl hemställt, att 16 § måtte erhålla följande lydelse:

Ersättning för övertidsarbete skall för timme beräknad icke utgå med lägre belopp än sextio öre med tillägg av en fyrahundradel av sjömannens kontanta månadslön. Ersättningen skall beräknas särskilt för varje tillfälle övertidsarbete utföres. För varje påbörjad halv timme betalas ersättning såsom för halvtimme.

2:o) av herrar *Hult, Modig, Olsson* i See och *Olsson* i Kollunge-röd, vilka yrkat, att ersättningen för övertidsarbete, för timme beräknad skulle bestämmas till, när arbetet utfördes å söckendag, minst en tvåhundredel och, när arbetet utfördes å helgdag, minst en hundredel av sjömannens kontanta månadslön.

Herr Östberg: Herr greve och talman, mina herrar! I denna paragraf behandlas en fråga av ganska stor ekonomisk räckvidd, nämligen frågan om grunderna för ersättning för övertidsarbete. Om den saken hava också meningarna, såsom framgår av betänkandet, varit mycket delade inom utskottet. Utom de reservationer, som helt och hållet yrkat avslag på hela lagförslaget, förekomma två särskilda specialreservationer i denna punkt, en av herr *Thore*, och en av herrar *Hult, Modig, Olsson* i See, och *Olsson* i Kollungeröd.

Båda dessa reservationer gå ut på att moderera den ersättning, som lagstiftningen här påbjuder som ett minimum och som ur reservationernas synpunkt anses oskälig. Det har särskilt framhållits, att den svenska lagstiftningen här gått vida längre än den norska. Den norska lagen bestämmer en övertidsersättning av en krona, under det den svenska lagstiftningen skulle medföra en 2 å 3 gånger så hög övertidsersättning. Man har påvisat, att särskilt förhållandet mellan ersättningen för befäl å ena och manskap å andra sidan skulle lämna mycket övrigt att önska, liksom bestämmelsen om att ersättning skall utgå för helgdag i vissa fall, även om arbetet är utfört på söckendag måste vara särskilt obillig. Det är klart, som herr *Thore* framhåller i sin reservation, att hithörande bestämmelser skola bliva särskilt betungande för den reguljära kust- och inomskärstrafiken.

Utskottet har sagt, att det bestämt denna höga minimiersättning, därför att därigenom skulle man minska lusten hos fartygsbefälet att anordna övertidsarbete. Men med det argumentet kan man komma till vilken övertidsersättning som helst. Ty icke företages väl övertidsarbete annat än när det blir nödvändigt, för att ett fartyg skall kunna hålla sina turer, eller det på grund av hamnförhållandena är nödvändigt att tillgripa sådant. Då skall

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

väl icke en oskäligen ersättning av lagstiftningen påbjudas för detta övertidsarbete.

Nu föreställer jag mig, att första kammaren på denna punkt skulle kunna företaga en rättelse. Andra kammaren har visserligen bifallit utskottets hemställan, men det är klart, att om första kammaren nu fattar ett annat beslut, så går saken till sammanjämkning i utskottet. För att vid denna sammanjämkning komma till ett efter min mening mera tillfredsställande resultat, skall jag be att få yrka bifall till herr Thores i punkten avgivna reservation, sådan den återgives på sid. 44. Det är givet, att vid den sammanjämkning, som sedermera kan komma att äga rum, man slutligen skulle kunna komma fram till ett medlingsförslag, som går i den av herr Hult m. fl. avgivna reservationens riktning.

Jag skall således, herr greve och talman, be att få yrka bifall till herr Thores reservation i denna punkt.

Herr Lindley: Ja, herr talman, det skulle icke så värst mycket förvåna mig, om man här skulle vidtaga en ytterligare försämring. Det vore i så fall pricken över i't. Först ålägger man sjöfolket en onaturligt lång arbetstid, som icke någon annan arbetsgrupp har motsvarighet till och sedan extra påbröd i form av förhållningsarbete, utom att man till och med kan ålägga dem att utföra arbete, som jag förut talat om, till skyddande av fartyg, liv eller gods och sadant mera utan någon som helst ersättning, och när man gjort detta, så börjar man tycka, att de få för mycket betalt för sitt övertidsarbete.

Jag kan ju erkänna, att det kan synas, att ersättningen är ganska hög i vissa fall i närvarande stund, men då räknar man ju med de nu utgående lönerna, och dessa äro icke permanenta, ty i de nuvarande lönerna ingår ju också den ersättning, som sjöfolket får på grund av den stora minrisk, som nu föreligger, för för vilken sjöfolket fått ett extra tillägg, som inräknas i månadslönen. Det är givet, att när man räknar med denna lön, kommer ersättningen att kunna betraktas som ganska stor. Men när tillägget bortfaller, kommer det att inträffa, att ersättningen blir för liten.

Nu är det ju så, att denna övertidsersättning mestadels kommer till användning, när det är fråga om att utföra lossnings- och lastningsarbeten, ty i annat sammanhang kommer man väl näppeligen att använda sjöfolket till övertidsarbete, och då ställer sig för mig frågan så: blir ersättningen då så oproportionerligt stor mot vad man betalar till andra arbetare? Då vill jag säga, att den icke är det, ty med den stora tilläggsersättning de få på grund av minrisken kommer sjöfolkets ersättning dock icke upp till den ersättning hamnarbetarna genom frivilligt avtal med sina arbetsgivare kunnat få. Vore herr von Sydow här, skulle han understryka detta och erkänna, att den ersättning som vi hava fastställt för hamnarbetarna går till högre belopp än det som här kommer att utgå för sjöfolkets vidkommande. Enligt den uppgörelse, som har träffats i alla Sveriges hamnar av större bety-

delse, utgår ersättningen till dem med 60 procent de första två timmarna och därefter med 100 %, och då man vet, att det vid hamnarna arbetas efter ackordsprincip och man kan räkna med att de kunna komma upp till en arbetsförtjänst på över två kronor, betyder det i realiteten, att med 100 % höjning kommer deras ersättning upp till närmare 5 kronor. Det är ju betydligt mycket mera än vad någonsin skulle komma sjöfolket till del för övertidsarbete, till och med vid helgdagsarbete.

Men nu är det en sak, som herrarna icke skola glömma, när ni behandla denna fråga. Det är den allra viktigaste frågan, som jag förut flera gånger påtalat här i kammaren, nämligen att sjöfolket nu är den enda klass, den enda kategori i vårt land, som fortfarande står under tvångslagar och fortfarande kan påläggas att utföra ett visst arbete enligt sjölagen. Till och med beträffande lantarbetarna har riksdagen nu åtminstone beslutat att göra en undersökning angående legohjonsstadgans avskaffande, men för sjöfolket gälla dessa förhållanden fortfarande. Väger en sjöman att utföra ett arbete, kan han icke allenast underkastas disciplinär bestraffning utan till och med ställas under kriminellt åtal enligt myteribestämmelserna för vägran att utföra givna befallningar. Skall man hava rättighet att uttaga ända upp till 18 timmar i övertid per vecka och till och med tvinga dem att arbeta den tiden och sedermera knussa på betalning — det är sannerligen ovärdigt den svenska riksdagen.

Herr Hult: Herr greve och talman! Med hänvisning till den förklaring, som jag avgav redan vid principdebatten i denna fråga, att jag icke ämnade yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen på denna punkt skall jag nu be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Östberg: Såvitt jag kunde följa herr Mindleys anförande, gjorde han den anmärkningen, att efter herr Thores förslag avlöningen för övertidsarbete i vissa fall skulle kunna bli för låg, ifall månadslönen sänktes från det belopp, varmed den nu under kristiden utgått. Jag vill då emellertid framhålla, att såväl enligt utskottets förslag som enligt den andra under denna punkt avgivna reservationen övertidsersättningen uteslutande bestämmas i förhållande till månadslönen. Herr Thores förslag innebär däremot, att övertidsersättningen skulle utgå med ett fast belopp av 60 öre och dessutom med $\frac{1}{400}$ av sjömannens kontanta månadslön. Herr Thores förslag innebär således en viss garanti mot att ersättningen blir alltför låg. I Norge har man bestämt en krona för timme, vilket ju är en mycket enkel åtgärd. Här skulle som sagt herr Thores förslag innebära ett kontant belopp av 60 öre och därutöver $\frac{1}{400}$ av sjömannens kontanta månadslön. Det förefaller mig således, som om herr Thores formulering ur allmän synpunkt hade vissa företräden.

Beträffande herr Lindleys påpekande i övrigt, att sjömannen

Lag förslag om
arbetslöshet
i svenska
artyg.
(Forts.)

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)

är skyldig att utföra ifrågavarande arbete, vill jag erinra om, att detta gäller vare sig arbetet sker på övertid eller på vanlig tid, så att det är en sak, som icke hör hit. Här är det fråga om ersättningen för övertidsarbete, och det är fråga om att hålla denna inom samma rimliga proportioner, som man exempelvis inom det sjöfartsidkande Norge ansett sig kunna hålla den. Och när man måste anse den av utskottet föreslagna ersättningen oskäligt betungande för sjöfarten, så förstår jag icke, varför icke första kammaren i detta hänseende skulle kunna vidtaga en begränsning, isynnerhet som här är fråga om en minimigräns.

Vi har ju sett att andra kammaren haft modet att på en annan punkt vidtaga en liten rättelse i Kungl. Maj:ts förslag, som kammaren ansåg behöflig, och första kammaren har nu även för sin del följt detta beslut. Jag undrar då, om icke första kammaren skulle kunna taga mod till sig, om den eljest finner den anmärkning, som jag här framställt, skäligen, och vidtaga en rättelse jämväl i den nu ifrågavarande punkten.

Herr statsrådet Thorsson: Herr greve och talman! När jag förra gången yttrade mig, betonade jag just, att detta är en punkt, där jag för min del skulle sätta stort värde på om kammaren ville följa det av Kungl. Maj:ts framlagda och av utskottet tillstyrkta förslaget.

Om kammaren skulle biträda den reservation, till förmån för vilken den siste ärade talaren nu har yttrat sig, skulle detta innebära, att sjömännen enligt lagen skulle erhålla en lägre övertidsersättning, än de fått inskriven i ett på frivillighetens väg träffat avtal mellan redarna och sjömännen. Det tycker jag i och för sig icke är ur vare sig psykologisk eller annan synpunkt riktigt.

Det förslag, som innehålles i den kungl. propositionen, åskådliggöres uti en tabell, vilken finnes intagen på sid. 36 i kommittébetänkandet; härav framgår att en sjöman, som har 50 kronor i månaden i lön, skulle få en övertidsersättning av 33 öre per timme för övertidsarbete. En sjöman med 100 kronor i månaden skulle för övertidstimme erhålla 67 öre, och en, som har 150 kronor i månaden, skulle få 1 krona. En person, som har 200 kronors månadslön, skulle erhålla 1 krona 33 öre i timmen för vanligt övertidsarbete. Dessa övertidsersättningar utgå under söndag med fördubblat belopp, en företeelse som numera tillämpas i alla moderna löneavtal.

Om man tager i betraktande lagens många undantagsbestämmelser, som tillåta övertidsarbete i stor utsträckning skulle det verkligen förvåna mig, om första kammaren på denna punkt skulle vilja göra en avvikelse från det förslag, som utarbetats av de kommitterade och framlagts av Kungl. Maj:ts samt godkänts av andra kammaren. Jag är visserligen medveten om, att man här kan göra en jämkning i den gamla stilen och gå den medelväg, som av den siste ärade talaren ifrågasatts. Men det vill före-

falla mig, som om det skulle vara mera i överensstämmelse med nela lagstiftningens anda, om man icke ginge den av den siste ärade talaren rekommenderade vägen, utan godkände det förslag, som innehålles i utskottets utlåtande. Det kan dock icke förnekas, att denna lag, som ju är avsedd att giva bestämmelser om arbetstidens reglering, redan innehåller många undantag, som i mangt och mycket kunna göra lagen illusorisk, och jag fruktar, att detta ännu mer skulle bli fallet, om man även på denna punkt skulle släppa efter. Det är min övertygelse, att övertidersättningen efter de grunder, som här ifrågasatts kommer att utgöra ett korrektiv mot att man onödigt använder personalen på övertid.

Jag ber därför, herr greve och talman, att på det varmaste få hemställa hos kammaren, att den i detta stycke måtte biträda utskottets förslag.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Jag kan icke underlåta att här fästa kammarens uppmärksamhet på vart de bestämmelser, som vi här äro färdiga att besluta, komma att leda för insjö- och kanaltrafikens del. Då jag på förmiddagen hade ordet i detta ärende, så erinrade man gentemot mig, att undantag kunde komma att beviljas för nämnda trafik, men på den nu förevarande punkten, där det gäller ersättningen för övertidsarbete, är det väl näppeligen möjligt att tänka sig, att tillsynsmyndigheten skall kunna medgiva några undantag. Men då skulle det komma att inträffa, att om en kanalbåt i reguljär trafik får undantag beviljade från bestämmelserna om arbetstiden, denna övertidersättning dock, såvitt jag kan förstå, kommer att tillämpas för lossning och lastning, som pågår på tid efter klockan sex aftonen. Man kan ju tänka sig en bat på färd efter kanalen, som måste fortsätta sin resa och lossa eller lasta små kollin under korta stunder än här än där. Den kan icke upphöra med sin färd utan måste sköta denna lossning och lastning, som kanske tager en tid av några minuter, 15 minuter eller så för varje gång. Men för det första skall ersättning utgå för påbörjad halvtimme såsom för hel halvtimme, och för det andra efter så pass hög skala som här är ifrågasatt, och för det tredje gäller, att om detta arbete förekommer två dagar efter varandra, och det kan det naturligtvis ofta göra, skall ersättningen utgå såsom för helgdagar. Jag kan icke finna annat, än att förhållandena under sådana omständigheter bliva rent omöjliga för kanal- och insjötrafiken.

Jag beklagar, att ärendet föreligger i det skick, som nu är fallet. Hela denna bestämmelse om ersättningen för övertidsarbete synes mig vara fullkomligt onödig i detta sammanhang. Här är ju fråga om en reglering av arbetstiden, och det kan väl vara nog därmed. Övriga frågor bruka väl vederbörande parter sköta sig emellan på annat sätt. Jag för min del beklagar, att jag icke på nytt kan yrka avslag och icke heller kan yrka bifall till herr Hults reservation, som annars låge närmast till hands. Jag ber

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

därför att få förena mig i yrkandet om bifall till herr Thores reservation.

Herr Lindley: Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har redan påvisat, hur man gått tillväga vid beräkningen av denna övertidsersättning, och att bestämmelserna grunda sig på det föreliggande kommittébetänkandet. Det är ju givet, att då man inom denna kommitté, där det har funnits representanter även för skeppsredarna, utan reservation i denna del har kunnat framlägga ett dylikt förslag, så måste detta vara grundat på verkställda beräkningar, vilket däremot herr Thores förslag säkerligen icke är. Jag vill även fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att herr Thore i detta fall står ensam med sin reservation. Icke ens övriga arbetsgivarrepresentanter i utskottet ha velat ansluta sig till de synpunkter, som herr Thore här framlagt, och arbetsgivarna äro icke heller betjänta med att vi här fastställa en övertidsersättning, som icke svarar mot vad som rimligtvis kan anses vara befogat. Ty fastställer man ett belopp, som är alldeles för lågt, och sedan vill tvinga personalen att utföra övertidsarbete med stöd av denna lag och av sjölagen, så kommer detta givetvis att framkalla en mängd konflikter, och det är man säkerligen icke alls betjänt med.

Det är vidare rent förvånansvärt att höra herr Nilsons uttalanden, och man kanske där kan finna en förklaring till att det alltid är så mycket bråk på detta arbetsområde nere i Kristinehamn. Vi ha där den ena konflikten efter den andra, och det kanske beror på att man där ser litet trångt på dessa frågor.

Jag kan icke finna, att vad man här föreslagit är så oerhört högt. I Kristinehamn utgör ersättningen för motsvarande arbetare i hamnen först och främst timpenning, som med därå utgående dyrtidstillägg av 90 % uppgår till cirka 1 krona 50 öre. Om man sedan räknar med den övertidsprocent, som är fastställd för Kristinehamn, så innebär ju detta ett betydligt högre belopp än vad som här skulle komma sjöfolket till del för utfört övertidsarbete. Skulle nu ersättningen ytterligare nedsättas, är det ju givet, att de olika arbetargruppernas intressen där måste komma i strid med varandra, hamnarbetarnas intressen och sjöfolkets intressen. Sjöfolket vill icke ha något övertidsarbete, därför att de få för dåligt betalt därför, och hamnarbetarna kanske vilja utföra arbetet, därför att de få någorlunda väl betalt. På så sätt skulle det kunna uppstå tvister, som kanske kunde leda till att fartygen icke bleve lossade på övertid just på grund av detta tillvägagångssätt. Jag tror därför icke, att det är klokare att följa den väg, som herr Nilson här förordat, att bifalla herr Thores reservation, utan jag tror, att det är säkrare i längden att följa utskottets förslag.

Herr Nilson, Karl August: Jag skall endast be att få säga herr Lindley, att jag icke hört talas om några tvister med

sjömännen i Kristinehamn. Herr Lindley tyckes icke hava reda på vad han talar om. Det har varit hamnarbetarna, som ifrågasvarande konflikt rört, men här tala vi ju om sjöfolket, och de hava stått i ett ganska gott förhållande till sina arbetsgivare, och det hoppas jag skall bliva fallet även i fortsättningen.

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)

Herr Östberg: Herr greve och talman, mina herrar! För att herrarna skola få en föreställning om vad det är för belopp, som det rör sig om i de fall, om vilka vi här tala, skall jag anhålla att här få meddela en uppgift, som jag fått i min hand av vad denna övertidsersättning skulle betyda t. ex. för en andra maskinist på ett fartyg om 3,000 ton. Det är nu att märka, att sjöfolket, såsom var och en vet, har kost och logi och sin bestämda månadslön dessutom. Utskottets förslag skulle enligt denna uträkning innebära, att en sådan maskinist skulle få en ersättning för övertidsarbete per timme av minst 3 kronor 27 öre eller i vissa fall minst 6 kronor 53 öre; enligt herr Hults reservation skulle han få minst 2 kronor 45 öre och i vissa fall minst 4 kronor 90 öre samt enligt herr Thores reservation 1 krona 85 öre. Vi skola då erinra oss, att, såsom jag förut nämnde, ersättningen i Norge uppgår till 1 krona i timmen. Jag undrar, om man, när man hör sådana siffror, kan säga, att den föreslagna ersättningen för övertidsarbete är knuslig, och om det icke, i den mån övertidsarbete är nödvändigt — där det icke är nödvändigt, lär man icke taga det i anspråk — skulle innebära en mycket stor tunga lagd på den svenska sjöfarten, en tunga, vilken i många fall synes mig nog så obehörlig.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindley: Beträffande det av den senaste talaren anförda exemplet i fråga om maskinister ber jag att få förutskicka den anmärkningen, att den redare skulle vara mycket dum, som använde maskinister till övertidsarbete. En redare har icke någon anledning att taga dem till hjälp vid lossning och lastning eller annat sådant arbete, som ej åligger dem. Maskinisterna hava sin tjänstgöring, och behov av dem till extra arbeten förekommer ytterst sällan, vadan det exempel, som nyss anfördes icke borde verka så rysligt avskräckande.

Beträffande därefter herr Nilsons anmärkning får jag säga, att jag talade allmänt om de konflikter, som förekommit i Kristinehamn och nämnde icke något om sjöfolket. Emellertid må det påpekas, att i bägge fallen, vare sig det gäller hamnarbetarna eller sjöfolket, arbetsgivarna äro desamma.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de rörande ifrågasvarande paragraf framställda yrkandena gjorde propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på bifall till herr Thores vid paragrafen anförda reservation; och förkla-

Lagförslag om
arbetstiden
å svenska
fartyg.
(Forts.)

rade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Östberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 16 § i det av andra särskilda utskottet i utlåtande nr 2 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Thores* vid denna paragraf anförda reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 48.

Övriga delar av utskottets ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att motionerna nr 4 inom första och nr 9 inom andra kammaren, i vad de innehölle förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning om allmänt införande av trevaktssystem, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I avseende härå hade reservation anmälts av herrar *A. C. Lindblad*, *Lindley*, *Johan Nilsson* i Malmö, *F. Lindqvist*, *Lindqvist* i Kosta, *Hagman* i Stockholm, *Sjöström*, *Karlsson* i Vätö och *Lövgren* i Nyborg, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om snar och allsidig utredning i fråga om trevaktssystemets allmänna införande å svenska fartyg.

Herr *Lindley*: Herr talman! Jag har jämte medreservanter i den hithörande reservationen påyrkat, att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning an-

gående trevaktssystemets införande även för däckspersonalen, vilken grupp nu icke fått sin arbetstidsfråga slutgiltigt löst. Utskottet har emellertid avstyrkt de i sådant avseende väckta motionerna, därvid sökande skydd bakom skeppstjänstkommitterades förslag. Detta lärer dock icke kunna lämna det förmenta stödet, ty skeppstjänstkommitterade ha endast framlagt förslag om vad som omedelbart låter sig realiseras, och hava icke haft sig förelagd frågan om en fortsatt utredning i syfte att införa trevaktssystemet även för däckspersonalen å svenska fartyg. Skeppstjänstkommitterade hava sålunda i detta fall icke kunnat gå längre än de gjort. Och vi reserverar oss icke heller kunnat yrka på omedelbart införande av trevaktssystemet, då vi äro medvetna om de stora svårigheter, som måste göras sig gällande i fråga om anskaffande av ökad personal och ökat bostadsutrymme.

För övrigt anser jag, att utskottets ståndpunkt är ganska inkonsekvent, emedan samma utskott ju gått med på utredning t. ex. i fråga om den kvinnliga sjukvårdspersonalens och gruvarbetarnas arbetstid, varjämte det även, i en motivering, gjort uttalande om sin fulla förvissning, att Kungl. Maj:t kommer att beakta de statsanställdas anspråk på att jämväl få sin arbetstid reglerad. När utskottet i fråga om dessa grupper gjort sådana uttalanden, anse reserverna, att det här bort kunna gå med på ett liknande uttalande för däckspersonalens vidkommande.

Och när 8 timmars arbetsdagen kommer att bli mera allmänt genomförd för olika grupper, kan man vara förvissad om att sjöfolket icke skall giva sig till tåls med att deras berättigade anspråk icke blivit beaktade. Redan förliden vår kunde man läsa, och kanske även flertalet av kammarens ledamöter läste ett uttalande, som återfanns i de dagliga tidningarna, däruti sjöfolket gjorde ett Bragelöfte att, oavsett vad riksdagen komme att besluta, i nödfall taga 8-timmars arbetsdagen med egna krafter. Nå, om de nu göra det, vad blir då följden? Man kan icke precis anklaga dem för visad ohörsambet, framför allt då riksdagen icke ens vill gå med på att för sin del göra ett uttalande om verkställande av undersökning för att så snart som möjligt få dessa arbetstidsfrågor fullständigt lösta. De äro helt enkelt hänvisade till denna syndikalistiska direkta aktionstaktik, då de icke äga någon annan »fremgangsmaade», ty det är det enda sätt varpå deras fråga kan bli löst. Om riksdagen säger nej till vår begäran om att vidtaga förberedande utredningsåtgärder för att på parlamentarisk väg möjliggöra en lösning, då ha de blott sina egna fattiga krafter att förlita sig till. Är det klokt av riksdagen att handla så? Man har väl ändå rätt att fordra en god vilja från riksdagens sida. Man kan åberopa, att bostadsförhållandena i närvarande stund omöjliggöra ett omedelbart verkställande av arbetstidens reglering för däcksfolkets vidkommande, men man må åtminstone kunna uttala sig för att utredning bör verkställas snarast möjligt, i syfte att få utrönt, huruvida förutsättning finnes för fullständigt införande av trevaktssystemet även på svenska fartyg. Om man nu tvingar

Om införande
av trevaktssy-
stem å svenska
fartyg.
Forts.

*Om införande
av trevaktssy-
stem å svenska
fartyg.
(Forts.)*

dem att gå den andra vägen, och vidtager strejkåtgärder för att tilltvinga sig sin rätt, vad kan det då inträffa? Jo, att endast de fartyg, som äro nybyggda och så pass stora att bostadsförhållandena ombord på dem skulle möjliggöra ett tillmötesgående av arbetarnas krav, finge då möjlighet att gå till sjöss, under det de andra fartygen bleve instängda i hamnarna och ej kunde fortsätta sin fart. Det vore en oerhörd skada för det svenska näringslivet, om en sådan konflikt skulle utbryta. Jag kan därför icke se annat, än att det är en skyddsåtgärd från riksdagens sida, att åtminstone visa så pass mycket tillmötesgående, så pass stor hänsyn mot sjöfolket, att den gör ett uttalande om undersökningsverkställande och sedermera söker reglera denna arbetstidsfråga, när möjlighet därtill föreligger.

Allt detta gör, att jag för min del anser, att riksdagen bör bifalla det av mig och medreservanter påyrkade skrivelseförslaget, varför jag nu anhåller att därtill få yrka bifall.

Herr Hult: I början av sitt anförande antydde den ärade reservanten de skäl, som i huvudsak varit bestämmande för utskottets ståndpunkt i förevarande avseende. Det torde därför vara överflödigt, att jag nu närmare ingår på desamma. Och inskränker jag mig alltså till att helt enkelt yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herr A. C. Lindblad m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lindley begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition, så lydande:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr A. C. Lindblads m. fl. vid denna punkt anförda reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 29.

Punkten C.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete samt en i ämnet väckt motion.

Lagförslag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete.

Genom en den 2 augusti 1919 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 5, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete.

I samband med denna proposition hade utskottet haft till behandling en av herrar *Jönsson* i Fridhill och *Bengtsson* i Norup inom andra kammaren väckt motion, nr 14, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring vid antagandet av förevarande proposition, att från lagens tillämpning undantoges rörelse, som bedreves utan biträde av annan än hustru och hemmavarande barn.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande av angivna orsaker hemställt:

A) att riksdagen måtte för sin del antaga Kungl. Maj:ts förevarande förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete, samt

B) att herrar *Jönssons* i Fridhill och *Bengtssons* i Norup motion nr 14 måtte anses besvarad genom vad utskottet under A) hemställt.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Jespersion: Jag tillåter mig, herr greve och talman, att i avseende å föredragningen av andra särskilda utskottets utlåtande nr 3 hemställa:

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att det däri behandlade lagförslaget först föredrages, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadganden samt ingress och rubrik sist;

att, sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställanden föredragas;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext icke må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan

Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
konditori-
arbete.
(Forts.)

del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna för- anledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Det av utskottet förordade lagförslaget.

1 §.

Denna paragraf var så lydande:

Arbete för tillverkning till avsakn av bageri- eller konditori- varor må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 6 förmiddagen å söckendag.

Om arbete, varom här är sagt, i hotell-, restaurang- eller kafé- rörelse eller eljest bedrives utan samband med bageri- eller konditori- rörelse, skall det icke vara underkastat denna lag i vidare mån, än det avser tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämför- ligt bakverk.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer av utom andra,

1:o herrar *Modig, Jönsson* i Kristianstad och *Ödström*, vilka av angivna orsaker hemställt, att det av utskottet förordade försla- get till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditori- arbete måtte antagas med följande ändring i och tillägg till

1 §.

Arbete för tillverkning till avsakn av bageri- eller konditori- varor må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 6 förmiddagen å söckendag. Vad så- lunda stadgats äger dock icke tillämpning å rörelse, som bedrives utan biträde av annan än make och hemmavarande barn.

Om arbete, varom här är sagt, i hotell-, restaurang- eller kafé- rörelse eller eljest bedrives utan samband med bageri- eller kon- ditorirörelse, skall det icke vara underkastat denna lag i vidare mån, än det avser tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jäm- förligt bakverk.

2:o av herrar *von Sydow, Jespersen, Lindman, Persson* i Fri- torp och *Thore*, vilka på återropade grunder ansett, att utskottet bort föreslå, att i lagförslaget efter § 8 måtte infogas en ny paragraf, så lydande:

9 §.

Denna lag äger icke tillämpning å rörelse, som bedrives utan bi- träde av annan än hustru och hemmavarande barn, ej heller å arbete, som bedrives med regelbunden skiftindelning dygnet runt.

Herr Modig: Herr greve och talman! Då jag och två andra medreservanter till detta utlåtande vidfogat en reservation, beder jag få yttra några ord.

Vi äro ense med utskottsmajoriteten om behövligheten av denna lag, då det yrke, som det här gäller, kanske är ett av de mest ansträngande och i fysiskt hänseende krävande yrken som finns. Det gäller emellertid att få lagen så smidig och väl avvägd som möjligt. Det är i sådant avseende i en punkt, som vi icke kunna följa utskottsmajoriteten, och det är, när det gäller de s. k. hembagerierna.

Lagen i fråga, om den kommer att antagas i det skick som utskottet föreslår, kommer att ställa den enskilde och hemmen under lagen. En person, en änka eller hustru, med några döttrar, som vill förfärdiga bröd till försäljning, skulle bli förhindrad att själv baka nattetid. Utskottet erkänner också detta på sid. 5 och 6 i utlåtandet, där det säger: »En ensam person, som idkar tillverkning av bröd till försäljning skulle sålunda bliva förhindrad att själv baka nattetid. Förnekas kan ej, att dylika konsekvenser principiellt taget förefalla mindre tilltalande.» Detta då i olikhet med vad som gäller för andra yrkesutövere. En snickare t. ex. eller annan hantverkare får däremot efter slutat egentligt arbete fortsätta arbeta i yrket hemma så länge han vill, alltså långt utöver den lagstadgade tiden, utan att hindras av lagen. Däremot skulle den, som själv i hemmet bakar bröd till avsalu på annan tid än lagen stipulerar, straffas därför. Detta är väl ändå bra inkonsekvent och för ens inre känsla stötande. Det förefaller, som om det borde vara omöjligt för någon att kunna vara med om en dylik lagstiftning.

Nog bör väl den person, som utan lejd arbetskraft med endast familjens egna medlemmar, hustru och barn, sysslar med bagerirörelse för försäljning, såsom vi utvecklat det i vår reservation, få göra det i fortsättningen. Att utan tvingande skäl stifta lagar som komma att förorsaka lagbrott, för så vitt lagen med allvar skall tillämpas, är väl icke att rekommendera. Och under alla förhållanden är det väl oklokt att få lagen sådan, att den kommer att medföra trakasserier och av den stora allmänheten kommer att mottagas med mycken ovilja. I hemmet och med hemmets eget folk, bör, synes oss, envar efter behag och för handen varande omständigheter få inrätta sina arbetstider på sätt som äro lämpliga, förutsatt givetvis, att detsamma icke vållar någons ofärd, verkar störande för andra eller åstadkommer allmän förgärlse.

Själva frågan torde visserligen praktiskt sett icke vara någon så synnerligt omfattande fråga i och för sig, men för oss reservanter är det en principfråga, och det är mycket motbjudande, att man på detta sätt mer än behövt är ingriper på detta område.

Man vill nu göra gällande, att konsekvensen skall bli ganska stor, att hembagerierna skola i nämnvärd grad komma att konkurrera med de större bagerierna. Men de stora, industriellt an-

Lagförslag om begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.
(Forts.)

Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
konditori-
arbete.

(Forts.)

lagda bagerierna ha förvisso alla förutsättningar för att bestå i den mycket obetydliga konkurrens, som möjligen kan bli en följd härav. Måne någon verkligen tror, att det för ex. här i Stockholm kan bli någon nämnvärd konkurrens med de stora kapitalstarka bagerierna om en eller annan kvinna går upp något tidigare på morgonen och bakar lite bröd för försäljning. Vi tro icke att så blir fallet.

Innan jag nu slutar vill jag också säga, att det icke förefaller så litet underligt, att från demokratiskt håll i denna tid, då allt annars går i motsatt riktning, man skall ha sådant ömmande hjärta för de större kapitalstarka bagerierna, under det man inte har ett ord att säga till förmån för dessa små obetydliga hembagerier, vilka dock för en stor del personer, icke minst på vår landsbygd, är en god hjälp i deras många gånger knappa existens. Det är ju också så, att dessa människor icke så sällan hava annan sysselsättning om dagarna, som då kräver all deras tid, och att de ha bakningen som en binäring för att de skola kunna draga sig fram. De nödgas då företaga bakningen tidigt på morgnarna eller sent på aftonen, men härför skola de nu straffas med höga böter, ända upp till 1,000 kr.

Detta kan väl icke vara varken rätt eller rimligt. Vi reserverar oss kunna icke finna, att om här finnes en del småfolk, som behöva använda sig av denna näring för sitt livsuppehälle, det är rätt eller samhälleligt riktigt att förbjuda dessa använda tiden på bästa sätt för att förvärva detta sitt uppehälle.

Vi kunna icke heller annat än reagera emot, att dessa små, som bedriva denna näring i mindre skala, skola hindras att få göra det, därför att de större bagerierna skola befrias från den obetydliga konkurrens, som möjligen kan uppstå från hembageriernas sida, och då reservationen redan blivit antagen i andra kammaren, hyser jag den förhoppningen, att även denna kammare skall komma att antaga densamma.

Jag beder därför, herr talman, med anledning av vad jag nu yttrat samt vad vi vidare anfört i vår reservation, få yrka bifall till den av mig m. fl. till utlåtandet avgivna reservationen.

Herr Jespersion: Herr von Sydow och jag jämte tre andra-kammarledamöter hava avgivit reservation till detta betänkande, och det just beträffande samma sak som den av herr Modig nyss berörda. Även vi hava ansett det oegentligt att i lagstiftningen fastställa en maximalarbetsdag även för hemarbetet, och vi anse det synnerligen betänkligt, att, om dessa bestämmelser antagas, det skulle åstadkommas ett ständigt spioneri, huruvida i ett hem de barn, som finnas hemma, biträda föräldrarna i fall bagerirörelse drives såsom hembageri; och vi tycka för vår del, att förhållandena härigenom skulle bli alldeles olidliga. Dessutom hava vi även ansett, att det skulle vara något egendomligt, om man beträffande bageriarbete skulle lagstifta strängare än för andra industrier. I andra industrier är det tillåtet att arbeta om natten, om

man har regelmässig skiftindelning, men sådant arbete skulle icke tillåtas inom bageriyrket, även om det bedrevs med regelbunden skiftindelning, varje skift om 8 timmar, så att de indelade arbetarna komme att vart tredje dygn få nattarbete. Vi ha därför i denna punkt velat ha en annan sakernas ordning; och jag skall för att icke förlänga debatten, inskränka mig till att yrka bifall till den reservation, som herr Modig avgivit och för vilken han nyss talade, men med ett tillägg till första stycket sålunda, att efter den mening som börjar »Vad sålunda stadgats» och slutar »hemmavarande barn» tillfogas *ej heller å arbete, som bedrivs med regelbunden skiftindelning dygnet runt.* Jag yrkar således, herr greve och talman, bifall till herr Modigs reservation med detta tillägg.

Lagförslag om begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.
(Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Det är ju mycket vackert att kämpa för individens rätt att arbeta huru länge som helst. För min del accepterar jag den uppfattningen, att var och en bör ha rätt att arbeta, så länge han har håg, ja, till och med rätt att arbeta sig till döds, men om andra tvingas att göra på samma sätt, kan man ifrågasätta, huruvida icke ändå en lagstiftning på detta område är behöflig.

Vad gäller nu denna sak? Jo, här föreligger en lag, varigenom nattarbete avskaffats; men oaktat nattarbetet är avskaffat, har t. ex. den kvinna, som herr Modig och hans medreservanter ömmar så varmt för, rätt att stiga upp kl. fyra på morgonen. Det anses dock icke tillräckligt: hon bör för att individen skall äga sin rätt i fullaste utsträckning även ha rätt att arbeta på natten. Men vad medför rätten att på detta sätt arbeta om natten? Jo, den medför, att andra taga sig samma frihet, och slutligen blir bageriyrket, som vi här lagstifta för, sönderstyckat på en massa små utövare av hembageri. Inom yrket är visserligen enligt den allmänt gällande lagen förbjudet att arbeta om natten, men eftersom hembagerierna skulle stå utanför i detta fall, så finge de rätt att bedriva sitt arbete även denna tid. Om den stackars kvinna, för vilken man ömmar så varmt, har någon tid över, sedan hon börjat arbeta kl 4 om morgonen, förefaller det mig, att hon skulle ha rätt och behov att ägna denna tid åt sin familj, åt man och barn, om hon har några sådana. Jag tycker verkligen att andra principer här borde dominera, så att man även i detta fall konsekvent genomförde avskaffandet av nattarbetet. Jag anser därför, att det skulle vara oklokt, om första kammaren följde andra kammarens beslut, och jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Greve Wachtmeister: För min del har jag i första hand sympati för herr von Sydows reservation och i andra rummet för herr Modigs, men då herr Modigs reservation utgör en del av herr von Sydows och kommer att föredragas först, kommer jag givetvis att i första hand rösta för herr Modigs reservation. Det är i all

Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
konditori-
arbete.

(Forts.)

synnerhet den föreslagna inskränkningen i rätten att begagna sin egen och sina familjemedlemmars arbetskraft, som är för mig motbjudande. Utskottet säger ju också, att det finner systemet mindre tilltalande, men, säger utskottet, »konkurrensförhållandena inom bageriyrket — mellan de mer yrkesmässigt bedrivna, större bagerierna och hembagerierna — nödvändiggör en sådan läggning av lagstiftningen». Ja, skulle vi vara så ömsinta och hänsynsfulla gent emot konkurrensförhållandena, så skulle detta draga med sig en lång rad av abderitiska konsekvenser även inom andra yrken och näringar än bagerierna. För övrigt, hur skulle det vara möjligt att effektivt övervaka efterlevnaden av en sådan förordning utan att kränka hemfriden? Vi ha i vårt land allt för många lagar och förordningar, vilkas efterlevnad är svår och ibland omöjlig att övervaka. Det är ju möjligt att det finns andra länder, som äro ännu styvare än vi i detta hänseende. Jag läste häromdagen, att i staten Newyork under de fyra sista åren stiftats trestusen lagar, men jag har även hört, att den stora allmänheten betraktar en mycket stor del av dessa lagar som lutt. Därför hava vi dock ännu icke kommit här i Sverige, fastän vi äro på god väg. Jag ber att få yrka bifall till herr Modigs reservation.

Herr statsrådet Undén: Oaktat den tvistefråga, varom denna debatt rör sig, icke för närvarande är av stor betydelse i praktiken, och oaktat andra kammaren genom sitt beslut undantagit dessa småbagerier från lagens tillämpning, kan jag icke undgå att här yttra några ord om saken.

Jag erinrar först om att detta lagförslag utarbetats av en kommitté, som i sig inrymde representanter för både arbetsgivare och arbetare och att man där var fullkomligt enig i tillstyrkandet av lagförslaget. Vidare har socialstyrelsen tillstyrkt det i den form det här har. Invändningen beträffande de små hembagerierna synes förnämligast vara av mera principiell art. Man anser principvidrigt att här göra undantag från en grundsats, som uttalats i arbetarskyddslagstiftningen, att arbetarskyddets regler icke skola gälla för medlemmar av en arbetsgivares familj. Det må vara riktigt, att denna princip finnes och bör gälla i det stora hela. Men om det finnes påtagliga praktiska skäl för att i något fall frångå principen, kunna knappast däremot anföras teoretiska betänkligheter. Vad som föranlett kommittén att undantaga bagerierna har i främsta rummet varit hänsyn till en olämplig konkurrens. Det har nämligen yppats farhagor för att dessa små bagerier, som för närvarande äro ganska fåtaliga, skulle ökas oproportionellt i antal, om för deras räkning ett undantag från nattarbetslagen kommer till stånd. Därtill får man taga hänsyn till möjligheten att kringgå lagen genom att flera personer associera sig och rättsligen betraktas såsom arbetsgivare. Jag finner det för min del icke obehörigt att taga hänsyn till en sådan risk. Det kan icke vara nationalekonomiskt riktigt att med konstlade medel uppmuntra den sortens små företag och på sådant sätt med

lagstiftningens hjälp framkalla en konkurrens från deras sida, som icke har några naturliga ekonomiska betingelser.

Men det finnes också ett ganska starkt socialt skäl som talar för att även hembagerierna böra falla under lagen. Det talas så vackert om friheten för dessa bagerskor att stiga upp mitt i natten och baka; men finnes det exempelvis ett tiotal sådana på en plats och en enda av dessa önskar baka på natten, kan hon tvinga alla de andra att göra detsamma. Ty det är givet, att den som kan tillhandahålla färskt bröd tidigare än de andra, får de flesta kunderna. Då blir det, som var frihet för en enda bagerska, tvång för alla de andra nio i det exemplet.

För övrigt har argumenteringen förts på ett sätt, som om förslaget skulle innebära något slags attentat mot hembagerinäringen över huvud taget. Det förhåller sig väl så, att när man bakar om dagen, det icke blir sämre resultat, än när man bakar om natten, och för dessa hembagerier kan det icke vara av något större intresse att baka om natten, så vida alla underkasta sig samma regel. Icke heller har jag hört talas om någon opinion från hembageriernas eget håll för en sådan undantagsställning.

Vad sedan beträffar den fråga, som berördes av en av de föregående talarna, att man även skulle undantaga skiftindelad arbete, t. ex. arbetet vid spisbrödsfabrikerna, från denna lag, ber jag att i den punkten helt kort få erinra, att då arbetsgivarnas representeranter i kommittén kunnat låta sig övertygas om att man utan våda kan avskaffa nattarbetet i dessa företag, så torde kammaren icke behöva vara ängslig för att följa samma linje.

Herr Ekman, Carl Gustaf: I den fråga, som nu föreligger, gäller meningsskiljaktigheten mellan reservanterna, herr Modig m. fl., och utskottet, icke frågan om begränsning av arbetstiden för en viss grupp av arbetare, utan huruvida ett särskilt undantag skall göras från de båda grundläggande principerna för arbetstidens begränsning i allmänhet, vilka fastställts i den nyligen av riksdagen antagna allmänna arbetstidsbegränsningslagen. I denna lag stadgas nämligen, att från lagens tillämpning skulle undantagas »a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande; b) arbete som utföres av medlem av arbetsgivarens familj.» Från dessa allmänna undantag, som bilda en av grunderna för lagen och som reglerar omfattningen av den allmänna arbetstidsbegränsningen, gäller det att nu göra ett undantag och således gå emot vad som i allmänhet ansetts vara riktigt att stadga. Det är då naturligt att man frågar sig, huruvida på det område det gäller verkligen finnes skäl att göra ett dylikt undantag. Av de motiv, som i detta avseende anförts, är det enda, som egentligen framhållits av utskottet, formulerat på följande sätt: »Förnekas kan ej, att dylika konsekvenser principiellt taget förefalla mindre tilltalande, men konkurrensförhållandena inom bageriyrket — mel-

Lagförslag om begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.

(Forts.)

Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
konditori-
arbete.

(Forts.)

lan de mera yrkesmässigt bedrivna, större bagerierna och hembagerierna — nödvändigöra en sådan läggning av lagstiftningen». Sålunda, man gör ett undantag från den allmänna regleringen för arbetstidens begränsning av hänsyn till de större företagen på det område, som lagen gäller.

Nu återopade statsrådet Undén att i kommittén, som utarbetat detta förslag, voro både arbetsgivarnas och arbetarnas representanter eniga om denna lag. Ja, ty här förekommer ett av de typiska fall, som inträffa, då arbetsgivare och arbetare på det storindustriella området hava sammanfallande intressen, vilkas förfäktande kommer att rikta sig direkt mot utövarne av samma yrke under andra former och med mindre dimensioner. Emellertid finnas goda skäl för att, innan vi slå in på denna väg, överväga, om det är klokt och riktigt att göra det. En talare på Malmöhusbänken yttrade, att det är riktigt att göra ett sådant stadgande som det här föreslagna om yrkesutövarne inom en viss grupp, som icke blivit undantagen, skulle genom att arbeta i utsträckt omfattning, försvåra arbetsförhållandena för dem, som träffas av en tidsbegränsande lagstiftning. Nu gäller det arbetstidens förläggande till viss tid på dygnet. En annan gång kan det gälla den sammanlagda arbetstidens längd för hela dygnet. Man fränser emellertid att man på vilket område som helst, där man begränsat storindustriens arbetstid gen m lag, men där man gjort undantag, så att lagen icke omfattar mindre ind strier, kan säga, att den större rörelsefriheten för dem, som driva rörelsen i mindre skala med egen arbetskraft, kan försvåra storindustriens tillvaro; och på detta sätt kan man konsekvent gå över från område till område och diktera arbetsförhållandena för den enskilde med hänvisning till, att hans obundna arbetsrätt förminskar förtjänstmöjligheterna för storindustrien. Det är, innan man tager första steget på denna väg, som jag för min del anser, att man bör skaffa sig stöd av en annan utredning än den enkla hänvisningen till, att arbetsförbudet för den enskilde behövs på grund av de större företagens eljes sämre konkurrensställning. Den kan icke vara en tillräcklig motivering för en åtgärd med så långt gående konsekvenser.

I detta sammanhang vill jag också hänvisa därtill, att samma utskott, som behandlade frågan om arbetstidens begränsning i allmänhet, uttryckligen säger, på tal om möjligheten att reglera hemarbetet, att det är mycket ovisst, huruvida denna regleing kan komma att gälla arbetstiden. Efter att ha återgivit vad socialstyrelsen yttrar, säger samma utskott att det av socialstyrelsens yttrande torde framgå, att det är »osäkert, huruvida en dylik lagstiftning» — rörande det industriella hemarbetet — »lämpligen kan i sig inbegripa en reglering av arbetstiden för ifrågasvarande arbete», och på grund härav har utskottet ansett sig böra avstyrka den motion, om vilken då var fråga. Ja, nog är det väl riktigt att, innan man besluter att inskränka den enskildes rätt att själv arbeta inom sitt eget yrke, man åtminstone avvaktar

den utredning rörande möjligheten av en reglering av arbetstiden för hemarbetet i allmänhet som nu pågår och väl snart kommer att föreligga. Men att dessförinnan lagstifta på ett visst område oberoende av huruvida förhållandena på detta arbetsområde äro jämförliga med förhållandena på andra områden synes mig vara att föregripa en konsekvent lagstiftning för hemarbetet.

Lagförslag om begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.

(Forts.)

På grund av vad jag sålunda anført och vad reservanterna därutöver anført i reservationen såsom skäl för vad de i densamma hemställt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna.

Herr Jönsson: Utöver de skäl, som redan framhållits såsom motiverande bifall till reservationen, ber jag, då herr Nilsson i Malmö förmenade att arbete mellan kl. 4 på morgonen och 8 på kvällen kunde vara nog, vilket ju är möjligt, att få framhålla, att om meningen vore att genom detta lagförslag endast regelmässigt nattarbete skulle begränsas, han möjligen kunde hava något fog för sin åsikt, men lagen gäller även tillfälligt övertidsarbete. Då 8 timmarsarbetsdagen bestämdes, gjordes flera uttalanden angående övertidsarbete och i detta fall skedde icke alltför stora inskränkningar. Jag ber att få meddela, att ute på landsbygden en hel massa bageriarbetare taga emot beställningar till utförande i sina hem. De arbeta på beställning, men dessa beställningar komma icke på bestämda tider utan ganska ojämnt, så att en sådan hembagare ofta en lång följd av dagar att icke säga under veckotal har lindrigt arbete, men ett tu tre samla sig dessa beställningar. Jag tror, att för dessa bagerier det skulle bliva mycket svårt, om de icke finge arbeta någon stund efter kl. 8 på aftonen. Detta gäller kanske icke någon synnerligen stor grupp, men den är dock tillräckligt stor för att omständigheterna härvidlag skola vara avgörande för mig i detta fall.

Herr greve och talman, jag ber att på dessa skäl och på grund av andra, som blivit anförda, få yrka bifall till reservationen.

Herr Hult: Herr talman, mina herrar! Jag skall anhålla att endast med några få ord få angiva de skäl, som i huvudsak varit för mig avgörande, då jag anslutit mig till utskottets hemställan om bifall till Kungl. Maj:ts proposition i förevarande punkt.

Jag har för min del ansett, att om man skall lagstifta på detta område, d. v. s. om man skall genom lagstiftning reglera nattarbetet i bagerierna, så fordrar konsekvensen, att man icke utesluter från lagens bestämmelser vissa bagerier. Vilka är det, som äro hembagerier, och vilka är det, som icke äro hembagerier? Jo, säger man, hembagerier äro dessa, där endast husfolket arbetar. Det kan vara, säger man, en fattig änka t. ex., som har ett par döttrar, med vilkas tillhjälp hon bedriver hembageri för att försörja sig. Men invänder jag, om det är en fattig änka, som också behöver försörja sig och vill göra detta medelst bedrivande

Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
kon återi-
arbete.
(Forts.)

av hembagerirörelse, men icke har några döttrar, vilka kunna hjälpa henne, utan hon måste leja en eller ett par tjänsteflickor, så borde väl även hon slippa bliva underkastad denna lag med minst lika goda skäl som i förstnämnda fallet. Det blir nog nästan omöjligt att dra upp någon lämplig gräns mellan hembagerier och andra bagerier om man försöker tillämpa barmhärtighetssynpunkten; och därför har jag ansett. att man icke kan gå den väg, som reservanterna hava föreslagit.

Vid bedömandet av frågan om lämpligheten och nödvändigheten att reglera nattarbetet i bagerierna har jag ställt den frågan till mig: Är det nödvändigt att bedriva arbetet vid bagerierna om nätterna? Och på den frågan har jag själv svarat ett obetingat nej, det torde aldrig behöva bedrivas nattarbete i bagerierna. Jag är nämligen övertygad om, att man under dagens lopp kan baka det bröd, som behövs; men är detta förhållandet, och skall man lagstifta om nattarbete i bagerierna över huvud taget, då bör det samma förbjudas i alla bagerier. Detta har varit i huvudsak de skäl, som gjort, att jag icke kunnat ansluta mig till det förslag, som reservanterna framställt här.

Här har talats om konkurrensen. Herr Ekman var inne på detta spörsmål. Jag medger gärna, att utskottets motivering är något knapphändig på ifrågavarande punkt. Herrarna hava säkerligen observerat, att utskottet endast refererat, vad utskottet anfört för sin ståndpunkt i våras. Den motivering, som då presterades på denna punkt, rönste icke någon kritik i kammaren, och utskottet har utan vidare hänfört sig till den motiveringen, men som sagt jag erkänner gärna, att den kanhända är något mager. Emellertid måste jag påpeka, att vad beträffar konkurrensen det väl i alla fall är så, att hembagerierna ingalunda komma i något sämre läge efter lagens genomförande, än de tidigare varit. Nu är det meningen att förhindra såväl de större bagerierna som hembagerierna att baka om nätterna. Det är alldeles tydligt, att de senare icke komma i sämre läge än de förra. Hembagerierna komma säkert också att bibehålla det försprång, som de hava nu och som ligger däri att folket hämtar sitt bröd vid dessa, medan de större i regel få transportera ut sina produkter till kunderna. Jag tror således inte, att hembagerierna äro så ogynnsamt ställda. Herr Nilsson i Malmö har redan påpekat, att man enligt lagförslaget får börja redan klockan 4 om morgonen med vissa tillredningar för bakningen. Det förefaller verkliggen som om man med så tidig början borde hinna få brödet färdigt tillräckligt tidigt och att de som arbeta i bagerierna hinna tillräckligt utnyttja sin arbetskraft under dagens lopp.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Jag föranledes till ett par anmärkningar med anledning av herr Ekmans anförande. Han säger, att man icke har på något annat område lagstiftat för de

enskilda, och de hava alltså rätt att arbeta hemma, vilken verksamhet de än ha såsom enskilda. Jag vill då blott peka på butikstängningslagen. Där har man icke givit de enskilda rätt att hålla öppet efter den tid lagen bestämmer. Där är bestämt en tid lika för alla, och detta av konkurrenshänsyn. Man medger icke de enskilda att sälja efter den tiden och följaktligen, när riksdagen har fattat ett dylikt beslut, konsekvent och riktigt med hänsyn till konkurrensen, så anser jag riktigt, att riksdagen i detta fall också är konsekvent och fattar ett beslut, varigenom man avskaffar nattarbetet, såsom förslaget avser.

Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Ödlund: Man tvekar nästan att begära ordet bland dessa många sakkunniga, som yttrat sig, men jag skall göra ett par repliker. Jag föranledes till detta av herr von Sydows reservation, som kommit igen i försämrat skick mot det, vari den förelåg vid lagtima riksdagen. I den reservationen yrkas undantag i lagen för alla, som kunna inrätta sitt arbete skiftesvis, sålunda icke blott spisbrödsbagerierna utan även hembagerierna, och i och med ett bifall till den reservationen är lagen förfelad. Jag vågar påstå, att de flesta av våra svenska bagerier kunna inrätta sig för skiftsindelning. Nu säger visserligen icke reservationen, om det menas åttatimmars eller tiotimmars skift. Det kan också menas 12 timmars skift, och då blir det ändå icke någon nytta med lagen, utan då blir det ännu sämre.

Beträffande lagen sådan den här föreligger, är det 25 år sedan krav på en sådan lagstiftning första gången kom fram, och jag vill säga, att den dag som i dag är hava vi inom detta yrke genom organisationens hjälp fått igenom sådana reformer, som äro betydligt bättre i vissa fall, än vad lagen genom herr Modigs reservation skulle giva oss. Jag har ingen stor entusiasm för lagen, utan jag anser, att det som man åsyftar vinna genom lagen, kan vinnas på annat vis, när man har dröjt så ofantligt länge att lagstifta på detta område.

Man ömmar för dessa hembagerier, och vid den lagtima riksdagen voro både jag och herr von Sydow eniga om att för närvarande finnes knappast något sådant hembageri, som det behöver göras undantag för, utan fråga är, om det framdeles kan bliva sådana bagerier. Nu vill jag gentemot herr Modig, som påstod, att det finnes ett flertal sådana bagerier på landsbygden, säga: Kan han tala om någon sådan plats, där de börja arbetet tidigare än klockan 4 på morgonen, så vore det intressant att höra.

Med anledning av herr Nilssons i Malmö anförande om butikstängningslagen, vill jag säga, att jag anser, att den lika mycket som någon annan inskränker på den enskildes rätt.

Jag anser också, att när det gäller hembagerier och bakning av bröd i allmänhet, så är det en mera kinkig fråga med avseende å hemarbetet, än när det gäller t. ex. att sitta och sy eller

Lagförslag om begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.

(Forts.)

Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
konditori-
arbete.

(Forts.)

att vara skomakare i sin bostad, ty vid bakningen spelar också in en allmänhygienisk fråga. Under debatten i andra kammaren anfördes exempel på, hur det tillgår i dessa hembagerier, såsom det befunnits vid den undersökning, föranställd av en kommitté beträffande hembagerierna i västra Sverige. Jag tror, att det kan vara tjänligt att meddela några av dessa upplysningar, varför jag här skall lämna två av dem. Kommittén tittade in i ett hembageri vid ett visst tillfälle, när familjemodern därstädes bakade bröd. Hon hade ingen tjänsteflicka, utan måste samtidigt själv se till barnen, och för att de skulle hålla sig lugna finno de leka med det färdigbakade brödet! I ett annat hembageri fick husmodern börja bakningen mycket tidigt på morgnarna, enär det, såsom hon uttryckte sig, var nödvändigt för att hon skulle kunna använda sängvärmern efter mannen och barnen för att brödet skulle jäsa!

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr Hult anförde gent emot mig att, om icke förslaget antoges oförändrat, skulle det komma att inträffa, att den som har exempelvis en vuxen dotter får baka på natten, men att den däremot som tvingas att leja arbetskraft, blir hindrad i denna sin närings utövning. Ja, herr Hult, det är ju vad som enligt den antagna lagen om arbetstidens begränsning kommer att gälla på alla övriga yrkesområden. Det blir ju så, att så fort jag tar lejd kraft, riktas lagen mot mig, men när jag använder egen eller familjemedlemmars arbetskraft, står jag utanför denna lag. Om jag varit med om att godkänna en lag, som har en sådan verkan på hela arbetsområdet, har jag svårt att förstå, varför icke samma ordning skall tillämpas på nu förvarande mera obetydliga område, speciellt när, såsom en kamrat på Gävleborgsbänken påstår, det icke spelar någon roll praktiskt sett. Vartför skall man i så fall här driva en helt annan princip, som till sina konsekvenser är fullständigt orimlig och oantaglig?

Gent emot mig sade också herr Nilsson i Malmö, att vi hava antagit butikstängningslagen, och därigenom hava vi bildat ett prejudikat; nu gällde det blott att konsekvent fortsätta. Jag ber då först att få påpeka vad det betyder i fortsättningen om vi nu följa herr Nilssons resonemang. Det är emellertid att märka, att i en butik får butikens ägare alltjämt arbeta hur mycket han vill. Där får han även under stängningstid använda sin arbetskraft hur han lyster. I öppethållandet ingår däremot ett moment av offentlighet, och därför har man ansett sig kunna begränsa rätten därtill. Således äro de båda fallen icke analoga. Men om man, såsom herr Nilsson gör, kommer med hänvisning till detta fall, så kan man säga att överallt, varest med avseende å den enskildes arbetsfrihet kan komma i fråga att den konkurrensledes inverkar störande på andras arbetsförhållanden, den enskildes arbetsfrihet, för att detta icke skall ske, bör konsekvent upphävas eller begränsas. Det gäller nu i detta fall ett till viss tid på dygnet förlagt arbete. Det kan en annan gång gälla arbete i an-

nan ordning. Innan man godtar en konsekvens som kan föra dithän, förefaller det mig att man här måste företaga en utredning om, hur hemarbetet över huvud taget bör regleras, och jag tror att jag i det avseendet står på stark och saklig grund.

Vidare har man sagt, att det kan inträffa att det uppstår ett och annat hembageri. — Ja, om det på detta område skulle uppstå en eller annan mindre yrkesidkare eller s. k. hantverkare som levde på utnyttjandet av sin egen arbetskraft, ser jag däri ingen olycka. Den faran motser jag sålunda med jämnmod.

Jag anhåller alltjämt, herr talman, att få yrka bifall till herr Modigs reservation — men denna reservation oförändrad.

Herr statsrådet Undén: Med anledning av herr Ekman's återopande av den nyss antagna lagen om åtta timmars arbetstid, ber jag att få påpeka, att i den lagen äro undantagna icke blott företag, där arbetsgivaren endast använder familjemedlemmar, utan också smärre hantverkare på landet med intill 4 arbetare. Skulle man konsekvent gå efter den lagens ståndpunkt, borde man här yrka att hembageri på landsbygden med upp till 4 arbetare skulle undantagas.

För övrigt vill jag ytterligare understryka vad som förut har sagts, att det är tvivelaktigt om det verkligen finns något intresse för ifrågavrande hembagerier att få denna möjlighet att arbeta om nätterna. Det har här icke påvisats, att det kommit fram uttryck av något sådant intresse, och det kan icke visas någon anledning, varför de skulle föredraga att baka på nätterna. För dem är det väl huvudsaken att de få sälja sitt bröd, och då de hava samma möjlighet därtill som de andra, om lagen gäller för dem, förstår jag icke, varför man skall draga sig för att få bort ett under alla förhållanden osunt och olämpligt nattarbete.

Herr Modig: Herr talman! Blott ett enda ord. Till herr Hult skulle jag vilja säga, att det kan finnas fall, då, såsom jag sade i mitt första anförande, medlemmarna av en familj, som äger ett hembageri, hava annan sysselsättning om dagarna, och därför kunna de komma i sådana situationer, att de för bakningen behöva använda en eller annan timme antingen före eller efter den lagstadgade arbetstiden. Om de då också använda bara en halv timme utöver den lagstadgade arbetstiden, hemfalla de under lagen och kunna i så fall få plikta hundratals, ja tusentals kronor.

Vidare vill jag säga till herr Ödlund, att för mig är denna fråga en principfråga, såsom jag redan förut framhållit. Jag kan därför måhända icke uppräknas så många hem, där man gar upp före klockan fyra om morgnarna för att baka bröd. Men — de må vara få eller många — om ett sådant fall förekommer, ställas vederbörande under lagen, och det är för mig alldeles tillräckligt att yrka avslag.

Med anledning av de historier, som herr Ödlund nyss serverade från hembagerierna, vill jag påpeka, att jag icke skall taga

Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
konditori-
arbete.

Fort.

Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
konditori-
arbete.

(Forts.)

mig friheten att servera sådana historier från storbagerierna. Jag tror dock, att även därifrån skulle kunna dragas fram exempel, som kunde anses vara minst lika starka, som dem herr Ödlund anförde beträffande hembagerierna.

Herr Ödlund: Det tycks framgå av herr Modigs anförande, att han fått den uppfattningen, att med denna lag avses att lagstifta mot bakning för familjens eget behov. Men det är icke fråga därom; det är endast fråga om att lagstifta för sådana bagerier, som sälja till allmänheten. Då kan det icke bli tal om att en familj, vars medlemmar hava sitt arbete borta om dagarna, och som, när de komma hem på aftonen, kanske vilja baka en halv timme över den här föreslagna tiden eller gå upp tidigare på morgonen, att de skulle bli bötfällda enligt denna lag. Dessa äro under alla förhållanden undantagna från lagen, när bakningen sker för familjens eget behov.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande paragraf yrkats: 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Modig*, att paragrafen skulle antagas med den lydelse, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen; samt 3:o), av herr *Jesper-son*, lika med herr Modig, dock att i slutet av paragrafens första stycke skulle tilläggas följande: »ej heller å arbete, som bedrivs med regelbunden skiftindelning dygnet runt.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr Modigs yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hult begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits paragrafens godkännande med den av utskottet förordade avfattningen, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande 1 § i det av andra särskilda utskottet i utlåtande nr 3 förordade lagförslaget godkänner förslaget med den lydelse, som förordats i den av herr Modig m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf enligt utskottets förslag.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 36.

Övriga delar av det utav utskottet förordade lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställanden.

Förklarades besvarade genom kammarens föregående beslut.

*Lagförslag om
begränsning
av tiden för
bageri- och
konditori-
arbete.
(Forts.)*

Föredrogos ånyo tredje särskilda utskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för Göteborgs lyceum för flickor att komma i åtnjutande av statsbidrag, oaktat visst villkor för erhållande av dylikt bidrag ej uppfyllts; samt

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av de uti staten för akademien för de fria konsterna uppförda anslagsposterna till belysning, undervisningsmateriell m. m. för år 1919.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då tiden nu var tämligen långt framskriden och många talare begärt ordet i fråga om de återstående ärendena å föredragningslistan, beslöts, på hemställan av herr talmannen, att handläggningen av dessa ärenden skulle uppskjutas till ett annat plenum.

Anmälades och godkändes tredje särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för Göteborgs lyceum för flickor att komma i åtnjutande av statsbidrag, oaktat visst villkor för erhållande av dylikt bidrag ej uppfyllts;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av de i staten för akademien för de fria konsterna uppförda anslagsposterna till belysning, undervisningsmateriell m. m. för år 1919; samt

nr 10, i anledning av dels Kungl. Ma:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10,33 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Torsdagen den 2 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs tredje särskilda utskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändrings- och tilläggsarbeten vid Västgöta regementets kasernetablissemang;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande redan under år 1919 av viss del utav det å extra stat för år 1920 under fjärde huvudtiteln anvisade reservationsanslag till fullföljande av arbetena å kasernetablissemang för femton infanteriregementen; samt

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa av inträffade eldsvådor inom Vaxholms och Älvsborgs fästningar föranledda kostnader.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.*

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbud tills vidare i vissa fall av skatteköp.

I en till riksdagen den 2 augusti 1919 avlåten, till första särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 11, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen besluta, att, i avbidan på utredning och förslag rörande revision av gällande bestämmelser om skatteköp, tills vidare och intill dess annorlunda kunde vara beslutat, skatteköp i andra fall, än så vitt anginge de Halländska kyrkornas hemman, Danviks hospitals hemman, Visingsö skolegodshemman samt rekognitionsskogs- och därmed likställda hemman, icke skulle äga rum.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, besluta, att i avbidan på utredning och förslag rörande revision av gällande bestämmelser om skatteköp, tills vidare och intill dess annorlunda kunde vara beslutat, skatteköp i andra fall, än såvitt anginge de Halländska kyrkornas hemman, Danviks hospitals hemman, Visingsö skolegodshemman samt rekognitionsskogs- och därmed likställda hemman, icke skulle äga rum.

Reservationer hade anförts

dels av herrar Nilsson i Skottlandshus, Barthelson, Magnusson i Skövde, Sederholm och Hedin, vilka yrkat, att det i propositionen föreslagna förbudet av skatteköp måtte gälla endast för tiden till den 1 maj 1921;

dels ock av herrar Wohlin, Ivar Pettersson och Olsson i Kullenbergstorp, vilka med åberopande av i reservationen förebragt motivering hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition med den inskränkning, att suspensionen allenast måtte gälla intill den 1 maj 1921.

Herr Wohlin: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande ärendet kan vid första påseendet synas vara av mindre praktisk betydelse. Om man frånräknar de krononybyggen i nordliga Sverige, som ännu icke blivit omförda till skatte, uppgår nämligen det sammanlagda mantalet för de under stadgad åborätt innehavda kronohemmanen till endast omkring 20 mantal, och antalet kronolägenheter, vilka äro på samma sätt upplåttna, till 1- å 2,000, varvid tillika är att märka, att ett stort antal av dessa lägenheter med all sannolikhet icke torde återfinnas på marken. Jag vill dock anmärka, att jag i detta fall i viss mån ansluter mig till herr Lindhagens uppfattning, då han brukar säga, att det icke endast är frågor, som beröra de stora massorna, som ha betydelse, utan även frågor, som hava avseende å mera enskilda fall. Det kan tilläggas, att det nog ofta är så, att där rättskänslan i enskilda fall uppröres, kunna de politiska följderna bli mera svårartade, än då det gäller mera allmänna, men mindre i ögonen fallande missförhållanden. Jag vill därför redan nu uttala en varning till dem, som vilja förbigå denna fråga såsom ett mindre betydelsefullt ärende, och jag vill säga, att ett misstag vid det beslut, som nu kommer att fattas, kan komma att få ganska vittgående efterverkningar.

Det bör vidare framhållas, att frågan utom att den berör viktiga enskilda intressen ur allmän jordpolitisk synpunkt har den allra största betydelse. Det svenska skatteköpsverket, som nu fortgått under tvåhundra år, har överfört omkring $\frac{1}{3}$ av Sveriges jord, efter mantal räknat från krono- till skattenatur. Följer man den svenska bondeklassens historia under dessa århundraden, så förstår man, att skatteköpsverket bildat ett viktigt led i vår allmoges uppstigande till en fri och självständig bondeklass. Genom århundradena löper som en röd tråd allmogens utomordentliga intresse och oavslätliga strävan efter att från kronoåboar, ställda under landshövdingeämbetenas samt fogdarnas och länsmännens kontroll, bliva fria och självständiga jordbrukare. Jag skulle vilja säga, att skatteköpsverket har varit en av de mäktigaste drivfjädrarna vid bondeklassens framåtskridande under långa tider. Därom vittnar icke minst att rätten att till skatte lösa under åborätt innehavda hemman i sammanhang med 1789 års förenings-

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

och säkerhetsakt fick privilegienatur. Den gjordes av bondeståndet till ett villkor för dess medverkan till 1789 års statsvälvning. Även sedan den stadgade åborätten blev ärftlig, har bondeklassens intresse av skatteköpsrätten i mycket hög grad gjort sig gällande. Alltsedan frihetstidens början har man vidare förstått, att skattemannarätten och den trygghet, som denna förlänar, väsentligen främjat intresset för jordbruket och sålunda vårt jordbruks utveckling i allmänhet. Nu är visserligen sant, att det jämförelsevis ringa antalet hemman och lägenheter under stadgad åborätt i väsentlig man förminskar frågans betydelse ur jordbrukssynpunkt. Men skatteköpsrätten har dock ännu i våra dagar en viss sådan betydelse beträffande de hemman och lägenheter, som ännu kunna till skatte lösas. Därtill kommer som en avgörande synpunkt de billighetsskäl, som tala för att det ännu återstående antalet jordbrukare i Sverige, som befinna sig i denna ställning, få tillgodonjuta samma rätt som tiotusentals, för att icke säga bortåt ett hundratusental av deras företrädare i likartad ställning åtnjutit sedan tvåhundra år tillbaka. Även utskottsmajoriteten erkänner ju själv, att billighetshänsyn här i hög grad måste göra sig gällande.

Jag vill å andra sidan medgiva, att jag fullt förstår departementschefens och utskottsmajoritetens uppfattning därutinnan, att skatteköpsrätten under senare tid missbrukats, i så måtto nämligen att dels bolag fått skatteköpa kronofastigheter av nu omhandlad natur, dels såväl bolag som enskilda personer fått genom skatteköp förvärva stora skogsområden, vilka de huvudsakligen utnyttjat såsom spekulationsobjekt, och detta för en ringa köpeskilling, som alldeles icke svarat mot skogsområdenas värde. Det är naturligtvis dessa missbruk av skatteköpsrätten, som närmast föranlett den kungl. propositionen, vilket också tydligt framgår av propositionens innehåll, där ett par exempel anföras på sådana fall av möjliga missbruk. Ur denna synpunkt finner jag departementschefens förslag att tillsvidare suspendera skatteförfattningarna i deras nuvarande lydelse vara riktigt och befogat, när man givetvis icke utan en sådan suspension kan åvägabringa de ändringar i nu gällande bestämmelser, som äro nödvändiga för missbrukens undanröjande.

Samtidigt med att jag gör detta erkännande, kan jag emellertid icke undgå att inlägga en allvarlig gensaga mot den motivering, som utskottsmajoriteten lämnat för sitt tillstyrkande till förslaget, och likaså en gensaga mot förslaget, att suspensionen skall gälla på obestämd tid. Det är visserligen sant, att detta särskilda utskotts motivering på ett fördelaktigt sätt skiljer sig från andra lagutskottets vid den sista lagtima riksdagen. Då rörde sig nämligen andra lagutskottet med synnerligen vittsvävande och vaga uttryckssätt. Man skulle vid revisionen beakta, sade utskottet, »modärna statsekonomiska och sociala synpunkter», och man borde iakttaga, »att den nu i vissa fall för åboar befintliga lösningsrätten icke rubbas på ett sätt, som strider mot nutida strävanden

att stödja egnahemsbildning och jordkolonisation». Alla förstå, att i dessa dimmiga uttryckssätt kan inläggas ungefär vad som helst. Var och en har sin egen uppfattning om vad som är en modern social synpunkt, och en dylik motivering hade naturligtvis de, som anse att jordkolonisationen i Sverige hädanefter bör bedrivas under andra former än den fulla äganderättens, hava kunnat få ett synnerligen starkt stöd för sin mening. Det nuvarande särskilda utskottet har något mera närmat sig den ståndpunkt, som jag förmenar vara den riktiga. Men även detta utskott svävar dock i betänklig grad på målet, när det gäller att antyda, hur åboarna i framtiden enligt utskottets förmenande skola få det ställt. Utskottet framhåller »önskvärdheten» av att vid utarbetande av nytt förslag om skatteköp »tages under omprövning», huruvida icke åboar, vilka själva bruka sin jord, kunna bibehållas vid »lämpligt anordnad lösningsrätt» till inägojord. Det vill med andra ord säga, att utskottet ger på hand, att skatteköpsrätten skall ersättas med en helt annan lösningsrätt, t. ex. en lösningsrätt med mycket högre köpeskillning, samt vidare att skattemannarätten kan ersättas med någon helt annan form av besittningsrätt än äganderätten, exempelvis s. k. tryggad besittningsrätt av ett eller annat slag. Därmed har utskottsmajoriteten enligt min uppfattning förklarat, att rättigheten för åboar, vilka själva bruka och bebo sin jord, att under skattemannarätt inlösa inägojorden med därtill hörande skogs- och hagmark, eventuellt kan upphävas och ersättas med alldeles nya upplåtelseformer, som kunna innebära införandet i vår svenska jordpolitik av för riksdagen ännu fullkomligt främmande jordpolitiska principer. Jag har sedan många år tillbaka varit ledamot av den kungl. kommission, som haft under omprövning frågan om införandet av s. k. tryggad besittningsrätt vid upplåtelse av kronojord, och jag har liggande på mitt skrivbord ett förslag på ett 70-tal paragrafer till lag om en sådan tryggad besittningsrätt. Den lagen lär inom en icke avlägsen framtid komma att framläggas till riksdagens prövning. Jag vill icke på förhand upprulla någon debatt om lämpligheten eller olämpligheten av en dylik upplåtelseform men endast säga, att, oavsett vilken ståndpunkt man intager till denna kommande stora jordpolitiska fråga, alla billighetsskäl tala för att man icke gör det lilla antalet ännu återstående kronoåboar till föremål för det jordpolitiska experimentet med tryggad besittningsrätt. Det behöver ju endast erinras därom, att flera av dessa kronoåboar i förlitande på en 200-årig rättighet underlätit att begära skattelösen av sina hemman, och man kan så mycket lättare förstå denna uraktlåtenhet, som i många fall, med förbiseende av krononaturens lagfart beviljats på fastigheterna och efter lagfarten icke sällan även in-teckning. Vart skulle det leda om man beträffande sådana fastigheter, med avseende å vilka lagfart beviljats och in-teckning givits, på obestämd tid suspenderade rätten att lösa till skatte? Uraktlåtenheten att i tid söka rätt att lösa till skatte har därtill ej sällan berott på att dessa smärre åboar sedan lång tid tillbaka genera-

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)*

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.

(Forts.)

tion efter generation förvärvat fastigheterna genom arv, och därför icke ansett sig ha behov av att söka lagfart.

Så som saken ligger här i dag, anser jag, att utskottsmajoritetens tagit ett allvarligt och från den standpunkt som jag företräder, mindre lyckligt steg, då den överlämnat frågan om dessa kronoåboars framtida ställning till Kungl. Maj:ts fria beprövande och utredningsrätt. Faktiskt betyder denna suspension på obestämd tid — det förstå vi alla — ett avklippande år 1919 av den utav Karl XII år 1701 åt den svenska allmogen beviljade rätten att till skatte lösa sina kronohemman, en rätt, vilken sedermera, som jag nyss nämnde, betraktats som en av allmogens största förmåner. Jag menar, att de ärade ledamöter av riksdagen, som icke på det jordpolitiska området företräda en socialdemokratisk uppfattning, borde överväga, om de ej genom detta steg göra ett första medgivande till jordsocialismens införande i Sverige. Det skall kanske häremot invändas, att jag överdriver denna frågas betydelse, men, mina herrar, det är dock nu ett ögonblick, då spörsmålet om dessa »besittningsrätter» till jord ånyo föres fram i Sveriges riksdag. Jag var redan från första stund, då propositionen framlades, av den uppfattningen, att man borde bifalla Kungl. Maj:ts förslag, i den mån detta förslag ville bereda möjlighet till att förebygga missbruk av skatteköpsrätten i de avseenden jag förut framhållit. Men jag hade också genast klart för mig, att man borde från suspensionen undantaga åboar, som själva bruka och bebo sina fastigheter, i den mån det gäller fastigheternas inägojord med tillhörande, för deras jordbruks vidmakthållande nödig skogs- och hagmark. Att den av mig m. fl. avgivna reservationens kläm icke utmynnar i ett sådant förslag, har sin grund däruti, att jag föreställde mig proposition icke skulle komma att vägras på ett sådant yrkande, även om motion icke föreläge. Jag tänkte mig, att en dylik reservation endast innebure en inskränkning i den av Kungl. Maj:t föreslagna suspensionen. Efter ganska långvariga diskussioner med sakkunnige på området, har det dock blivit klart, att propositionsvägran troligen vore att förvänta på ett sådant yrkande, och vi reservanter ha då icke haft annat att göra än att i motiveringen för vår reservation *uttryckligen* säga ifrån, att utskottsmajoritetens standpunkt icke av oss gillas, samt att vi av formella skäl nödgats begränsa klämmen i vår reservation till yrkande på en kortare suspensionstid. Jag vill emellertid säga, att om jag vid nästkommande riksdag ännu tillhör riksdagen, jag kommer att väcka en motion, som skall gå ut på vad jag här framställt som vår mening.

Jag skulle ytterligare vilja tillägga, att en viss missuppfattning av den föreliggande frågan nog sätillvida framträder i den kungl. propositionen, att man betraktar rätten för en kronoåbo, som innehar fastighet under stadgad åborätt, att till skatte lösa denna fastighet såsom varande av ungefär samma slag som rätten för en arrendator eller annan person att köpa fastigheten. Det talas på flera ställen om att skatteköpsrätten med den nuvarande skatteköpskillingen är att betrakta som en »gåva» från kronan. Där-

vid vill jag dock anmärka att man icke bör jämföra skatteköpskillningen med vanlig köpeskillning, ty den stadgade åborätten är en stor rättighet, och det är differensen mellan denna rättighets värde och den fulla äganderättens värde, som uttryckes genom skatteköpskillningen. Jag tillåter mig också erinra om att riksdagen så sent som år 1906 hos Kungl. Maj:t begärde utredning, huruvida sådana under åborätt upplåtna, kronan tillhöriga hemman och lägenheter, som kunna till skatte lösas, måtte kunna utan erläggande av särskild köpeskillning eller annan avgäld förvärfvas av den person, som därå innehade med skatteköpsrätt förenad besittning. Ännu föga mer än ett årtionde tillbaka betraktade alltså den svenska riksdagen den stadgade åborätten såsom varande en åboens rätt gentemot kronan, så gott som likvärdig med äganderätten. De nya jordpolitiska principer om tryggad besittningsrätt, som på sista åren införts i diskussionen, står ju i allraskarpaste strid med denna riksdagens uppfattning år 1906, och, även om man har åsikten, att dessa nya principer äro riktiga, kan det dock icke vara rätt att på sätt som nu föreslås införa dem i den svenska jordpolitiken.

Jag ber alltså, herr talman, att med stöd av dessa i korthet sammanfattade synpunkter få yrka avslag å utskottets förslag och bifall till den av mig m. fl. vid betänkandet fogade reservationen, vilken går ut på, att den föreslagna suspensionen allenast måtte gälla intill den 1 maj 1921.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren har ju här, mycket intressant både för mig och som jag tror även för kammaren i övrigt, upprullat en icke så alldeles kortfattad, skisserad historia rörande de svenska skattelösenförhållandena, men jag får uppriktigt säga, att nog tror jag, att han skulle hava kunnat begränsa ämnet betydligt, så vitt det gällde för honom att uppdraga gränserna mellan den reservation, han och hans meningsfränder avgivit, och det utskottsutlåtande, som nu föreligger. I själva verket existerar det, så vitt jag kan finna, icke någon som helst väsentlig skillnad mellan de båda synpunkterna.

Jag tillåter mig för kammaren påpeka, vad utskottsmajoriteten i det föreliggande utlåtandet verkligen säger. Kungl. Maj:t har begärt en utredning rörande vissa förhållanden rörande skatteköp. Det är naturligtvis först och främst en utredning rörande de kronohemman och kronolägenheter, som ännu återstå. Jag har rätt att säga, och jag tror icke, att jag därvid har någon annan uppfattning än den, som den ärade talaren nyss uttalade, att det är en jämförelsevis ytterst obetydlig återstod av kronohemman, varom här är fråga. De äro sålda tiotusental efter tiotusental. Det, som nu återstår, är en obetydlighet och har varken för den svenska statskassan eller för den sociala utvecklingen ur ekonomisk synpunkt någon som helst betydelse. Vad säger nu utskottet? Jo, utskottet har naturligtvis i första rummet bemärkt, att detta är

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.*

(Forts.)

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

en utredningsfråga, som avser att klarlägga, huru det förhåller sig med återstoden av kronohemman och kronolägenheter av ifrågasvarande slag. Jag har ju under de 20 år, under vilka jag varit landshövding i ett större län, haft ganska gott tillfälle att personligen övertyga mig om huru denna utredning i visst avseende kommer att utfalla. Den kommer rörande många av dessa hemman och lägenheter att utfalla på det sättet, att man icke får reda på dem. Det skall t. ex. finnas en utjord, som under gamla förhållanden upptagits såsom krono. Skifte har övergått, och den ligger inblandad med andra ägor. När man sedan kommer och vill ha reda på den, finner man efter mycket långa undersökningar, att den faktiskt icke existerar annat än i kronans räkenskaper och jordeböcker samt i lantmäterikontorets handlingar. Vid sådant förhållande att den i viss mån är i praktiken obefintlig, är det naturligtvis en mycket stor fördel att få bort en sådan oegentlighet. Detta är den första delen, och jag tror nästan, att jag har rätt att säga, att det kanske är den viktigaste delen av utredningsfrågan. Den andra delen är naturligtvis att få en gammal institution på något sätt lagd till rätta. Utskottsmajoriteten, icke vi förkättrade liberaler utan även högerns män, har gått med på utskottets motivering, då utskottet säger: »Särskilt vill utskottet framhålla önskvärdheten av att vid utarbetande av ett sådant förslag tagas under omprövning, huruvida icke åboar, vilka själva bruka sin jord, eller med dem likställda kunna bibehållas vid lämpligt anordnad lösningsrätt till inägojord samt att jämväl tillses, att deras husvehov av skog kan tillgodoses.»

Det är väl i allmänhet så, att då den svenska riksdagen begär en utredning, vill den icke på förhand binda utredningsmännen, utan låta det bero på vad denna utredning kan komma till för resultat efter en närmare granskning av utredningsmaterialet. Jag tror, att detta särskilt i denna kammare varit en genomgående grundsats. Nu säga emellertid herrar reservanter att genom den förklaringen, att vid förslaget utarbetande skulle tagas under omprövning, huruvida icke åboar, vilka själva bruka sin jord eller med dem likställda kunna bibehållas vid lämpligt anordnad lösningsrätt till inägojord, man faktiskt utlämnat dessa åboar såsom ett slags försökskaniner. Jag kan inte förstå, huru man över huvud taget kan läsa ett sådant uttalande på det sättet. Ätminstone har det varit vår mening att påpeka, att *lösningsrätten bör under lämpliga former bibehållas*. Det har nämligen varit en uttalad uppfattning, att detta bör tagas under omprövning. Att nu säga, att riksdagen skulle fastställa såsom ett oeftergivligt villkor, att åboarna borde bibehållas vid deras *nuvarande rätt*, är något, som strider mot hela utredningsförfarandet. Att ur utskottets uttalande kunna utläsa, att utskottsmajoriteten velat överlämna dessa åboar till ett fortfarande besittande av jorden under *nyttjanderättsform*, det vågar jag bestämt påstå, att det icke finnes det ringaste fog för. Det talas ju uttryckligen om *lösningsrätt*, och lösningsrätten är väl i all rimlighets namn en *rätt att få lösa*.

Vid sådant förhållande kan jag icke finna annat, än att vi stå på fullkomligt samma ståndpunkt som den siste ärade talaren. fastän han vill med sin apodiktiska förklaring på förhand dekretera, att åboarna skola hava precis samma ställning, som de nu ha. Jag ber således för min ringa del såsom delande utskottsmajoritetens uppfattning att bestämt få tillbakavisa den beskyllningen, att vi genom detta utskottsutlåtandes motivering på något sätt velat sätta dessa åboar i en sådan ställning, som den siste ärade talaren här skisserade.

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)*

Vidare har det talats om, och med mycket fog talats om, att en del av dessa åboar för närvarande sitta med lagfart på sina lägenheter och hemman, och det har tillika förklarats, att detta för dem kan vara en fara med den form, i vilken utskottsmajoriteten här vill anordna denna utredning. Jag kan icke förstå, att man med fog kan säga, att då det i riksdagens historia gällt de små jordbrukarna i vårt svenska samhälle, under gammal besittningsrätt innehavda hemman någonsin berövats dem, även om de icke haft den fulla och klara befogenheten att inneha hemmanen. Jag tror icke, att något enda sådant exempel finnes, och jag tror icke, att det har uttalats en sådan mening från något parti under den tid, som gått. Min övertygelse är, att det icke heller kommer att ske under den tid, som kommer. Således har jag den bestämda meningen, att utskottsmajoritetens motivering är för dessa åboar synnerligen välvillig, så välvillig som den över huvud taget kan vara, såvida man icke vill binda hela undersökningen.

Nu är det en annan skiljaktighet mellan reservanterna och utskottsmajoriteten, och den gäller klämman. Den ärade talaren ansåg, att det i detta fall var en verklig fara att gå med på utskottets kläm. I det fallet ha även högerns reservanter slutit sig till samma uppfattning. Men vad säger då utskottets utlåtande i denna del? Jo, det säger följande: »Då utskottet följaktligen går att tillstyrka bifall till den föreliggande propositionen, vill utskottet med avseende å den förestående utredningen, under erinran om de viktiga enskilda intressen som av hithörande bestämmelser beröras, uttala den förhoppningen, att utredningen måtte bedrivas med all den skyndsamhet som förhållandena medgiva.» Utskottet säger sig önska, att utredningen måtte bedrivas med all den skyndsamhet, som förhållandena medgiva. Ja, kan över huvud taget en utredning bedrivas på ett hastigare och mera intensivt sätt? Reservanterna åter vilja nu uppskjuta, suspendera denna rätt till den 1 maj 1921, och anse sig därmed hava gjort en alldeles särskilt god gärning. — Detta anse reservanterna var en alldeles särskilt god gärning. Ja, mina herrar, är den så utomordentligt god? Tror verkligen någon, att denna utredning kan ske på denna korta tid? Jag vill säga, att här kommer det att bli en fullkomlig specialutredning rörande varje sådan här hemman och lägenhet. Det kommer då att bli ett granskningsarbete i kronaus olika jordeböcker, vare sig de ligga i arkiv här i Stockholm eller i landsorten hos olika myndigheter. Det kommer att bli en gransk-

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

ning av kartor av mycket ingående natur. Det kommer att bli ett genomläsande och forskande i skifteshandlingar av mycket omfattande beskaffenhet. Tror man verkligen, att detta går på ett år, fastän det är ett så pass jämförelsevis obetydligt antal hemman och lägenheter? Jag ber för min del att få säga ett bestämt nej. Vad blir då följden? Jo, det är klart, att sedan undersökningen är igångsatt och har fortgått till den 1 maj 1921, kommer Kungl. Maj:t att säga: utredningen är nu i gång, men till följd av svårigheter, har den icke kunnat avslutas, och därför måste Kungl. Maj:t begära ytterligare suspension. Icke lär det då vara möjligt för riksdagen att säga: nej, nu klippa vi av denna utredning; ha ni icke hunnit med den till den 1 maj 1921, blir det ingen utredning av vidare. Nej, så kan icke riksdagen säga, utan det kommer då att bli så, att frågan får återigen suspenderas på ytterligare kanske 2 år, och då kanske riksdagen och de ärade herrar, som för närvarande äro reservanter, säga: nu måste det gå så fort som möjligt — precis samma utgångspunkt, som ligger till grund för utskottets utlåtande.

Jag kan icke finna annat, än att man sökt göra denna fråga till en stor fråga, ehuru den numera icke har sin gamla historiska betydelse. Den har en historisk bakgrund, och jag ger den ärade talaren fullkomligt rätt, då han skisserar detta skatteköpsväsendes historia, som visar, att den vissa skeden varit ganska stolt och vissa skeden mindre stolt. Men jag tror, att såsom läget nu är, syftar majoriteten fullkomligt fram till de allmänna synpunkter, som jag tror, att den ärade talaren själv hade, och jag kan icke förstå, att han genom sin bevisning på något sätt skjutit något grundskott i utskottsutlåtandet, vare sig i motiveringen eller i klämman.

Jag tillåter mig herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Den siste ärade talaren framhöll, att den fråga, som nu föreligger, är ur social och ekonomisk synpunkt av jämförelsevis ringa betydelse för staten. Det har han alldeles rätt i, ty de hemman och lägenheter, som det här är fråga om, utgöra ett ringa antal i förhållande till vad som redan är skatteköpt; men om man också kan säga, att frågan ur det allmännas synpunkt är av mindre betydelse, så är den dock av mycket stor betydelse för dessa åboar, som nu hava en laglig rätt att få lösa sina hemman och lägenheter till skatte. Man måste ju även erkänna, att denna skatteköpsrätt har varit till en ofantligt stor fördel för landet. Just därigenom att den har kunnat i ett par hundra år utövas, hava vi kommit därhän, att den svenska jorden är styckad i små jordbruk, som föda sin man, men som icke medföra de sociala olägenheter, som de stora jordbruken i vissa avseenden medföra. Således har denna skatteköpsrätt orsakat, att vår jordfråga i jämförelse med jordfrågan i andra länder för närvarande ligger i ett ofant-

ligt mycket gynnsammare läge. Det är med en viss försiktighet, som man måste röra vid en anordning, som på detta sätt varit landet till gagn.

Den föregående talaren nämnde, att även utskottet talar om att åboarnas lösningsrätt skulle vid en blivande utredning bevaras. Men det är dock en väsentlig skillnad, ty utskottet säger nederst på sid. 3: »Särskilt vill utskottet framhålla önskvärdheten av att vid utarbetandet av ett sådant förslag toges under omprövning, huruvida icke åboar, vilka själva bruka sin jord, eller med dem likställda kunna bibehållas vid lämpligt anordnad lösningsrätt till inägojord samt att jämväl tillses, att deras husbehov av skog kan tillgodoses.» Det är således icke enligt utskottet fråga om att bibehålla dem vid den lösningsrätt, som är stadgad, utan vid en ny, »lämpligt anordnad» lösningsrätt, och herr Wehlin har med all rätt framhållit, att däri ligger någonting helt annat. När riksdagen gör ett sådant uttalande, menar riksdagen naturligtvis, att det icke skall vara som det nu är, utan anordnas på ett annat lämpligt sätt. Ätminstone tror jag icke, att en blivande utredning kan lägga in någon annan mening i ett sådant uttalande. Men det är väl, tror jag, en stor orättvisa emot dessa, som nu hava en laglig rätt att lösa sina hemman och lägenheter, att beröva dem denna rätt, när det återstår så litet. De allra flesta åboar hava redan fått begagna en dylik rätt. Varför skall man då beröva de återstående densamma? Det måste komma att av dem uppfattas sasom en oerhörd orättvisa, och vi skulle ju nu leva i rättfärdighetens arhundrade, efter vad som säges. Då skall man väl icke på detta sätt borttaga en rättighet från dem, som ändå böra till de sina i samhället och vilka, därigenom att de få bibehålla denna lösningsrätt, kunna göra samhället i det stora hela mycket stort gagn.

En annan sak är, att en viss begränsning måste stadgas i de fall, då dessa hemman och lägenheter atföljas av mycket stora skogsarealer. Det har aldrig varit meningen, att lösningsrätten skulle få begagnas i syfte att genom förvärvande av skog, som sedan skulle kunna säljas till högt pris, samla förmögenhet. Det har icke varit lagstiftningens mening under gångna tider. Förr begagnades skogen nästan uteslutande till husbehov, och det är rätt därtill, som ligger i skatteköpsrätten, så vidt den avser skogen till jordbruket. Således anser jag det vara fullkomligt riktigt, att — såsom utskottet här sagt och även reservanterna uttalat — då lösningsrätt medges till inägojord man samtidigt också bör tillse, att skog till husbehov jämväl erbjudes. Det är riktigt. Men för en sådan ändring behöves en utredning och en ny lagstiftning. En sådan kan ju ingen hava något emot. Alltså menar jag, att man borde ordna saken på det sättet, att dessa åboar, som nu äro lagligen berättigade att lösa jord och som själva sitta där och bruka den, skola få behålla den nuvarande lösningsrätten, men på det sättet, att de icke få lägga sig till med stora skogsarealer, som innebära väsentliga kapitaltillgångar. För detta ända-

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.*

(Fort.)

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

mål behöver man icke någon lång utredningstid. Jag tror, att man skulle kunna skilja på frågorna och byta ut utredningen för sistnämnda ändamål för sig. I alla händelser har, såsom redan den föregående talaren uttalade, förevarande fråga i dess helhet ett sådant omfång, att om man icke i förväg fastställer den tid, inom vilken utredningen skall vara färdig, man löper den största fara, att den skall utspinnas över en mycket lång framtid.

Jag tror således, att det skulle vara av stor nytta, om kammarerna ville bifalla reservanternas yrkande, att det ifrågasatta skatteköpsförbudet endast skall gälla till den 1 maj 1921. Därmed har man dock någon garanti för att utredningen genast med kraft igångsättes. Därför skall jag först och främst, herr greve och talman, be att få yrka bifall till den av herr Wohlin m. fl. avgivna reservationen.

Men därjämte anholder jag också i anledning av vad jag sagt, att orden »lämpligt anordnad lösningsrätt» i utskottets motivering å sid. 3, näst sista stycket, måtte utgå och i stället endast insättas ordet lösningsrätt, så att punkten skulle komma att innehålla, att dessa åboar må bibehållas vid »lösningsrätt till inägojord samt att jämväl tillses, att deras husbehov av skog kan tillgodoses». Därmed har då riksdagen, såvitt jag förstår, uttalat, att den nuvarande lösningsrätten skall i huvudsak bibehållas för ifrågasvarande åboar i fråga om inägojord, men att de icke skulle få mera skog än till husbehov.

Herr Lindhagen: Denna fråga har dels en politisk innebörd och dels en saklig innebörd. Det är klart, att i samma mån som det gamla partiväsendet inte längre duger, utan nya grupper i den klassegoistiska kampen alla människor emellan måste bryta sig ut för att inte förgås under de andras klassegoistiska kamp, komma också sådana här frågor upp, där det sökes ett målsman-skap för de nya grupper, som man vill fylka bakom sin fana. Därigenom får en dylik fråga mera ett känslotänkande över sig, som gör, att det kan synas svårt att skilja på de olika meningarna men där bakom ligga i alla fall olika politiska anförarskap, som måste på något sätt manifesteras sig. Jag tänker nu i detta avseende särskilt på den siste talaren, som i detta fall representerade den gamla högern. Han talade om orättvisan mot dessa åboar, att de icke skulle få känna sig fria från statens förtryck, förmodar jag, eller också bara från det tryck, åborätten lägger på dem, under det att jag är övertygad om, att han som trogen kämpe under alla de gångna åren stått på det industriella kapitalets sida i dess ständiga motstånd mot att åboar på dettas skogar skulle få en minimal rättvisa, tillerkännas ett minimalt människovärde. Inför denna erinran kan man betrakta den siste talarens uppträdande såsom uteslutande partipolitiskt.

Ännorlunda kan det ju ställa sig med herr Wohlin, vilken representerar högerbönder, som velat bryta sig ur det gamla industriella vasallskapet, vilket varit onaturligt, och inte heller kunnat

finna sig till rätta i de socialdemokratiska industriarbetarnas politik, som icke passat dem. Det är givet, att man har mera fog att göra sig till målsman för denna nya klassegoistiska företeelse, framsprungen ur förhållandena, nödvändig måhända, och där komma ju också de sakliga synpunkterna då mera till synes vid sidan om och delvis ofta kanske över de partipolitiska synpunkterna. Därför är det nu företrädesvis mot herr Wohlin's anförande, som jag anser det är befogat att inleda någon diskussion. Herr Wohlin erinrade ju i början av sitt anförande, att han gillade min mening, att man skall se till, att de enskildas känslor icke kränkas genom massbeslut från statsmakternas sida, och jag förstår också att för sådana här åboar, som en längre tid ha trott på, att de skola få den s. k. fulla äganderättens välsignelser, det ifall man plötsligt tager ifrån dessa små jordbrukare detta, måste kännas som ett lidande och en orättvisa, och då är frågan, huruvida det är nödvändigt att tillfoga dem ett sådant lidande eller en sådan orättvisa.

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

Jag vill då säga, att den kamp mellan »äganderätt» och »besittningsrätt» och som pågått och pågår, är en oerhört formell fråga, när det gäller sådana här små lägenhetsinnehavare. Det är en kamp mellan den liberala politiska schablonen och den socialdemokratiska politiska schablonen ofta utan tillvaratagande av det verkligt mänskliga innehållet. För min del säger jag i frågan om besittningsrätt eller äganderätt för dessa småbrukare, att det är fullkomligt likgiltigt för mig, vad de få, bara det blir bra, och då kan det bli lika bra med det ena som med det andra. Jag har därför ingenting emot, att dessa åboar också få en s. k. full äganderätt, ifall de vilja ha det i fortsättningen.

Nu är det emellertid så, som herr Holmquist också framhåll, att utskottet icke annat än förordat detta men det har skrivit, att åboarna kanske böra bibehållas vid en »lämpligt anordnad lösningsrätt». Herr Wohlin och även herr Ekman misstänka, att det ligger en hund begraven under detta uttryck »lämpligt anordnad». När de vilja ha bort detta, herr Ekman mera av formella skäl och herr Wohlin av hänsyn till motiveringen, ligger däri själva verket, att de ingenting ha emot, att åboarna i fortsättningen skola få en *olämpligt* anordnad lösningsrätt. De borde enligt min åsikt åtminstone sätta något annat i stället, men saken är den, att de som sagt ha ingenting emot, om den gamla lösningsrätten för dessa åboar blir olämpligt anordnad, d. v. s. att åboarna få vidkännas även den fulla äganderättens stora nackdelar, nämligen att kunna bli uppslukade av kapitalet en vacker dag, därför att det icke finnes något hinder för dem att duka under för dessa stora köpvarulvar, som uppträda varhelst det finnes en sådan liten fisk att sluka. Det ha de ingenting emot, därför att det finnes en stark klockarkärlek hos herr Wohlin — det känner jag till från våra privata diskussioner — för kapitalet — och hos herr Ekman är den obegränsad — ehuru herr Wohlin kommer att mer och mer tvingas från denna ståndpunkt på grund av nödvändigt

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

hänsynstagande till denna bondeklass, som han nu jämte de stora godsägarna vill fylka under riksförbundets fana, så att en vacker dag finna vi väl, att herr Wohlin står på vår ståndpunkt gentemot de stora industriidkarna, och att även han vill förorda, att åboarna brytas ut från de stora godsen och erhålla full frihet — vilket herr Ekman förmodligen har mycket svårt att komma till — men detta beror på, att de kohorter, som herr Wohlin och andra komma att fylka bakom sig, komma att fordra det, och därför bliva ledarna tvungna att taga hänsyn därtill.

Ja, nu vill jag göra det erkännandet, att det är klart, att för den, som är tveksam om huruvida det ligger en hund begraven under regeringens formulering — eller ifall det icke ligger en hund begraven där nu, det möjligen framdeles kan komma att bliva en annan hund begraven av en annan regering — det förefaller tryggare, om en viss bestämd tidpunkt blir utsatt. Men då vill jag dels ur realitetens synpunkt säga, att jag icke vill undandraga dessa åboar som finnas kvar, möjligheten att, i den mån deras lösningsrätt är olämpligt anordnad, få en lämpligare anordnad lösningsrätt. Därmed syftar jag närmast på deras skydd mot storkapitalet, åt vilket man nu vill kasta dem som värnlöst byte åtminstone i södra och mellersta Sverige, där ingen förbudslag finnes och där man icke vet, om det kommer någon sådan. Därför vill jag i uttrycket »lämpligt anordnad» inlägga ett övervägande, om man icke skulle kunna freda denna jord från pennningens besittningstagande på omvägar, under det att man i övrigt fick den s. k. fulla besittningsrättens välsignelser, så att åboarna själva finge tillfälle att när de sett detta nya, bedöma, om de hellre vilja ha det ena eller det andra, istället för att man nu genom bifall till reservanternas förslag skulle locka dem ut på en väg, där de sedermera bleve ångerköpta, om de finna, att de kunnat få något bättre. Alltså hoppas jag, att utredningen blir lojal på detta sätt.

Nu återstår att bestämma, om man skall ha en viss tidsgräns eller ej, och då har jag gjort det medgivandet, att man ju därmed är tryggare. Man får alltid misstro den regering, som sitter vid makten, varifrån den än kommer. Däri äro alla regeringar lika. Om jag skulle komma i en regering, vilket aldrig kommer att inträffa, skulle jag ha mycket svårt, förmodar jag, att hålla mig borta från det förbiseende av de enskildas verkliga intressen, som följer med, när man sitter vid makten och har en massa andra göromål, som gör, att man icke tänker på dessa enskilda. För det första vill man kompromissa med högern, som alla regeringar göra, hur långt de än stå till vänster. Men jag kan icke vara med om den begränsning till tiden, som finnes hos reservanterna därför att jag då skulle nödgas sluka deras motivering, som jag tilllåt mig kritisera, och särskilt detta betonande, att lösningsrätten gärna för dem får vara olämpligt anordnad. Detta kan jag icke gå med på.

Herr Wohlin talade om en 200-årig rätt, som dessa åboar

skulle haft. Jag är icke så kunnig som herr Wohlin i dessa vetenskapligt historiska uppgifter, men jag har hört för mig uppgivas från minst lika sakkunnigt håll, att denna 200-åriga rätt började 1848. Således förr skulle de betala fullt vid denna inlösnings, men efter 1848 blev det en annan inrättning, som faktiskt förvandlade den tidigare förpliktelsen att betala fullt till billigare villkor. Jag vill därför icke säga, att de skola få behålla gåvan. Det är vackert så, att de fått behålla utsikten därtill ända sedan 1848. Men man skall icke imponera med att göra 70 år till 200 år. Det kan ju vara måttat i vårt framträdande i alla fall.

Ja, herr talman, på dessa grunder skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Thorsson: Herr greve och talman! Under diskussionen här har det ju varit särskilt två meningar som av reservanterna framförts, den ena att man från utredningen skulle undantaga vissa angivna grupper av åboar, och den andra utformad i reservanternas kläm att undersökningstiden skulle begränsas till den 1 maj 1921.

Om herrarna vilja läsa den kungliga propositionen, skola herrarna av den utredning, som kammarkollegium utfört finna, att där angivna exempel visst icke tala till förmån för reservanternas uppfattning. Det framgår tydligt av dessa exempel att om man delade på utredningen och toge undan vissa grupper, så kunde man komma till resultat, som icke vore önskvärda. Den omständigheten, att man, vid utredningen även vill taga med åboarna, blir ju icke vara ett bevis för att man vill taga i med hårdhandskarna varken mot den ena eller den andra av dessa, som anse sig ha en grundad rätt till innehavet av sin egendom. Men det vill förefalla mig, att om man skall göra en utredning denna bör omfatta hela frågan. Sedan må det bli prövning av de föreliggande fallen. Och jag misstänker, att riksdagen far tillfälle att taga ställning till de frågor, som framgå av utredningen.

Mot reservanternas hemställan om, att tiden för undersökningen skall begränsas till den 1 maj 1921, synes det mig, att herr landshövdingen Holmquist anfört synnerligen starka skäl om man verkligen vill ha en utredning och önskar att denna utredning blir väl utförd, bör man akta sig för att skriva åtminstone ett så nära liggande datum som reservanterna ifrågasätta. Ty det är uppenbart att även om det är ett mindre antal egendomar som skall undersökas, är det icke mindre viktigt, att undersökningen sker på sådant sätt, att både deras intresse, som inneha respektive egendomar, och kronans bli tillräckligt klarlagda. Jag håller därför före, att med det uttalande, som utskottet gjort i motiveringen till sin hemställan, måste vilken regering, som än kommer att utföra utredningen, även utan tidsbegränsning känna sig ha skyldighet att, så långt det är görligt, påskynda densamma, varför reservanterna icke enligt min uppfattning ha någon anledning att

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)*

framdriva en tid så kort, att man icke skall kunna hinna ordentligt utreda ärendet.

Jag kan ej ingå i alla dessa rent lagtekniska spörsmål, som äro förknippade med detta ärende. Jag har det emellertid så starkt på känn, att det instrument, som nu under långa tider använts för att ordna hithörande förhållanden, är alltför gammalmodigt för att längre kunna användas, och man måste skaffa sig ett instrument, som svarar mot nutiden, när man vill ordna förhållandet mellan kronan och jordinnehavarna.

Jag ber att med anledning av herr Ekman's yttrande få anföra en sak. Herr Ekman sade bland annat, att skatteköpen varit en mycket bidragande orsak till att den svenska jorden är uppdelad i så många lotter, vilka nu med mer eller mindre tryggad äganderätt besittas av sina brukare. Såvitt jag kunnat läsa mig till uti de akter jag haft att göra med, vill det synas mig, att detta uttalande endast kan ha någon betydelse för de fall, som ligga ganska långt tillbaka i tiden. Men de många småbruk, som bildats här i landet under de sista decennierna, hava sannerligen icke tillkommit med skatteköpsinstitutet som hjälp, utan de, som kommit i besittning av sina småbruk, hava fått dem ganska pepprade i pris och visst icke efter skatteköpsprincipen. För resten är det system, som vi nu ha, så väl inarbetat, att det är omöjligt att få tag på en liten jordbit direkt, utan det finnes en rad mellanhänder vilka genom spekulationsaffärer sörja för att den siste brukaren får oskäligt höga jordräntor att bära. Det synes mig att allt talar för att nu gå till en ny tingens ordning och särskilt sörja för, att detta moderna institut utbytes mot en för vår tid lämpligare anordning för att bereda dem, som vilja ha jord, möjlighet att med tryggad rätt bruka densamma.

Jag anhåller, herr greve och talman, att kammaren ville ansluta sig till utskottets förslag.

Herr Wohlin: Vad den ärade temperamentfulle landshövdingen på Dalabanken anförde gav mig anledning att tänka på den gamla satsen: »det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta». Han förklarade, att någon som helst väsentlig skillnad icke förefunnes mellan å ena sidan utskottsmajoritetens och hans ståndpunkt samt å andra sidan den ståndpunkt, som innehålles i vår reservation. Herr Lindhagen har emellertid fullkomligt kullslagit detta herr Holmquists påstående, då ju herr Lindhagen i utskottsmajoritetens yttrande uttryckligen ansett sig kunna inlägga meningen, att den fulla äganderätten eventuellt skulle utbytas mot en form av upplåtelse, som har karaktären av besittningsrätt, vilken senare upplåtelseform enligt hans förmenande bättre tryggar åboarna mot det stora kapitalet. Jag vill vidare framhålla, att då herr finansministern förklarar, att det instrument, som hittills kommit till användning vid skatteköpen, vore alltför gammalmodigt för att hädanefter kunna användas, herr statsrådet självt har uttalat, att skattemannarätten, d. v. s. den fulla äganderätten till jorden, som

utgjort den svenska bondeklassens styrka under gångna årtionden, är »ett alltför gammalmodigt instrument» för att längre böra bibehållas, åtminstone i det antal fall, varom nu är fråga. Jag finner alltså, att herr Holmquist kommit i en olöslig motsägelse till de yttranden, som fällts såväl från Västernorrlandsbanken som från regeringsbanken, och att han hade mycket svag mark under fötterna vid sitt uttalande nyss.

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

Vad herr Ekmans förslag beträffar, skapar det icke de klara linjer, som jag för min del önskar hade blivit utstakade i denna fråga. Herr Ekman ville endast taga bort uttrycket »lämpligt anordnad», men fortfarande lämna alldeles öppet vid omprövningen, huruvida lösningsrätten över huvud borde bibehållas eller skattemannarätten ersättas med någon ny upplätelseform. Hans förslag lämnar alltså enligt min mening ett huvudsakligen likartat spelrum öppet för de nya jordbrukspolitiska åskådningar, mot vilka jag här vänt mig, visserligen i så matto, att jag tagit upp hela spörsmålet till debatt, men dock i den mån det gäller de förevarande fallen.

Det kan för övrigt påpekas, att utskottsmajoriteten icke synes vilja tillerkänna åboarna lösningsrätt till hagmark, vilken uttryckligen omnämnes i vår reservation. Detta är ett så mycket mer anmärkningsvärt förbiseende, som ett stort antal kronolägenheter, varom nu är fråga, just utgöres av hagmarksområden, som vederbörande av ålder brukat, ofta i sambruk med under skattemannarätt innehavda jordbruksfastigheter, och som åboarna behöva för ett självständigt jordbruks uppehållande.

Jag kan med andra ord icke underlåta att ännu en gång konstatera, att vi här stå inför ett ögonblick i den svenska jordpolitikens historia, då vi ha att kämpa en första förpoststrid för den gamla äganderättens bibehållande gentemot s. k. moderna åskådningar, vilka ytterst bottna i tanken, att den svenska bondeallmogen skall ställas under kontroll av kronans fogdar, såsom den var ställd under medeltiden. Vad som förefallit här i dag kommer mig att tänka på vilka följder detta fogdevälde under Jösse Erikssons dagar hade för vår bondeallmoge, icke minst i det gamla Dalarna, vars hövding nu uttalat sig på ett sätt, som öppnar möjligheten för en återgång till dessa medeltida rättsförhållanden.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen, med upprepande av vad jag förut sagt, nämligen att om formella hinder icke hade mött, reservationens slutkläm skulle hava fått ett starkare och klarare innehåll.

Herr Holmquist: Herr talman! Jag får säga uppriktigt — det kan ju bero på min bristande förmåga att fatta, men det låter ju också tänka sig, att det kan bero på den oklarhet jag åtminstone tyckte mig spåra i herr Wohlins yttrande — att jag icke riktigt kunde förstå, var verkligheten började, och var »orden» slutade.

Här säger herr Wohlin, att vi i den här frågan stå uti det

Första kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 10 4

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

läge, där de stora jordbrukspolitiska synpunkterna liksom korsa varandra som skarpa klingor, och att ett avgörande, jag får nästan säga av den mest landsomfattande betydelse, skulle äga rum. Med den allra bästa vilja i världen att försöka fatta bombastik kan jag icke finna, att det är fallet. Jag kan icke förstå annat, än att utlåtandet innehåller den mest välvilliga motivering för denna fråga och dess framtid. Utlåtandet innehåller så pass stor välvilja, att herr Ekman ville taga bort orden »lämpligt anordnad», vilket uttryck också är en bit av utskottets allmänna välvilja. Det slutar med att ifrågasatta utredningen skall omfatta *inlösen* av hemman och lägenheter av här ifrågavarande slag på lämpligt sätt anordnad samt att utredningen skall försiggå så fort som möjligt. Ända är icke herr Wohlin nöjd. Men inte får man väl låta historiens trådar så draga sig tillbaka, att man icke kan se framåt. Och här gäller det ju i själva verket en liten fråga, som skall ordnas på lämpligaste sätt.

Herr Lindhagen har talat om detta uttryck »lämpligt anordnad» under en synvinkel, som ligger honom mycket nära. Jag skall icke motsäga honom, men när dessa ord användes var det väsentligen därför, att alla, som gått på utskottets utlåtande, säkerligen förstå, att här måste bli en omläggning i ett eller annat avseende, en omläggning redan därför att såsom både herr Wohlin och, jag tror, herr Ekman antydde, man kommer att få skogen alldeles särskilt lagd under kontroll. Man vill inskränka skogstilldelningen till dessa hemman till husbehovet av skog. Redan därför måste det bli en annan anordning, då författningen icke känner en sådan ordning med författningarnas nuvarande ordalag. Att det måste bli en »lämpligare anordning» efter nya synpunkter är uppenbart, det skall ingen bestrida, som satt sig in i föreliggande fråga.

För övrigt får jag säga, att det naturligaste för dem, som dela herr Wohlins uppfattning väl vore att yrka avslag på hela framställningen. Är det meningen att bibehålla dessa kronohemman i den urgamla rättsformen, så att de gamla innehavarna skola få lösa dem precis efter den formen, vad skola vi då med hela denna utredning till? Det naturligaste vore väl då att säga: tack så mycket, men vi vilja icke inskränka de gamla jordinnehavarnas rätt att skattelösa sina hemman, och därför låta vi det vara, som det nu är. Man skulle kunna tänka sig, att kronan därmed lämnade ifrån sig vissa skogsområden, som kronan borde ha, men jag tror, att det i detta sammanhang för svenska kronan, som vräkt bort verkliga kronjuveler, bland annat rekognitionsskogar, till ett par hundra miljoners värde, spelar en otroligt liten roll. Ur den synpunkten finnes verkligen mycken liten ekonomisk anledning att nu söka rädda det, som finns kvar. Har man den meningen som herr Wohlin, kan jag därför icke förstå annat än, att man bör gå på avslag. Men går man på bifall, skall man lämna denna utredning möjlighet att verkligen genomföras på lämpligt sätt. Tiden har utskottet satt till den snarast möjliga och direktiven så, att de små hemmansinnehavarna icke skola bli lidande på denna ut-

redning. Sedan man konstaterat dessa båda synpunkter, förefaller det mig, att utskottet gjort en ganska god gärning. Och jag tror, att de anföranden, som i olika riktningar hållits och där man gjort ganska skarpa personliga synpunkter gällande, det varit »viel Geschrei und wenig Wolle». Herr Wohlin har givit mig hugg från ena sidan, herr Lindhagen från den andra. Och det är väl därpå det beror, att jag kan stå så fullkomligt upprätt.

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)*

Vad blir nu resultatet, ifall man i klämman skulle gå med reservanterna? Jo, det blir, att denna kammare bestämmer utredningstiden till den 1 maj 1921. Andra kammaren har tagit utredningstiden efter utskottets hemställan. Det skall då gå till en sammanjämkning, som, förmodar jag, bestämmer tiden till två eller två och ett halvt år. Det känner jag icke så noga. Men är det någon anledning att tvista om viss tid för utredningen? Är det icke en fullkomlig strid om påvens skägg?

Jag vill ha sagt detta som replik, och jag har icke något annat yrkande än det jag förut gjort.

Herr Lindhagen: Herr Wohlin har mycket snabbt utvecklats i rent partidemagogisk anda, och detta bådär icke något gott för det fria riksförbundet, fastän kanske just därför skarorna komma att fylka sig så mycket talrikare kring detsamma.

Men i alla fall när jag säger, att jag icke ville utlämna dessa åboar till att uppslukas av industrikapitalet, utan ville trygga dem mot detta, då svarade herr Wohlin: där ser herr Holmquist — herr Lindhagen har erkänt, att det endast var besittningsrätt det var fråga om. Denna besittningsrätt är endast en partipolitisk fras, med vilken man vill locka valmännen. Då går man ut frå ett yttrande som mitt nyssnämnda och säger: Där hör ni, gubbar det är bara fråga om besittningsrätt — det sade herr Lindhagen i riksdagen, och det sade herr Holmquist i riksdagen; de vilja endast ha besittningsrätt, kom ihåg det, och inte skola ni rösta med liberalerna och socialdemokraterna, utan rösta ni i stället med oss högermän, som vilja ha full äganderätt! De uttolka besittningsrätten på detta rent demagogiska sätt. Jag vill säga, att man mycket väl kan bibehålla den fulla äganderätten. Men om jag hade något att säga eller fick i uppdrag att göra en utredning, skulle jag antagligen resonera som så: jag kan omöjligt vara med om att lössläppa denna skattemannarätt, förrän det blir ett förbud även i södra och mellersta delarna av riket för bolag och i hela landet för skogsspekulanter att förvärva sådan åborätt — inte förr! Jag skulle också taga under övervägande, huruvida det icke vore lämpligt att freda bondgårdarna även indirekt från kapitalets besittningsrätt genom att säga, att själva jorden med åbyggnader icke finge utpantas. Det är dock en mycket svår fråga. Om de icke få kredit på bättre eller lika bra sätt, vet jag icke, till vilket resultat förhållandena skulle tvinga mig att komma. Men det första jag absolut skulle säga ifrån är, att jag för min del icke kan tillråda riksdagen att lössläppa skatteköpsrätten, förr-

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)

än ett förbud för bolagen och enskilda skogsspekulanter att köpa dessa enskilda åbohemman kommer till stånd. Nu säger herr Wohlin: ja, där ser ni, vad som i själva verket hindrar bolag och skogsspekulanter att uppsluka er, det är besittningsrätten, men att tillåta bolag och skogsspekulanter att uppsluka er, det är den stora härliga äganderätten, efter vilken Ni skola sträva.

Vidare talade herr Wohlin i klimax om det fogdevälde, som skulle uppstå, ifall dessa åboar icke finge bli offer för bolag och skogsspekulanter, Det ligger naturligtvis något däri. Jag vill erinra om, att det, som upprest bönderna mot besittningsrätten, är bland annat att kronan förr skulle hålla syn på skogar och hus genom sina fogdar. Därav har hatet kommit mot allt slags fogdevälde. Detta fogdevälde fruktar många bönder skall återkomma med den socialdemokratiska staten och dess ämbetsmän. Och den liberala staten mena de, torde icke bli ett spår bättre, sedan dylika bestämmelser kommit till på olika håll. Därför måste man se till, att man håller tungan rätt i munnen och icke tillåter vare sig det ena eller det andra. Men vad däremot herr Wohlin tillåter — han menar naturligtvis icke detta, men konsekvenserna av hans förslag blir det — är det allra värsta fogdevälde. Man kan nämligen tänka, att med tiden ett sådant kommer att uppstå på dessa små gårdar, i den mån det finnes skog. Fogdarna bliva de stora industriella bolagen och deras tjänstemän. Jag vet icke, varför vi här skola spela politik och använda demagogiska fraser, utan att sätta oss in i det verkliga innehållet i föreliggande fråga.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Jag tror det vara lyckligt att icke allt för mycket blanda in partipolitik i denna sak. Jag tror icke, såsom herr Lindhagen vill påstå att högern har någon åstundan att se storkapitalet stå som något slags glupande ulv över småbönderna. Ätminstone vad mig själv beträffar vill jag säga, att sådant är för mig alldeles främmande.

Herr finansministern sade mycket riktigt, att dessa skatteköp hade sin största betydelse under längre tillbaka liggande tider. Han sade också, att nu ligga frågorna för våra småbrukare på ett helt annat sätt. Skola de ha lägenheter, få de köpa dem dyrt till följd av att mellanhänderna vilja förtjäna på affären. Men då är det väl så mycket angelägnare, att man bibehåller denna skattelösen för de återstående åboarna, så att dessa få lägenheterna billigare utan mellanhänder, genom att de få köpa direkt av kronan. Det föreligger ett mycket starkt skäl att icke avbryta detta förfaringssätt, om man verkligen intresserar sig för dessa småbrukare.

Med avseende å herr Holmquists yttrande vill jag säga, att när jag talade om den nuvarande skatteköpsrättens bibehållande, var det endast i sammanhang med frågan om dylikt förvärv för sådana småbrukare, som själva sitta på och bruka sina lägenheter. En utredning blir icke överflödigt därför, att man vill skydda dessa.

Jag antydde i mitt förra yttrande, att jag anser, att denna utredning, som jag tror blir mycket vidlyftig, kan delas så, att man till år 1921 får ett förslag om att åboar, som sitta på och bruka sina hemman och lägenheter själva, kunna få köpa skogsarealen. För detta behövs icke någon lång utredning. Lika väl som nykterhetskommittén på sin tid kom fram med successiva förslag, skulle också denna kommitté kunna komma med särskilt förslag rörande en del av frågan ifall man icke skulle hinna att bli färdig med det hela inom rimlig tid. Om man i huvudsak bibehåller rättigheten för åboarna att lösa enligt nuvarande bestämmelser, skulle jag också vilja rekommendera att det utsättes en viss frist, inom vilken detta skulle ske. Man har gjort så i fråga om inlösen av frälseräntor. Där har man utsatt en viss frist för anmälan av önskan att få ränta inlöst. Man kan göra på samma sätt här, så att man får saken avveklad inom rimlig tid. Detta anser jag vara praktiskt.

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)*

Herr Wohlin klandrade, att jag icke ville gå så långt som han. Då emellertid motion icke föreligger, kan man ju icke komma längre, än att man åtminstone uti motiveringen får de ord strukna, som jag talade om, varigenom ju dock uppnås, att riksdagen icke bestämt uttalar, att skatteköpsförfarandet bör ersättas med något annat »lämpligt» förfarande.

Herr greve och talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr statsrådet Thorsson: Innan talmannens klubba faller för avgörandet av detta ärende, ber jag att med anledning av herr Wohlins anförande få säga ett par ord.

Måhända har jag uttryckt mig något oklart, men det har aldrig varit min avsikt att i detta fall taga någon ställning till själva skattemannarätten. Då jag talade om ett omodernt instrument, avsåg jag därmed själva den form, genom vilken besittnings- eller äganderätten till jorden eller skogen förvärfvas. Det är den saken man skulle undersöka.

I sammanhang med detta ber jag som en liten replik till herr Ekman få säga, att om detta instrument, d. v. s. den gamla skatteköpsrätten, under de senare åren icke kommit till tillämpning i det praktiska livet i sådan omfattning, att det haft någon betydelse för förvärvet av dessa mindre jordbruk, så är det väl i och för sig alldeles nödvändigt, att man söker efter former, som passa för den tid, i vilken vi leva, och det är ju det enda, som denna undersökning avser.

Själv kan jag verkligen icke uttala mig om, huruvida det går lika lätt att dela på denna utredning, så att den kan komma fram succesivt i flera olika förslag å skilda tider. Nykterhetskommittén t. ex. har ju lyckats komma fram den ena gången med förslag rörande starka spritdrycker och den andra gången med förslag rörande mildare spritdrycker. Men jag tror icke, att denna fråga ligger så enkelt till, att man kommer att lyckas med utredning i etapper, så att man utan vidare kan beträda denna väg. Skall

Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.

man komma till något verkligt hållbart, lär det nog bli på det viset, att man tager frågan i hela dess vidd.

(Forts.)

Herr Wohlin: Jag ber att få framföra min erkänsla till herr finansministern för det glädjande tillägget och förklaringen av hans förra anförande.

Herr Lindhagens yttrande styrker mig i min första tanke att denna fråga icke är en sådan bagatell, vartill herr Holmquist vill göra den, utan ett ärende av stor principiell betydelse. Jag vill icke taga upp frågan om jordäganderätten till närmare debatt men endast fråga: menar herr Lindhagen verkligen, att man kan utdöma äganderätten till jorden, som ligger till grund för hela vart självägande bondestånd, endast av den anledningen, att bönderna i oförstånd sälja sin jord till olämpliga personer och bolag? Detta sista är ett missbruk och en sorlig företeelse mot vilken herr Lindhagen och jag och andra hava i uppdrag att söka lägga en damm bl. a. genom en lämpligt avvägd koncessionslagstiftning. Men detta missbruk innebär sannerligen icke någon dom över själva äganderätten.

Det är icke i partipolitiskt syfte, som jag uppträtt till försvar för jordäganderätten, ty mina civila yrkesintressen kunna nog snart föranleda mig att draga mig tillbaka från riksdagen, något som en och annan yrkespolitiker möjligen finner vara egenomligt. Men jag vill säga herr Lindhagen, att den svenska jordäganderätten är en grundpelare för det svenska bondeståndet, och därför går man till försvar för denna av övertygelse men icke av partipolitiska kalkylationer, som äro mig främmande.

Till herr Holmquist vill jag slutligen rikta en vädjan, att han, som företräder den liberala åskådningen — åtminstone i enlighet med den innebörd som termen liberal numera har i Sverige måtte vilja vara en enda liten smula liberal, när det gäller dessa kronoåboar, varom nu är fråga.

Herr Clason: Jag kan fatta mig mycket kort. Men då man här talat om, att en ingående historisk utredning skulle läggas till grund för den nu ifrågasatta undersökningen, kan jag icke underlåta att, liksom jag gjort vid ett par föregående tillfällen, uttrycka den önskan, att innan man giver sig in på denna historiska utredning, man måtte se till att de arkiv bliva fullständigt ordnade, vilka man tänker betjäna sig av, så att det blir möjligt att komma till grunden.

Herr Holmquist talade i sitt första anförande om de svårigheter, som ofta föreligga, att återfinna de områden, som tillhöra åbohemman och — lägenheter. Dessa svårigheter beror bland annat på att arkivmaterialet icke föreligger i fullt ordnat skick.

Vad sedan angår skillnaden mellan utskottets hemställan och reservationen så inskränker den sig, så vitt jag kan finna endast därtill, att enligt reservationen den ifrågasatta suspensionen skall gälla allenast till den 1 maj 1921. Vill man främja en utredning

i denna fråga, tror jag det är klokt att antaga denna reservation. Litet var känner ju till, huru utredningar bruka draga ut på tiden. Genom att antaga reservationen skulle man givetvis påskynda utredningen. Det finns ju ingenting som hindrar, att om man 1921 finner, att man icke hunnit till botten, man lägger fram materialet för riksdagen och säger: vi ha på denna tid icke kunnat utföra utredningen och vi begära därför att den fixerade tidpunkten må framflyttas. Så har förut skett: suspensioner hava antagits första gången för en kortare tidrymd, sedan utsträcks. Men att beträffande en så pass osäker utredning som denna på förhand bestämma sig för en obegränsad suspensionstid för kronoåboars rätt att skattelösa jord, synes mig tämligen obilligt mot dem. Jag ber därför därför att få yrka bifall till reservationen.

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Nyss anförde herr Wohlin, att jag framhållit, att man borde genom en utredning få tillfälle att skydda dessa småbrukare från att förlora sin frihet, som vore äventyrad genom skatteköpsrätten. Sedan jag replikerat till detta, gör herr Wohlin det påståendet, att herr Lindhagen genom sitt förslag utdömt den gamla svenska jordägarätten. Detta är en verklig klimax av obillighet i diskussionen om det spörsmål, som av mig framkastats. Den urgamla svenska bonderätten grundades och hade sin blomstringtid på en tid, då småbönderna voro allenarådande här i landet och inga andra faror hotade dem än från dem själva, ty människorna äro alltid själva sina värsta fiender. Sedan uppstodo fiender till denna gamla jordägarätt, och därför har man sökt skydda bönderna för bolagen. Men att säga, att man söker komma själva jordägarätten till livs, därför att man inte vill släppa ut dessa små jordlotter i den allmänna spekulationsmarknaden, förrän ett speciellt skydd för åboarnas ägarätt kommit till stånd är ju att förvandla hela spörsmålet till ett formellt utan praktiskt innehåll. Jag trodde, att vi här ha att stifta lagar för det praktiska livet, för folket, men icke att göra gällande en idé, även om genom dennas fullföljande mitt ibland faror för själva idén äventyras idéns uppfyllande i det verkliga livet. Varför jag icke kan vara med om reservationen, är just därför att densamma genom sin formulering och de yttranden, som avgivits av reservationens försvarare, uppenbart är ett skattande åt den formella hänsynlösa ägarätten utan hänsyn till de faror, som hota det självägande bondeståndet genom denna idés förverkligande på det sätt reservanterna tänkt sig.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom i fråga om motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende å nu förevarande utlåtande yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock bifall till den hemställan, som gjorts i den av herr Wohlin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

*Ang. förbud
i vissa fall
av skatteköp.
(Forts.)*

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den hemställan, som gjorts i den av herr *Wohlin* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 27.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock, av herr *Ekman, Karl Johan*, att utskottets motivering skulle godkännas med den ändring, att de å sid. 3 rad 4 nedifrån i det tryckta utlåtandet förekommande orden »lämpligt anordnad lösningsrätt» utbyttes mot »lösningsrätten».

Därefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalanden oförändrade vara med övervägande ja besvarade.

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.*

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inställande av skatteköp enligt kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga författningar om användande av de till bruken och bergverken upplätta rekognitionsskogarna.

I en till riksdagen den 2 augusti 1919 avlåten, till första särskilda utskottet överlämnad proposition, nr 14, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen besluta, att skatteköp i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de till bruken och bergverken upplätta rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskriva icke vidare skulle äga rum, dock att Nävekvarns bruks aktiebolag, som anhängiggjort och fullföljt ansökning att såsom ägare av Tunabergs kopparverk i nämnda ordning skatteköp vissa genom skattläggning enligt berörda författning uppkomna hemman å Tuna bergslags allmänning i Södermanlands län, eller dess rättsinnehavare skulle äga att av statsmedel utbekomma ersättning för de

kostnader, som varit förenade med ansökningen och dess fullföljande, vilken ersättning i brist av åsämjande skulle på statsverkets bekostnad bestämmas genom tre skiljemän, av vilka länsstyrelsen skulle utse en, sökanden eller hans rättsinnehavare en och domaren i orten den tredje.

Ov:
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angivna grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, besluta, att skatteköp i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de till bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskriva icke vidare skulle äga rum, dock att Nävekarvarns bruksaktiebolag, som anhängiggjort och fullföljt ansökning att såsom ägare av Tunabergs kopparverk i nämnda ordning skatteköpa vissa genom skattläggning enligt berörda författning uppkomna hemman å Tuna bergslags allmanning i Södermanlands län, eller dess rättsinnehavare skulle äga att av statsmedel utbekomma ersättning för de kostnader, som varit förenade med ansökningen och dess fullföljande, vilken ersättning i brist av åsämjande skulle på statsverkets bekostnad bestämmas genom tre skiljemän, av vilka länsstyrelsen skulle utse en, sökanden eller hans rättsinnehavare en och domaren i orten den tredje.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Barthelson*, med instämmande av herrar *Nilsson* i Skottlandshus, *Magnusson* i Skövde och *Hedin*, inom utskottet yrkat, att utskottets hemställan måtte lyda:

»att riksdagen må, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 14, besluta, att skatteköp i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av till bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskriva icke vidare skall äga rum; dock att vad sålunda stadgats icke skall äga tillämpning i fråga om sådana skatteköp av ifrågavarande slag, beträffande vilka från statens sida lämnats utfästelse med tillämpning av gällande bestämmelser.»

Herr *Barthelson*: Herr vice talman, mina herrar! I den föreliggande kungl. propositionen hemställer Kungl. Maj:t om inställande av skatteköp för vissa till bruken och bergverken anslagna skogar, men som kammaren nog torde funnit berör frågan egentligen endast en skog nämligen Tuna bergslags allmanning. Jämte tre andra ledamöter av utskottet har jag icke kunnat vara med om att tillstyrka den kungl. propositionen, utan ha vi för vår del ifrågasatt den inskränkning i densamma, att inställande av skatteköp icke skall drabba sådana skogar, beträffande vilka från statens sida lämnats utfästelser med tillämpning av gällande bestämmelser.

Innan jag emellertid ingår på själva frågan, skall jag be att få påpeka ett skrivfel som insmugit sig i reservationen. I sista momentet på sid. 4 står på första raden: »Detta kammarkollegii

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

utslag». Såsom av sammanhanget framgår skall det stå: »Kammar-kollegii utslag av år 1889».

Av den, jag kan säga, värdefulla och noggranna utredning, som förefinnes i den kungl. propositionen, torde litet vara hava funnit, att frågan om skatteköp av Tuna bergslags allmanning är en fråga av gammalt datum. Den har under årens lopp varit föremål för handläggning av både Kungl. Maj:t och riksdagen, av ämbetsverk och domstolar. Detta gör ju, att frågan är i viss mån invecklad; men jag vill påpeka en annan sida av saken, nämligen den att den är av ömtålig beskaffenhet, därför att kronan är så att säga part i målet. Det synes mig därför vara av nöden att riksdagen, då den nu går att behandla denna fråga, gör detta med största varsamhet. Utan att nu fördjupa mig i detaljer av denna vidlyftiga fråga skall jag söka att giva en framställning av de olika större skeden, som frågan genomgått under dess behandling ända till den punkt, där den nu står.

Jag ber då först att få hänvisa till bergskollegii utslag av år 1757, då delägarne i Tunabergs kopparverk erhöilo nyttjanderätt till hela den allmanning, som av ålder kallats Tuna bergslag med rätt för skoglösa hemman och torp, att efter utsyning erhålla skog till husbehov så länge verket upprätthölles. Detta medgivande var således åtföljt av ett villkor. Sedermera begärde kopparverkets ägare hos Kungl. Maj:t — om jag minns rätt var det på 1870-talet — rätt att skatteköpa allmanningen. Kungl. Maj:t överlämnade i vanlig ordning denna hemställan till kammar- och kommerskollegierna för yttrande, varefter Kungl. Maj:t, då denna fråga icke kunde avgöras utan riksdagens medverkan, för 1877 års riksdag framlade proposition i vilken hemställdes, »att Tunabergs kopparverk måtte från och med år 1878 befrias från bergverkstionde under villkor och förbehåll, att dess ägare inom 1878 års slut antingen till kronan avstode all rätt till Tuna bergslags allmanning eller ock efter fulla värdet, sådant det vid behörig uppskattning kunde varda bestämt, till riksgäldskontoret erlade lösen för den del av allmanningen, som, sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, kunde verket tillkomma». Denna kungl. proposition blev av riksdagen bifallen. På grund av detta riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t 1879 ett nådigt brev, varigenom kopparverkets ägare berättigades att skatteköpa så stor del av allmanningen som för verkets behov kunde erfordras i den ordning 1811 års kungörelse bestämmer. Enligt denna kungörelse skulle skogsområdet genom bergmästaren bestämmas och sedan skattläggas. I överensstämmelse härmed ombestyrde kammarkollegium genom bergmästaren och övriga vederbörande tjänstemän, att den areal, som behöfves för kopparverkets drift, blev bestämd och sedan skattlagd. Arealen bestämdes av bergmästaren till 1,632,20 hektar men vid skattläggningen kom den att utgöra 1,849,72 hektar, beroende på, såsom det står i propositionen, bättre mätning. Sedan nu dessa förberedande åtgärder i enlighet med 1811 års kungörelse blivit vidtagna, med-

delade kammarkollegium år 1889 utslag, varigenom dessa av bergmästaren och övriga tjänstemän verkställda förrättningar fastställdes. Senare, år 1908, avgav kammarkollegium ett nytt utslag, däri det säger, att skattebrev skulle utfärdas till ägarna av kopparverket, så snart skatteköpeskillingen erlagts.

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)*

Men redan innan sistnämnda utslag år 1908 meddelats, hade kronan, med anledning av bergmästarens upplysningar om att kopparverket nedlagts, stämt verkets ägare med yrkande, att verket skulle avstå sin dispositionsrätt till allmanningen på den grund, att kopparverkets drift hade nedlagts. Denna kronans talan ogillades emellertid av högsta domstolen genom dess utslag 1908, varigenom det blev fastställt, att kammarkollegii nyssnämnda utslag vunnit laga kraft. Verkets innehavare stämde härefter kronan för att utfä skatteköpebrev, men överdomstolarna förklarade, att denna tvist icke tillhörde allmän domstols prövning. Sålunda föreligger här det egendomliga förhållandet, att kopparverkets ägare genom förenämnda utslag och domar fått rätt att erhålla skatteköpebrev, men på samma gång finnes dom på att kronan icke kan tvingas att utfärda sådant. För att nu få slut på denna egendomliga situation framlade regeringen till riksdagen 1917 en kungl. proposition, däri regeringen föreslog förlikning på sådant sätt, att verkets ägare skulle erlägga en köpesumma av 584,000 kronor och att trenne av torpen skulle få friköpas. Denna kungl. proposition bifölls av första kammaren men avslogs däremot av den andra, huvudsakligen på den grund, att torparnas ställning icke i den kungl. propositionen blivit tillräckligt tillgodosedd.

Om vi nu betrakta alla dessa av mig här relaterade fakta, framgår därav, att Kungl. Maj:t och riksdagen ställt sig välvilliga till verkets ägares önskan att få skatteköpa viss mark, som bestämts för kopparverkets behov. Det framgår vidare, att till följd av denna Kungl. Maj:ts ställning till frågan skattdäggning ägt rum och likaledes värdering enligt gällande författning, ävensom slutligen att Kungl. Maj:t förklarat, att den omständigheten, att verksägarna till äventyrs eftersatt givna villkor, icke betagit verksägarna rätten till skatteköp. Såvitt jag kan förstå, innebära alla dessa utfästelser en förpliktelse för kronan att också infria desamma. Även om man i likhet med mig, anser att det var olämpligt, att kammarkollegium 1889 medgav kopparverkets ägare rätt till skatteköp, då nämligen redan då kopparverkets drift delvis var nedlagd, synes det mig dock ändock, som om för riksdagens eget anseendes skull den nu måste respektera förut givna löften från statens myndigheters sida. När man nu som skäl för att upphäva den beviljade, av mig nu nämnda skatteköpsrätten åberopar en skrivelse från kammarkollegium, som finnes bilagd den kungl. propositionen — den är av den 27 juni innevarande år — vilken förklarar, att kopparverkets ägare enligt 1879 års brev äro berättigade till skattelösen endast av så stor del av allmanningen, som befinner sig för verkets behov erforderlig, och att således rätten till skatteköp numera saknas, då verket nedlagts, skulle jag för min del vilja

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

säga, att det synes mig, som om det hade varit lämpligare, om kammarkollegium något tidigare givit uttryck åt denna åsikt. Då skulle icke dessa kollegiets utslag från 1889 och 1908 med i dem givna utfästelser om skatteköp hava kommit till stånd. Då dessa uttalanden komma nu efteråt, äro de, såvitt jag kan se, utan betydelse såsom varande för sent framkomna.

För övrigt skall jag be att här få uppläsa vad justitiekanslern säger om dessa uttalanden. Han yttrar, att »genom domen den 19 mars 1908 blivit fastslaget, att 1879 års brev — vilket tillkommit efter det riksdagen yttrat sig i ämnet — jämte kammar- och kommerskollegiernas utslag den 26 februari 1889 utgör ett bestämt hinder mot att kronan kan få fri dispositionsrätt till allmänningen samt att berörda dom enligt justitiekanslerns åsikt till och med måste anses innebära, att 1879 års brev jämte utslaget den 26 februari 1889 konstituera en fullt självständig rätt för kopparverkets ägare, en rätt som numera är löst från den år 1757 upplåtna nyttjanderätten och oberoende av, huruvida samma nyttjanderätt fortlever eller icke.»

Såsom jag nämnde, föll frågan om bolagets rätt till skatteköp vid 1917 års riksdag huvudsakligen därpå, att torparnas rätt icke blivit tillgodosedd. Av en handling, som överlämnats till särskilda utskottet vid detta ärendes handläggning, ser man, att kopparverkets ägare numera i skrivelse till Kungl. Maj:t förbundit sig att, därest skatteköp kommer till stånd, låta samtliga torpare och lägenhetsinnehavare få skattköpa sina innehavda lägenheter mot de köpeskillingar, som vid värderingen ha fastställts. Numera kan sålunda icke heller det skälet åberopas mot denna begäran om skatteköp, ty nu blir naturligtvis Kungl. Maj:t, därest skatteköp skulle komma till stånd, i tillfälle att ordna torparfrågan på bästa sätt.

Rörande det reella i ärendet skall jag slutligen framhålla, att det vid taxeringen åsatta värdet å ifrågavarande egendom enligt mitt förmenande är ett ganska högt värde. Det är nämligen bestämt enligt det toppris på skog som var gällande 1918. När jag framhåller detta, är det icke därför, att jag anser det vara för högt eller på något sätt oriktigt, utan jag anser det vara alldeles riktigt, att värderingen skett i överensstämmelse med det pris, som var rådande vid värderingen. Men jag vill framhålla, att kronan icke på något sätt kan göra någon ekonomisk förlust i detta fall, ehuru naturligtvis det ekonomiska intresset icke kan få vara avgörande. Det är så långt ifrån, att detta är för mig avgörande, att för mig och mina medreservanter det avgörande i denna fråga ligger däri, att staten genom sina myndigheter givit vissa löften, vilka jag anser för dess eget anseendes skull måste infrias. Jag anser, att kronan i detta fall icke kan ställa sig på någon annan bog än en enskild person under samma förhållanden skulle kunna. Det är på denna grund, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den av mig och tre andra ledamöter av utskottet avgivna reservationen.

Herr Holmquist: Skulle man här endast gå efter det praktiska förnuftets vanliga riktlinjer, skulle väl knappast någon i denna kammare anse annat, än att den synpunkt, som ligger till grund för utskottets utlåtande är fullkomligt klar.

Det förhåller sig här så, att detta kopparverk, vilket gick under rubriken av ett s. k. ädelt verk, fick på sig upplåtna betydande skogsområden redan genom ett bergskollegii utslag av den 5 juli 1757. Därigenom förklarades, att delägarna i Tunabergs kopparverk i Södermanlands län, så länge det upprätthölls och på bergsvis dreves samt skogsunderstödet behövdes, erhöilo nyttjanderätten till hela den allmänning, som — förutom en för Navekvarns styckebruk avskild rekognitionsskog och vissa enskild person tillhöriga lägenheter — av ålder benämnts Tuna bergslags allmänning. Redan här var det efter mitt begrepp fullkomligt klart, att hela grunden för kopparverkets rätt till en pinne av denna skog var, att verket dreves såsom kopparverk efter bergsmannasätt, »på bergsvis».

Efter många omständigheter, som jag här förbigår, kommer jag därefter till en annan grundläggande kardinalhandling i det föreliggande ärendet, och det är den redan av den föregående ärade talaren återopade kungl. resolutionen den 30 maj 1879. Jag vet icke, men det förefaller mig, som om detta brev till sin upprinnelse är något mystiskt, ty det är dock att märka, att det kom några år efter sedan det ärende var avgjort, vilket den siste ärade talaren omnämnde. Denna resolution berättigar kopparverket att i den ordning nådiga kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskreve, efter skatteläggning till skatte lösa så stor del av allmänningen, som sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit däremot svarande skogsmark, kunde vara för verkets behov erforderlig. Således — icke en pinne mera än vad verket erhöil genom den första upplåtelsen. Kopparverket fick utslutande vad kopparverket behövde för koppartillverkningen. I den tolkningsfrågan tror jag knappast, att olika meningar kunna föreligga. Den saken är väl klar.

Sedan skall jag tillsvidare förbigå en del aktstycken, till vilka jag längre fram återkommer. Jag skall börja vid den tidpunkt, då kopparn hade sinat. Då kom vederbörande bergmästare in med ett yttrande, däri han säger, att Navekvarnsbolaget icke driver kopparverket, helt enkelt därför att ingen koppar längre finnes. Sedermera har tillkommit ett yttrande av Sveriges geologiska undersökning, däri bland annat anföres — jag fattar det nu mycket kort — att det icke heller finns någon anledning att tro att Navekvarns bruk någonsin får koppar på sitt gruvfält. Detta är också en faktor som jag anser vara av den mest grundläggande art.

Med anledning härav yttrade kammarkollegium i skrivelse till Kungl. Maj:t — i kollegiet hade förut varit en schism, i det att två ledamöter, generaldirektören Nehrman och kammarrådet fri-

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.

Forts.

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

herre von Otter, varit av skiljaktig mening mot övriga ledamöter, men dåmera var kollegiet enigt — att vid sådant förhållande att detta s. k. kopparverk icke vidare vore något kopparverk och att följaktligen för underhållande av någon kopparverksindustri de gamla bestämmelserna icke vidare kunde gälla, så hemställde kollegiet, om icke Kungl. Maj:t behagade giva kollegiet en ny fullmakt i stället för den i 1879 års brev meddelade, vilken nya fullmakt naturligtvis skulle bestå i att detta brev återkallades. Att förändra synpunkten därhän, att vad staten hade givit för att driva ett kopparverk i stället skulle övergå till ett trävarubolag för att sälja skog, föll icke kammarkollegium in, därför att kollegiet ansåg, att detta vore ett helt annat slag av näring. Det är icke denna näring, som privilegierna avsågo att understödja, utan det är koppertillverkningen, vilken är slut både nu och för framtiden.

Jag kan således icke finna annat, än att det med dessa rent praktiska premisser skall vara mycket stora svårigheter att komma emellan med någonting, som är så att säga en sticka i hjulet. Men under ärendets gång har det kommit in ett, jag höll på att säga *juristeristiskt* element. Kammar- och kommerskollegierna avkunnade 1889 ett utslag, över vilket man icke alls förvänar sig, om man läser genom 1811 års författning, ty enligt denna är det mycket naturligt, att kollegierna fattade ett sådant beslut. Det innebar en förberedande handling för det ifrågasatta skatteköpet, som genom 1879 års brev ställts i utsikt. Kollegierna fördela genom detta utslag skogsområdena fullkomligt i överensstämmelse med gällande författningar på olika hemman, hemmansdelar och torp. Det var, såsom jag gjort mig underrättad om i kammarkollegium, varken mer eller mindre än vad som gjorts mångfaldiga gånger. Men så meddelade Kungl. Maj:t dom i anledning av en från Kungl. Maj:t och kronans sida väckt rättegång. I rättegången hade kronan yrkat, att då det vore ett upplyst förhållande, att verkets ägare icke vidare dreve kopparverket, och följaktligen de gjorda utfästelserna, som gjorts till förmån för kopparverket, förfallit, samt kopparverket alltså förlorat sin rätt till allmänningen, verkets ägare måtte varda ålagd att till kronans fria disposition genast avträda den åt kopparverket upplåtna delen av allmänningen. På denna talan svarade Kungl. Maj:t — det var tre justitieråd mot tre och det var naturligtvis ålderns rätt, som bestämde Kungl. Maj:ts dom — att emedan berörda av kammar- och kommerskollegierna den 26 februari 1889 meddelade utslag, varigenom ägarna av kopparverket i den av Kungl. Maj:t föreskrivna ordning erhållit rättighet att skatteköpa viss del av allmänningen, vunnit laga kraft, samt den omständigheten, att de enligt bergskollegiets utslag den 5 juli 1757 gjorda förutsättningar och givna villkor för nyttjanderättsupplåtelsens bestånd i ett eller annat avseende saknades eller eftersatts, icke kunde leda därtill, att rättigheten till den för kopparverket enligt kammar- och kommerskollegiernas berörda utslag bibehållna del av allmänningen

örverkats, utan ägarnas av kopparverket rätt till skatteköp måste anses hava på grund av detta utslag med bindande verkan avgjorts efter de förhållanden, som vid undersökningen antagits vara för handen», — så ogillades kronans talan. Jag har talat med många av landets främsta jurister, på vilka jag sätter ett mycket stort värde, och de hava förklarat, att de icke kunna se annat än att den uppfattning, som jag har förfäktat är riktig, att nämligen res judicata i detta fall är, att kronan icke på den grund, att kopparverket nedlagts, får igen allmänningen till kronans fria disposition. Men att den omständigheten, att i detta utslags motivering bland domskälen kammarkollegii utslag av 1889 karakteriseras på ett sätt, som efter min och även alla experters mening, med vilka jag talat i kammarkollegium, är alldeles oegentligt — att detta domskäl skulle kunna vinna laga kraft, och såsom justitiekanslern menar nu grundlägga en rätt för Näveckvarns bolag att få skatteköpa allmänningen, är efter mitt begrepp fullkomligt oriktigt. Jag har förgäves sökt träffa någon jurist, som haft en annan uppfattning, men jag har i varje fall icke lyckats. Däremot är jag ju på det klara med att domen, i det avseende jag anser res judicata föreligga, är tydlig och ofrånkomlig såtillvida, att rätten för kronan att på grund av kopparverksdriftens nedläggande få fri disposition till allmänningen är borta. Allt fortfarande finns således för bolaget kvar den rätt, som existerar på grund av 1879 års brev, men varken mer eller mindre. Om nu 1879 års brev såsom förutsätsättning för kopparverkets rätt stadgar, att kopparverket skall drivas, men detta nu icke kan drivas, och man har all anledning att antaga, att det icke heller för framtiden kommer att drivas, så förefaller det mig trots denna dom uppenbart, att ifrågavarande brev bör genom ett nytt statsmakternas beslut till sin kraft och verkan återkallas. Jag kan för min del icke finna, att genom denna dom något som helst hinder i den vägen finnes. Det gäller ett under något slags privilegieform lämnat medgivande, och när villkoret därför är borta, kan jag icke föreställa mig, att man fortfarande skall låta ett dylikt kungl. brev stå kvar utan varje realitet där bakom. Man kan ju tänka sig, att bolaget invänder, att man kanhända i framtiden kan utvinna koppar och därför anhåller om respittid för undersökningar, om detta är möjligt. Vad blir då följderna? Jo enligt gällande författningar stå dessa till bergsbruk upplåtna skogar under allmän tillsyn, och enligt denna författning kan man ålägga bolaget att självt bekosta skogens skötsel och vård. I enlighet därmed skulle alltså bolaget under en obegränsad tid få bekosta skogens skötsel och vård utan att ha någon nytta av skogen. Ur bolagets egen ekonomiska synpunkt är det därför, såvitt jag kan begripa, numera icke det allra ringaste värde med en sådan upplåtelse. Det var naturligtvis en gång ett värde, och det var när bolaget hoppades att få denna skog, nu värderad till över 2,000,000 kronor för mellan fem och sex hundra kronor. Detta var något, som jag med hänsyn till den oerhörda skillnaden i prestationer på ömse sidor icke kan finna vara

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)*

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

annat än — jag vet icke vad jag på parlamentariskt språk skall kalla det, men det kan ju kallas för en ekonomisk djärvhet. Sedan har bolaget haft oerhört många tillfällen att göra upp denna sak. Det har sagts av den föregående talaren, att myndigheterna i detta fall eftersatt den snabbhet i beslut och handling, som borde hava ålegat dem för att lösa frågan. Ja det har i stort sett icke berott på myndigheterna utan på bolaget. Bolaget har, efter vad jag gjort mig underkunnig om, vid upprepade tillfällen förklarat, att man fortfarande letat efter koppar och fortfarande gjort undersökningar. Detta har nu bolaget gjort i många decennier, ty det är över 30 år sedan det var slut med all kopparn där.

Man skall nu icke tro, att detta bolag skulle lida några ekonomiska förluster genom ett bifall till utskottets förslag. Det förhåller sig nämligen så, efter vad jag gjort mig underrättad om, att från ifrågavarande allmänning under tidernas lopp med åberopande av vissa bestämmelser i 1879 års brev och andra författningar, ett mycket stort antal hemman, som tillhöra detta bolag, erhållit högst betydande skogstillägg. Det är alltså ingalunda så, att bolaget genom ett sådant beslut som Kungl. Maj:ts av utskottet förordar går förlustigt varje ekonomisk fördel, utan bolaget har redan fått många och stora ekonomiska förmåner. I det föreliggande fallet kan det numera icke bli fråga om annat än att efter värdering sälja skogen till bolaget, som numera förändrats till trävarubolag och icke längre har till uppgift att producera koppar, och i så fall gör bolaget ingen annan vinst än den vinst man kan göra genom att köpa skog till dagsvärde, ty det är ju detta, som ligger till grund för den företagna värderingen. Men kan det då verkligen vara lämpligt att svenska staten, som vid andra tillfällen själv köper skog, nu skulle till dagsvärdet sälja skogen till detta trävarubolag för att sedan för den erhållna köpeskillingen köpa in skog på annat håll? Jag kan icke finna annat, än att vid detta förhållande den kungl. propositionen är fullständigt välgrundad. Jag kan icke finna annat, än att alla juridiska hänsyn äro iakttagna och att det ur praktisk synpunkt är det enda normala att nu följa det föreliggande utskottsutlåtandet, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Innan jag slutar mitt anförande, vill jag dock tillägga en sak och det är en fråga, vad herrar reservanter egentligen mena med sin kläm. De ifrågasätta, »att riksdagen må, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 14, besluta, att skatteköp i den ordning kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av till bruken och bergverken upplätta rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskrifva icke vidare skall äga rum; dock att vad sålunda stadgats icke skall äga tillämpning i fråga om sådana skatteköp av ifrågavarande slag, beträffande vilka fran statens sida lämnats utfästelse med tillämpning av gällande bestämmelser.» Vad menas egentligen därmed? Menas det, att vid alla tillfällen och sålunda även i fråga om Tuna bergslag, där utfästelse lämnats, den fortfarande skall stå kvar? Menas det, att utan hänsyn till att kopparn vid detta verk är slut och aldrig kommer

igen, man ändå enligt de gamla bestämmelserna skall skattesälja allmänningen; menas det bara, att man skall vänta för att se, om icke en gang villkoret kan uppfyllas, eller menas det, att man omedelbart skall skrida till skatteförsäljning? Det är, tycker jag, i reservationen lämnat fullkomligt öppet. Jag kan icke förstå att man genom ett bifall till reservationen kan komma ett enda tuffjät fram till frågans lösning, utan den står precis på samma punkt som förut.

Herr greve och talman! Jag skall icke längre trötta kammaren. Jag säger verkligen, som det står i den gamla domarregeln, att där rätt och skäl icke är, det kan icke heller vara lag; för de skäl lagen haver med sig gillar hon. I detta fall, där efter min mening allting talar för, att juridisk rätt icke kränkes och praktiska förhållanden fordra vad som här ifrågasättes, kan jag icke finna annat, än att man ur alla synpunkter har rättvisan på sin sida, och det är därför jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Rogberg: Herr talman! Den förevarande propositionen går ju ut på att tillvarata kronans rätt till fast egendom, vilket i och för sig är ett gott ändamål. Vidare ligger åtminstone bakom propositionen en önskan att hjälpa levande människor i förhållande till sammanslutningar, sådana som bolag, till att komma i en självständigare ställning på egen torva, och detta är ävenledes ett behjärtansvärt ändamål. För min del har jag tidigare i denna kammare talat till förmån för en sådan utveckling. Men jag anser dock att man i förevarande fall icke bör yrka bifall till utskottets hemställan sådan den föreligger, utan bifall med den inskränkning som förordas i den vid betänkandet fogade reservationen. Om jag gör det, så är det naturligtvis därför, att jag anser, att omständigheter föreligga, vilka tala för att man icke skall gå så långt som Kungl. Maj:t föreslagit, och jag säger att anledningen därtill är hänsynen till statens värdighet och måhända även hänsynen till rättsordningens fasthet, alldeles såsom ett par reserver i kammarkollegium uttryckt sig.

Här har nu såväl av den förste som av den andre talaren gjorts en framställning av vad som förekommit i saken. Jag vill försöka att efter min synpunkt i korthet med några ord söka få fram sammanhanget.

Bergverkets ägare hava i laga ordning anhållit att få begagna sig av den förmån, som skattelösen av en del av ifrågavarande allmänning skulle medföra för dem, och Kungl. Maj:t har ställt sig välvillig till deras anhållan. Myndigheterna hava medverkat till skattelösningens genomförande, och år 1908 kom det så långt, att kammarkollegium förklarade, att sedan verkets ägare fullgjort en jämförelsevis ringa formalitet, så skulle skattebrev till verket utfärdas. Men innan man hunnit så långt, hade kronan kommit på en annan, efter min mening i och för sig fullt befogad tanke, nämligen denna: är verket berättigat att komma i åtnjutande av den stora förmånen? Och myndigheterna som fått

Första kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 10. 5

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)*

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.*
(Forts.)

den uppfattningen, att verket icke uppfyllde villkoren för att erhålla skattelösen, stämde verket — och därmed anlätades den utväg, som var lämplig och riktig — med yrkande, att verkets rätt till skattelösen skulle vara förverkad. Men kronan tappade rättsgången enligt Kungl. Maj:ts dom, 1908. Nu hade man kommit liksom i en återvändsgränd. Å ena sidan kunde Kronan mot Konungens dom icke komma i fri disposition av allmänningen, men å andra sidan kunde icke verket, som icke fått skattebrev, utan sådant tillgodogöra sig avkastningen av den del av allmänningen, som enligt meddelade beslut skulle tillhöra verket. Saken var således mogen för en förlikning, och ett förslag till sådan upprättades och underställdes riksdagens prövning år 1917. Riksdagen avvisade förlikningsförslaget huvudsakligen av det skäl, att förlikningen icke tagit den hänsyn till de å allmänningen boende torparna, som önskligt hade varit.

Nu har den första ärade talaren upplyst, att verkets ägare äro villiga att, om verket erhåller skattebrev på den utlagda delen av allmänningen, låta samtliga torpare få friköpa sina lägenheter mot den vid skattelösningen betingade köpesumman. Såvitt jag kan finna, är nu det väsentliga skälet mot ett godkännande av en förlikning i ärendet undanröjd. Såsom jag förut nämnt, hindrar Kungl. Maj:ts dom statens fria disposition, men utan skattebrev kommer verket ingenstans. Nu vill denna proposition möjliggöra för Kungl. Maj:t att komma ifrån konsekvenserna av de förberedande åtgärder, som vidtagits tidigare. Jag vill icke bestämt påstå, att Kungl. Maj:t därvidlag söker använda lagstiftningens makt till sin egen fördel mot enskild, men fråga är om Kungl. Maj:t icke genom sitt handlingssätt kan få över sig ett visst sken i dylik riktning; och icke ens skuggan av en misstanke om sådant bör få falla på Kungl. Maj:t och riksdagen. Följaktligen anser jag, att lagförslaget icke bör få verka så, att en skattelösen för förevarande verks ägare förhindras.

Vad angår själva avfattningen av reservationen, mot vilken den föregående talaren gjorde anmärkning, skulle jag vilja säga, att reservationens sista del, »dock att vad sålunda stadgats icke skall äga tillämpning» etc. gärna kunde hava varit annan eller utesluten, men så har icke skett och någon särskild anledning att utesluta densamma föreligger icke. Dess mening, vilken av herr Holmquist efterlyses, torde framgå vid en jämförelse med den kungl. propositionen, vilken visar, att endast ett ärende angående skattelösen av mark av sådan beskaffenhet, som i propositionen avses, för närvarande är anhängiggjord hos myndigheterna, nämligen just detta ärende.

Herr talman! Jag upprepar, vad jag har sagt, att rent sakligt sett är det ganska goda skäl för såväl propositionen som utskottets hemställan, men med hänsyn till nödvändigheten för staten att undvika sådant som kan giva sken av att staten använder sin makt till sin egen fördel mot enskild, anser jag mig böra yrka bifall till reservationen.

Herr Östberg: Herr greve och talman, mina herrar! För den juridiska och skattetekniska läggningen av ifrågavarande ärende har nu blivit från olika sidor mycket utförligt redogjort. Jag skall därför underlåta att närmare ga in på den saken och vill endast erinra om, att detta ärende förut varit föremål för riksdagens behandling, dels såsom här nyss nämndes, då förlikningsförslaget framlades genom en kungl. proposition, dels ock vid förra riksdagen, då på grund av enskilda motioner ärendet behandlades i riksdagen. Det hade då förut undergått beredning inom riksdagens andra lagutskott, i vars arbete jag då tog del.

Vid det betänkande, som andra lagutskottet avgav, förekommo flera reservationer just med hänsyn till Tuna bergslags allmänning och brukets rätt till densamma. Särskilt framhöllo herrar Dahl, Hult och Svensson i Kompersmålå, att icke det beslut, som utskottet då föreslog riksdagen att fatta, borde få tillämpning här, och anförde skälen därför. De ansågo för sin del, vilket de också uttalade, att kronans rättsståndpunkt icke var så klar, som herr Holmquist angivit, och framför allt att kronan gått så långt, att den icke hade anledning att överkorsa de rättsanspråk, som Navekvarns bruksägare ansågo sig äga.

Vid den förlikningsproposition, som förra gången förelåg vid riksdagen, förklarade dåvarande justitieministern, att han för sin del ansågo det vara alldeles klart, att Navekvarns bruk hade juridisk rätt att skatteköpa ifrågavarande allmänning. Vi veta också, att saken då strandade på att andra kammaren ansåg sig böra ägna en särskild omsorg åt de arrendatorer, som sutto på vissa delar av denna allmänning, och därför avtog andra kammaren med någon ringa majoritet det föreliggande förlikningsförslaget. Nu höra vi, att någon anledning till oro för att arrendatorerna icke skola få sina intressen beaktade icke längre behöver förefinnas, och de skäl, som voro avgörande den gången i riksdagen, skulle således icke längre utgöra hinder för Navekvarns bruksägare att få fullfölja frågan om sitt förvärv av ifrågavarande allmänning.

Här har talats mycket om att förutsättningarna, varpå Navekvarns bruk borde förvärva denna allmänning icke längre skulle äga bestånd. Jag fäster mig icke så mycket härvid utan fastmera därvid, att högsta domstolen dock en gång har förklarat, att den omständigheten, att kopparverket icke längre drives, icke kunde betaga Navekvarns bruk dess rätt, och på denna förklaring stöder justitiekanslern sin åsikt, att en sådan rätt måste vara bibehållen för Navekvarns bruksägare. Och justitiekanslern får väl också anses representera ett juridiskt vetande här i landet.

Då således fullt fog finnes för den åskådningen, att Navekvarns bruksägare hava en juridisk rätt i denna fråga och då några enskilda arrendatorers eller torparens intressen icke stå i vägen för fullföljandet av denna, anser jag, att statens värdighet kräver att vederbörande bibehållas vid denna sin rätt. Staten såsom rättssamhälle skulle, efter min mening, taga skada av att icke denna sak nu får fullföljas. Jag instämmer till fullo i detta av-

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)*

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)*

seende i det yttrande, som inom kammarkollegium anfördes av dess generaldirektör och en ledamot, kammarrådet von Otter, då de säga, att det icke kan vara med god rättsordning, än mindre med statens egen värdighet överensstämmande, att icke den igångsatta proceduren skulle få från Närkevarns bruksägare fullföljas.

Vad kammarkollegium i senaste skrivelsen gör är endast, att det hänskjuter ärendet till Kungl. Maj:ts prövning och frågor, om Kungl. Maj:t vill återkalla en fullmakt, som efter riksdagens hörande en gång lämnats. Det är således ett mycket försiktigt uttalande från kammarkollegium, och ärendet ligger i Kungl. Maj:ts och i sista hand till riksdagens avgörande.

Jag tror, att det icke överensstämmer vare sig med en god rättsordning och än mindre med statens värdighet att draga sig tillbaka. Jag tror icke, att någon enskild, som hade inlåtit sig på sådana affärer, som statsverket i detta fall har gjort, skulle kunna draga sig tillbaka därifrån och ur affärssynpunkt anses handla lojalt. Jag anser, att staten med den makt den har så mycket mindre bör begagna sig av denna, om den får det skenet emot sig, att icke förfarandet ur alla synpunkter kan godkännas, och vi hava dock nu senast justitiekanslersämbetets uttalande på, att ett dylikt förfarande som här ifrågasättes icke efter dess mening kan vara riktigt.

Vad sedan den ekonomiska sidan beträffar, så är det mycket lätt att här måla ut den ringa köpeskillning, som från början efter de tidernas mått var bestämd, och säga, att det var alldeles orimligt, att vederbörande skulle förvärva hela denna stora tillgång för ett så ringa belopp. Det är icke alls fråga därom längre, utan det är fråga om en högst betydande köpeskillning, som nu skulle erläggas. Förlikningsvis var uppgjort om en halv million kronor i runt tal. Nu visar värderingen en och en halv million kronor. Om jag ser saken rent ekonomiskt eller finansiellt, även ur statens synpunkt, är det dock icke så, att staten numera genom sin skattemakt tar så stor del i enskilda tillhöriga tillgångar och i deras ekonomiska verksamhet, att staten kanske genom att de enskilda utnyttja i landet befintliga tillgångar får en större andel i dessa tillgångars avkastning än om staten själv utnyttjade dem? Jag tror, att om man kastar en blick på vad staten genom skatter erhåller från enskilt skogsbruk och enskild skogsförädling i vårt land, skall det befinnas, att den inkomst, som på det sättet erhålles är proportionsvis långt större än den inkomst som staten drager av sin egen skogsdrift.

Jag tror således icke, att man behöver hava någon skuggrädsla ur den rent ekonomiska synpunkten. Då man icke heller behöver hava någon farhåga ur synpunkten av deras intresse, som hava suttit som åbor — d. v. s. de hava icke varit det i egentlig mening utan arrendatorer — och då slutligen — och det är det allra viktigaste, såsom jag ser saken — här skulle falla en skugga på staten, om den icke låte ett ärende, som nu så länge varit föremål för behandling, gå i den riktning, som från början från alla

sidor varit avsedd, tror jag, herr greve och talman, att det värdigaste för denna kammare, som ju skall representera den större ömtänksamheten i dessa hänseenden, är att biträda reservationen.

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.*

(Forts.)

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Detta ärende är en liten rest från det skede i vår historia, som den utmärkte förkämpan för statens rätt och intressen i början av 1800-talet, biskop Ågårdh, kallade för den tredje stora förskingringen av kronans jordar. Här har kronan upplåtit för att stödja industrien ett stort skogsområde, och ändamålet med upplåtelsen har för länge sedan fullkomligt bortfallit. Kungl. Maj:t och kronan hava, det är sant, genom olika myndigheter givit vissa utfästelser, fattat vissa beslut, som innebära förberedande åtgärder för en rättshandling, varigenom detta numera sågverksidkande bolag skulle erhålla full äganderätt till skogen. Men dessa utfästelser sträcka sig icke bara dithän, som reservationerna här framhålla, nämligen att bolaget skall få köpa skogsområdet för två millioner kronor, utan de gå mycket längre. Ursprungligen gå de ut på, att bolaget skulle få köpa området för ungefär 544 kronor. Kammarkollegium har en gång meddelat ett beslut, — det var så sent som 1909 — enligt vilket bolaget skulle få köpa det för sistnämnda pris. Jag har dock icke hört någon i denna kammare vilja nu urgera, att denna utfästelse från en statsmyndighet skulle upprätthållas av riksdagen.

Det har sagts, att riksdagen här är i en ömtålig ställning. Ja, den är i samma ömtåliga ställning som en förmyndare, som har att vårda myndlingens gods och har att tillse, att ingen med stöd av mer eller mindre tvivelaktiga gamla papper försöker att tillvinna sig myndlingens egendom.

Den dom, som högsta domstolen gav med tre röster mot tre år 1908 innebar, som herr Holmquist har framhållit, att kronan enligt domstolens uppfattning icke kunde med åberopande av det ursprungligen uppställda villkoret för skattelösen tillvinna sig full dispositionsrätt till egendomen. Men denna högsta domstolens dom kan icke hava skapat någon ny rätt för bolaget utöver vad som fanns enligt gällande författningar. Den innebar en tolkning av de författningar, som funnos. Den bör alltså icke kunna åberopas som ett hinder mot att riksdagen och statsmakterna nu ändra gällande författningar.

Jag skall tillata mig att taga ett litet exempel. Antag, att innan den näst föregående författarlagen kommit till, en författare hade genom domstols laga kraftvunna utslag fått konstaterad sin författarrätt såsom gällande för evärdlig tid, i överensstämmelse med tidigare lag. Den domen skulle givetvis icke skydda honom, när sedan en ny författarelag förklarar, att författarrätten var begränsad till ett visst antal år.

Den skrivelse, som kammarkollegium i våras ingav till Kungl. Maj:t, innan skattelösen här skulle fullbordas, verkade som ett nödrop från en myndighet, som är pliktrogen och mån om att

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

tillvarataga statens intressen och som därför icke kunde stillatigande låta sig brukas i den formella rättens tjänst.

Det har sagts, att det här skulle falla en skugga på statens anseende, om denna 1811 års författning upphävdes och Tunabergs allmänning icke finge övergå i bolagets ägo. Jag tror, att ingenting har varit mera ägnat att undergräva statens anseende än just den sortens avhändelser av kronogods, som detta är ett typiskt fall av, och jag tror, att ingenting är mera angeläget för att stärka statens anseende och den allmänna rättskänslan i samhället än just avbrytandet av denna jordpolitik.

Herr Wohlin: Även jag har fäst mig vid den egendomliga formuleringen av slutklämman i reservanternas yttrande. De hava icke i klämman upptagit yrkande om avslag å propositionen i den del, som gäller Tunabergs allmänning, utan endast i den sista satsen uttalat ett visst allmänt förbehåll. Detta tyckes mig i förbigående sagt giva en antydning om någon tveksamhet redan från deras sida rörande den av dem i motiveringen till klämman intagna ståndpunkten. Men därmed må vara hur som helst.

Betraktar man detta ärende ur strängt formell synpunkt, måste jag i huvudsak ansluta mig till de synpunkter, som här anförts av herr Holmquist.

Kungl. Maj:ts resolution av år 1879 innebar endast, att bolaget skulle efter skedd skattläggning få till skatte lösa så stor del av allmänningen, »som kunde vara för verkets behov erforderlig.» Denna kungl. resolution innehöll alltså ett klart och tydligt villkor, som måste vara uppfyllt, om skatteköpsrätt skulle kunna inträda, och det skulle givetvis ankomma på Kungl. Maj:ts underordnade myndigheter att pröva, huruvida denna förutsättning för skatteköpsrätten verkligen förefunnnes. Nu hava dessa underordnade myndigheter visserligen under flera årtionden tydligen haft föreställningen, att rättighet till skattelösen borde föreligga. Men de hava icke verkställt den prövning, som omnämnes i den omförmälda kungl. resolutionen, förrän nu på det sista i dessa dagar och de anföra nu att detta s. k. ädla verk, vars upprätthållande var avsikten med den i resolutionen givna villkorliga rätten till skatteköp, icke längre bedrives i nämnvärd omfattning och enligt våra mest sakkunniga myndigheters yttrande icke heller har utsikt att kunna under överskådlig framtid bedrivas. Jag har alltså den uppfattningen, att 1879 års kungl. brev icke i och för sig innebär någon utfästelse från statens sida att till skatte sälja ifrågavarande allmänning. Går man sedan till kammarkollegii och kommerskollegii utslag år 1889, liksom till kammarkollegii utslag år 1908, så äro dessa aktstycken ingenting annat än underordnade myndigheters förberedande åtgärder för skatteköp. På dessa förberedande åtgärder kan, såvitt jag förstår, ingen grunda det påståendet, att någon utfästelse från statens sida att till skatte sälja detta skogsområde föreligger. Vad sedan beträffar den mycket omtalade Högsta domstolens dom av 1908, så vill jag

visserligen icke instämman i tankegången, att denna dom skulle vara mindre respektingivande, därför att den fälldes med tre röster mot tre, ty det var en Högsta domstolens dom, som naturligtvis skall respekteras, huru än röstetalen ställa sig i domstolen. Men denna dom innehöll i sin slutkläm, d. v. s. i själva domen — det enda som innebär någon bindande utfästelse från statens sida — ingenting annat än att kronans talan om återvinningsrätt till området ifråga ogillades. Även om i domskälen vissa synpunkter uttalades, som kunna tagas till intäkt för en motsatt åskådning, kunna dessa domskäl icke äga laga kraft. Domen innebär alltså, att skogen ifråga allt fortfarande äger karaktären av en till visst bergverk upplåten skog, men icke att bolaget fått rätt till skattelösen av denna skog. Från formell synpunkt sett anser jag således läget vara sådant, att bolaget visserligen äger rekognitionsrätt till skogen, men intet mera. Rekognitionsrätten står kvar, men den medför för bolaget, såsom redan anförts, en under nuvarande förhållanden betungande förpliktelse att underhålla och vårda skogen. Förmånen, som följer därav, är för närvarande och för avsevärd framtid högst obetydlig om ens någon, eftersom den består i rätten att uttaga visst timmer för ett kopparverk, som näppeligen existerar.

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

Ur dessa synpunkter har jag letts till den uppfattningen, att man icke bryter någon bindande utfästelse från statens sida, om man bestämt säger ifrån, att förutsättningarna för 1879 års kungl. resolution och därpå följande utslag icke föreligga, och att det är Kungl. Maj:t obetaget att med hänsyn till numera upplysta förhållanden giva de underordnade myndigheterna en ny instruktion om att inställa de förberedande åtgärderna för skatteköpet och möjliggöra skogens disponerande på annat sätt.

Övergår man från dessa formella skäl till de reella, behöver jag icke spilla många ord på att erinra om, att här tala alla sakliga skäl till förmån för den kungl. propositionen. Det är ju uppenbart för var och en, att 1811 års författning var uttryck för en bergverkspolitisk åskådning, som på sin tid möjligen ägde berättigande, men som i våra dagar självfallet saknar allt berättigande. De reella skälen för ett bifall till bolagets framställning äro så mycket svagare, eftersom, om denna skog skulle lösas till skatte, den efter vad alla veta komme i händerna på ett trävarubolag, som avser att där hugga timmer till förädling och export. Då dessutom de på skogen sittande arrendatorerna själva icke anse sig betjänta med en sådan anordning som att bolaget skulle få köpa skogen, utan inlämnat en enstämmig skrivelse vari de med hänsyn till vissa i skrivelsen åberopade omständigheter förklara att de helst säge, att skogen komme under kronans vård, kan icke heller från arrendatorernas synpunkt sett — vilkas intressen även måste tagas i betraktande — något skäl enligt min uppfattning anföras till förmån för reservanternas yrkande.

Möjligen skulle jag kunna tillägga, att man naturligtvis ifråga om detta ärendes behandling hos kronans myndigheter kan rikta

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

anmärkning om en viss brist på enhetlighet i behandlingen, ja, man kan måhända säga, att om det hade varit en enskild person, som bolaget hade haft att göra med, så hade man av denna enskilda person kunnat förvänta ett mera klanderfritt uppträdande. Men denna synpunkt är av sekundär art; ty det veta vi ju alla, att kronan och statens myndigheter äro en tungrodd administrativ apparat, hos vilken viljan icke kommer till uttryck förrän efter lång tid, och var och en som inlåter sig i ekonomiska mellanhavanden med kronan, måste räkna med detta förhållanden inom administrationen.

Jag ber alltså, herr talman, att på nu anförda grunder få yrka bifall till föreliggande proposition.

Herr Reuterskiöld: I denna fråga ställer sig saken så, att om de premisser skulle vara riktiga, från vilka den förste ärade talaren, på Kopparbergsbanken, utgick och vilka sedermera såsom en röd tråd, kan jag säga, genomgått alla anföranden, skulle jag för min del också stanna vid utskottsmajoritetens förslag, men såvitt jag kan finna brister det i dessa premissers riktighet. Om alltså det blott gällde att i enlighet med vad den senaste talaren på Malmöbanken uttalat, fatta ett fritt beslut, skulle jag ur nationalekonomisk, socialpolitisk och andra därmed sammanhängande synpunkter gärna vara med om saken. Men frågan är icke så enkel efter mitt förmenande.

Om man noggrant följde med vad den förste ärade talaren anförde och därmed sammanställer yttrandet från statsrådsbanken, finner man mellan dessa två en icke oväsentlig skillnad om den även i första ögonblicket kanske icke framstår alldeles klar. Den första ärade talaren sade, om jag icke missuppfattade honom, att *då* här icke vore någon juridisk rätt, som kränktes, ansåg han de reala skälen vara övervägande, och dessa voro sådana, att han måste gå in på Kungl. Maj:ts förslag. I detta instämmer jag, med den lilla ändringen: *om* ingen juridisk rätt här kränktes. Från statsrådsbanken uttalades en helt annan uppfattning, nämligen den rena reduktionssynpunkten, att här är från allmän politisk synpunkt ett återupptagande berättigat, och därför bör en reduktion ske, även om man anser att den föreslagna åtgärden verkligen kommer i strid med nu gällande rätt. Jag är icke av den uppfattningen, att reduktioner i och för sig under alla förhållanden skulle vara något ogörligt eller alldeles otillåtet. Tvärtom ha vi ju i vår historia lärt oss, att reduktioner under särskilda förhållanden, sådana som de under Gustav Vasas och Karl XI:s tid rådande, varit behövliga och befogade, men de måste då företagas först sedan för desamma uppvisats så klara och bindande skäl, att icke någon tvekan kan råda därom, att den materiella rätten kräver ett åsidosättande av den formella. Detta är icke händelsen i detta speciella fall. Det är icke ens fråga om reduktion av visst slag av fastigheter eller vissa värden, utan om reduktion av ett enda objekt och åtgärden riktar sig icke mot en viss klass eller en

grupp utan mot ett enda subjekt, således en reduktion av den mest odiösa karaktär som kan tänkas, enligt min uppfattning. Skall här bli en ny reduktion, så bör den frågan lösas för sig och lösas på allmänna grunder, så att kan icke får sken av att rikta sig mot ett visst subjekt, allra helst om detta är det sista i en lång rad som får sitta orubbad. Såvitt jag kunnat läsa handlingarna, är det både enligt reservationen och utskottets betänkande inga andra som kunnat komma i fråga, utan detta är nu det enda och sista fallet. Men då det upplyses, att kammarkollegium fastställt skatteköpeskillingen och att kronan genom skatteköpeskillingen får *full* valuta, som redan är fullt inbetald — och detta har, såvitt jag kan se, icke bestritts — ställer sig saken för mig så, att om här en reduktion skulle företagas, bleve det en verklig kränkning av en materiell bestående rätt och icke av allenast en viss utfästelse, som här sagts. Då måste jag föredraga, att kronan får sitt på en annan väg nämligen fulla värdet i pengar. Går man den vägen som jag anser vara den rätta, kränkes icke någons rätt, kronan förlorar ingenting och beslutet innebär icke någon förhastad reduktion. Under sådana förhållanden förstår jag deras uppfattning som uttalat, att det föreslagna förfaringssättet i motsatt riktning icke vore kronan värdigt, men jag går än längre. Jag kan väl instämma i det yttrande som generaldirektören i kammarkollegium och äldsta kammarrådet avgivit, men jag stryker under att detta yttrande ändå är för svagt. Jag kan nämligen alldeles icke dela uppfattningen, att de strängt formella synpunkterna kunna leda till ett resultat sådant som det av den ärade talaren på Malmöbanken ifrågasatta.

När det alltså talats om statens värdighet får man icke glömma, att denna kan komma i fara även på ett annat sätt, och det är, att även om konung och riksdag fatta beslut i den riktning, som är föreslagen, även om riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts proposition, så förefinnes icke, såvitt jag kan döma, något hinder för vederbörande att genom stämning till domstol få sin rätt erkänd. Det kan finnas två vägar härvidlag: bruket kan hos kammarkollegium anhålla om utfärdande av skattebrev, och om det avslås klaga hos regeringsrätten, som enligt min mening kommer att anbefalla skatteköpebrevets utfärdande. Den andra vägen är domstolsvägen, och då menar jag, att svensk domstol icke skulle vägra, trots konungs och riksdags samstämmiga beslut att bifalla käromålet. Faktiskt är, att domstolarna redan upptagit och godkänt anspråk, som framställt, trots att Kungl. Maj:t och riksdagen fattat motsatt beslut. Jag hänvisar till »Nytt juridiskt arkiv» för 1910, referat nr 108, där det gällde en fångvårdstjänsteman, som blivit satt på indragningsstat med en avlöning, som Kungl. Maj:t och riksdagen beslutat med tillämpning av vissa bestämmelser, enligt vilken avlöningen fixerats till ett belopp, som den på indragningsstaten satta icke godkände. Tjänstemannen i fråga stämde på fulla beloppet och fick rätt i alla instanser. Man borde vara överens om att

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

sådant icke är staten värdigt, men dessutom undergräver det förtroendet till de politiska myndigheternas omdöme och insikt.

I detta fall synas ytterligare skäl tala för att gå den andra vägen, i det att bruket efter min tanke har en redan uppkommen rätt att åberopa. Vad detta är för en juridisk rätt, har justitiekanslern ej kunnat utreda. Men frågan måste besvaras. Först dock ett par ord om den mycket omtalade 1908 års dom, som den förste talaren särskilt uppehöll sig vid, och varigenom jag tror att jag fick klart vad han åsyftade. Han sade, att 1908 års dom hade betydelsen av res judicata i frågan om kronans ogillade anspråk att på grund av nedlagd bergverksdrift återfå fastigheten. Kronans anspråk gick ut på att, då icke bergverksdriften fullföljdes »på bergsvis», skulle brukets rätt vara förverkad och genom domen skulle vara fastslaget, att detta anspråk icke kunde godkännas. Om så är — och jag kan till en viss grad vara med om saken så långt — kan jag ej se annat, än att denna dom, som avsåg av kronan framställda anspråk, med åberopande av vissa då givna omständigheter, vilka skulle styrka anspråket, icke kan hänföra sig till något annat än de just då framlagda och kända omständigheterna och skälen. Den skulle icke kunna hindra, att, därest längre fram i tiden nya omständigheter skulle inträda och man ville styrka att då ingen bergverksdrift förefunnos, frågan upptoges ånyo med hänsyn till det dåvarande läget. Jag går alltså kanske något längre än den förste ärade talaren för så vitt domen allenast vore sådan han menat, i ty att den icke kunde hänföra sig till annat än vad då gällde, eller taga hänsyn till något annat än de då föreliggande omständigheterna. Men — och här kanske jag skiljer mig från den ärade representanten på Kopparbergsbanken — motiveringen visar, att domen icke är alldeles sådan han framställt den. Beträffande motiveringen till denna dom finner man, att majoriteten inom högsta domstolen, de tre ledamöter som dikterat domen, ogillat kronans talan, emedan kammar- och kommerskollegiernas utslag av 1889, varigenom ägarerna av Tunabergs kopparberg i den av Kungl. Maj:t föreskrivna ordningen enligt dessa justitieråds mening erhållit rättighet att skatteköpa viss del av allmanningen, vunnit laga kraft. Jag giver den förste ärade talaren rätt däri, att domskäl naturligtvis icke vinna laga kraft och icke heller äro avgörande, lika litet som de skapa någon ny rätt. I detta fall tror jag, att justitiekanslerns uppfattning, som jag i stort sett delar, blivit en smula felaktigt uttryckt. Men domskälen visa, att frågan om nyttjanderättens förverkande, som kronan påstått, icke kommit under bedömande, i det att majoriteten ansett, att även om kronans påståenden angående bergsdriften varit grundade, detta saknade betydelse, sedan skatteköpsrätt uppkommit genom 1889 års kollegiiutslag (se »Nytt Juridiskt Arkiv» 1908, ref. nr 44). Naturligtvis blev härav en följd, att kronans talan ej kunde bifallas, och med hänsyn till motiveringen torde det då ock bliva svårt att någonsin mera upptaga frågan om nyttjanderättens förverkande — vilket däremot

icke varit fallet, om talan ogillats på annan grund. Således, högsta domstolens dom av 1908 har *icke* betydelse för frågan om nyttjanderätten, vars förverkande kronan hade påstått, utan för frågan om kronans rätt över huvud att återtaga egendomen.

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

Om jag nu går till regeringsrättens utslag av 1912, var det ju så, att kammarkollegium hade förordnat, att särskild värdering skulle ske. En sådan ville bolaget icke vara med om och anförde besvär hos Kungl. Maj:t med yrkande att Kungl. Maj:t skulle undanröja utslaget och förklara, att bolaget hade fullgjort vad som erfordrades för skatteköpsbrevs utfärdande. Regeringsrätten ogillade bolagets talan och gjorde icke någon ändring i kammarkollegium utslag. Vad betyder då detta? Jo, så vitt jag förstår, blott det att regeringsrätten förklarat att särskild värdering skulle äga rum till skatteköpskillningens fixerande, på annat sätt än det normala efter sex ars räntor; men den säger ingenting mer och ingenting därutöver. Om en sådan värdering sker, är den naturliga följden enligt regeringsrättens mening, att när bolaget erlagt det belopp, som efter sådan värdering bestämts, så har det fullgjort allt vad som behövs för skatteköpsbrevens utfärdande.

Jag kommer då slutligen till frågan om 1917 års dom i högsta domstolen. I detta fall hade bolaget stämt kronan med yrkande om utfärdande av skatteköpsbrev på grund av nu efter 6 års räntor beräknad skatteköpskillning. Yrkandet godkändes av häradsrätten, men i hovrätten och i högsta domstolen ogillades bolagets talan. Icke oväsentligt är dock härvid vad som varit föremål för domstolens avgörande. Häradsrätten har i själva verket bedömt en annan fråga än hovrätten och Kungl. Maj:t. Häradsrätten har sagt, att Kungl. Maj:t och kronan var skyldig att utfärda och tillhandahålla bolaget skatteköpsbrev, men hovrätten säger, att: Den frågan icke förelåg till avgörande, utan i stället en annan fråga, nämligen den om villkoren för utfärdande av skatteköpsbrev, således icke, huruvida brev skulle utfärdas, sedan villkoren blivit fullgjorda. Denna hovrättens uppfattning godkändes av Kungl. Maj:t i högsta domstolen. Skillnaden är den att häradsrätten ansåg att här förelåg en *quæstio an*, hovrätten och högsta domstolen åter en *quæstio quomodo*. Frågan huruvida villkoren uppfyllts har icke upptagits till prövning, då den enligt Kungl. Maj:ts mening, icke hör under prövning av domstol utan skall avgöras på annat sätt i administrativ väg, såsom sedan också skett. Därför avvisades *då* bolagets talan. Men, härav följer icke, att sedan villkoren blivit klara, sedan det icke längre kan tvistas om villkoren, det icke skulle kunna ånyo stämmas om utfärdande av skatteköpsbrev på grund av erlagd skatteköpskillning efter fastställd särskild värdering, eller att *quæstio an* icke skulle kunna av domstol upptagas. Enligt min mening är icke genom domen något uttalande alls gjort om vad Kungl. Maj:t skulle göra, ifall en fråga sådan som den av häradsrätten prövade och besvarade kommer inför Kungl. Maj:t.

Jag övergår härefter till frågan, om för bolaget någon rätt

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.*

(Forts.)

redan uppkommit. Naturligen åligger det mig i sådant fall att också påvisa vad för en rätt det är fråga om, samt när och huru den uppkommit. Om så ej skett, skulle, med allt fog från de herrars sida, som uttalat sig till försvar för utskottet, kunna göras gällande, att, om här är fråga endast om en utfästelse att sälja, man icke kan bygga någon rätt på densamma. Däri giver jag dem rätt. Men jag kan alldeles icke godkänna den motivering, som i kammarkollegium kommit till uttryck och även av en talare här framförts, nämligen att utfästelsen icke skulle vara bindande på den grund, att löfte om fastighetsköp icke kan göras gällande i allmänhet enligt privaträttens regler som grund för anspråk på köpets fullbordande. En sådan överflyttning utan vidare av privaträttens principer på den offentliga rättens skatteköp är icke befogad; den är möjlig och riktig, när det gäller vanlig försäljning av kronans gods, men icke när det är fråga om det särskilda förfarande som kallas skatteköp, i det att här icke avses en kronans privaträtt. Man har förbisett att här föreligger icke något privaträttsligt förhållande utan ett rent offentlighetsrättsligt, och att en fullständig analogi därför bleve fullkomligt missvisande och felaktig. För mig avgörande i denna fråga är icke 1889 års kollegiiutslag, utan 1879 års kungl. resolution. Genom denna förklarar ägarerna till Tunabergs kopparverk berättigade att, i den ordning nådiga kungörelsen den 4 februari 1811 jämte övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitions-skogarna utfärdade författningar föreskreve, efter skedd skattläggning till skatte lösa så stor del av allmänningen, som, sedan de till skogsfång därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit däremot svarande skogsmark, kunde vara för verkets behov erforderlig.

Denna resolution förvandlar den offentlighetsrättsliga nyttjanderätten, som förut fanns, till äganderätt. Den är grunden till den nya äganderätt, som efter skatteköpeförfarandet skall lagfasas. Skatteköpeförfarandet blir i grunden endast ett formellt förfarande, varigenom den offentlighetsrättsliga nyttjanderättens förvandling till privaträttslig äganderätt successivt fullbordas. Alltså har 1879 års kungl. resolution tillskapat två rättigheter: 1) äganderätt i stället för offentlig nyttjanderätt och 2) rätt att erhålla skatteköpsförfarande. Den förra är bunden vid ett villkor, nämligen att genom skatteköpsförfarande den blott abstrakt bestämda köpeskillingen blir efter de i författningarna angivna grunderna fullt fixerad — och när detta skett är villkoret alltså uppfyllt och köpet fullbordat, varefter endast återstår formaliteten med skatteköpebrevs utfärdande: här kan icke tillämpas någon analogi från privaträttens regler om köpebrev, då förhållandet är helt annat än i privaträtten. Ordningen för skatteköpsförfarandet är angiven i 1811 års författning. Denna ordning kan icke komma till tillämpning förr än antingen viss myndighet fattat beslut därom, eller Kungl. Maj:t genom särskild resolution, såsom i detta fall, skapat viss rätt. Det är alltså i viss mening fullkomligt riktigt, när det här utta-

lats, att det blott är förberedande åtgärder, som efter 1879 års resolution vidtagits, men det är efter mitt förmenande å andra sidan också fråga blott om förberedande åtgärder för det slutliga verkställandet av den avlåtna rättens förvandling till ren privaträtt. Det kan också möjligen påstås, att motiveringen för högsta domstolens dom 1908, som åberopar kammar- och kommerskollegiernas utslag 1889 i stället för 1879 års kungl. resolution, så till vida är riktig, som den fäst sig vid den handling, varigenom det suspensiva villkoret för äganderättens uppkomst kunde anses uppfyllt, om än det sedermera visade sig, att 1889 års utslag i detta stycke icke var alldeles fullständigt. Efter mitt förmenande har Kungl. Maj:t 1879 icke kunnat komma till det slut resolutionen innehåller utan att Kungl. Maj:t med eller utan skäl prövat förutsättningarna för ett sådant skatteköp vara för handen. Förutsättningen var att nyttjanderätten bestod, och att bergverksdrift ägde rum; utan att detta konstaterats, hade Kungl. Maj:t icke kunnat utfärda denna resolution. När åter en sådan utfärdats, måste förutsättningarna enligt Kungl. Maj:ts uppfattning hava ansetts föreligga. Även om detta i efterhand kan visas hava varit ett misstag. Vad resolution innehåller om att efter skedd skattläggning bergverket ägde lösa så stor del av allmänningen, som kunde vara för verkets behov erforderlig, hänför sig därför icke till något annat än måttet. Och om efter vederbörande kollegii åsikt icke något sådant mått finnes, därför att drift på bergvis visar sig omöjlig, då finnes ingen annan utväg än att anordna särskild värdering för utrönande av *fulla* värdet. För att den äganderätt som genom den kungl. res. uppstått skall över huvud taget kunna realiseras och alltså den offentliga nyttjanderätt som formellt fortbestår, men som principiellt upphört skall övergå till privat äganderätt, finnes icke något annat medel än att just genom särskild värdering utrona *fulla* värdet. Detta har nu skett. Ingenting brister i det hela. Här har enligt min mening icke förekommit något felaktigt förfarande från myndigheternas sida, utan allt är fullkomligt regelrätt och riktigt. Under sådana förhållanden vore oriktigt anse att man kommit in i en återvändsgränd, som kraft förlikning. Tvärtom, vad som nu fordras, det är endast, att i enlighet med Kungl. Maj:ts domar och resolutionen 1879, sedan allt, som måste fullgöras, är fullgjort, skatteköpbrevet utfärdas, och detta bör kunna framtvingas på administrativ väg, men det kan även ske på domstolsvägen. Hyser man denna uppfattning, och är här fråga om en verklig *rätt* så är det icke rimligt eller riktigt att i detta avseende genom riksdagen nu sätta makt före rätt. Sådant har farliga konsekvenser. Att sätta statens makt före rätten är i allmänhet icke något tilltalande. Det kan ske i vissa reduktionsfall, men att låta något sådant inträffa varigenom man öppnar vägen för reduktionstankens genomförande, innan den i sina konsekvenser prövats, det kan jag icke vara med om. Det skulle betyda i själva verket att, ett enskilt subjekt utsattes för ett verkligt attentat från statens sida, och så långt lär man väl icke vilja gå.

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

Vad justitiekanslerns yttrande beträffar vill jag framhålla att i vissa delar därav kan jag icke följa detsamma, utan anser det felaktigt. Justitiekanslern säger, att det upp-tår en viss rätt enligt 1879 års resolution, men icke vad det är för en rätt. Däri ligger en svaghet. Jag har sökt från min synpunkt nu visa vad det är för en rätt. För det andra säger han, att »Genom denna dom lærer få anses fastslaget, att kopparverkets ägare icke kan med stöd av 1879 års brev domstolsvägen tilltvinga sig någon del av allmanningen». Att jag inga unda kan underskriva denna sats, följer av vad jag förut sagt. Ser jag till hans slutpunkt på sid. 27 i den Kungl. prop. kan jag icke heller finna, att framsällningen där är sådan, att jag kan underskriva den, men jag tror icke den inverkar på föreliggande fråga, och vid sådant förhållande, herr greve och talman, ber jag att på det varmaste få förorda bifall till reservationens yrkande oaktat jag till fullo inser och erkänner, att detta är så avfattat, att det icke riktigt stämmer med den ståndpunkt jag har ifråga om utfästelsen. Men jag anser icke det formella här vara av sådan vikt, då det av sammanhanget och motiveringen till utskottets betänkande är fullt klart vad man menar.

Herr statsrådet Undén: Den föregående ärade talaren har i överensstämmelse med sin läggning, som icke minst jag såsom hans kollega väl känner till, urgerat en alldeles ny och originell syn på hela frågan. Enligt hans uppfattning är detta bolag i besittning av äganderätt på grund av 1879 års brev. Denna uppfattning strider för det första på det allra bestämdaste mot justitiekanslersämbetets uppfattning, i vars yttrande det heter: »Om sålunda 1879 års brev och utslaget den 26 februari 1889 måste anses utgöra laga hinder för Kronan att fritt disponera över ifrågasvarande allmanning, så betagade dock icke Kronan äganderätten. Denna tillkommer Kronan, ända till dess skatteköpet verkligen äger grund». Och det skulle jag vilja framhålla, att 1879 års brev i grund och botten icke är någonting annat än en förklaring av samma natur, som 1811 års författning. 1811 års författning, varpå hela denna skatteköpsrätt till rekognitionssk gar grundar sig, innefattar icke sådana verk som Tunabergs kopparverk. Så förklarade Kungl. Maj:t 1879, att 1811 års författning skulle utvidgas att omfatta också Tunabergs kopparverk. Jag kan således icke inse, att det kungl. brevet giver Tunabergs ägare en sådan rätt, som den föregående ärade talaren trodde.

Herr Reuterskiöld ville försöka framkonstruera en motsatt riktning mellan den av herr Holmquist och av mig hävdade uppfattning. Jag skulle hava yttrat, att det vore fråga om reduktion. Jag vet icke vilket reduktionsbegrepp herr Reuterskiöld lär, men enligt den uppfattningen om reduktion, som jag anser vara riktigast, skulle det omfatta indragning av äganderätten. Nu anser jag liksom herr Holmquist, att bolaget icke fått någon äganderätt, och då kan det icke bliva tal om reduktion i detta fall.

Herr Reuterskiöld har velat skrämma kammaren med att, om riksdagen toge detta förslag, bolaget skulle hava möjlighet att vare sig genom fullföljande av talan hos regeringsrätten eller också genom att gå den vanliga domstolsvägen tvinga till sig äganderätt. Jag tror icke, att denna förklaring behöver på något vis injaga fruktan hos kammaren. Jag skulle vilja se, om någon myndighet skulle kunna utfärda skattebrev, sedan de författningar upphäfts, på vilka hela skatteköpsinstituten vilar.

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag hade knappt väntat mig, att herr Reuterskiöld skulle sluta med att varit tillstyrka reservationen, utan jag hade förväntat, att han skulle säga, att han *tyvärr* nödgades göra det, ty herr Reuterskiöld vet själv — han har enskilt sagt det till mig — att vad han måste försvara det är den formella rätten. Men här kan man åberopa det gamla romerska ordspråket *summum jus summa injuria* eller att högsta rätt ofta är högsta orätt. Vid sådant förhållande är det icke något som helst otänkbart uti att en sådan statsatgård, som herr Reuterskiöld ville beteckna som en reduktion, skulle komma till stand; ty det är verkligen i sådana fall som statsmakterna kunna tillgripa denna rätt för att låta den verkliga rättvisan träda i stället för den högsta orättvisa.

Emellertid efter den förklaring som förekommer i den kungl. propositionen, till vilken jag ansluter mig, är det icke fråga om reduktion i detta fall. Det är helt enkelt fråga om att stoppa en pågående förskingring av statens egendom i en punkt, innan den natt sin formella och juridiska fulländning.

Statsrådet Undén erinrade om ett yttrande av professor Agardh, som också var professor på sin tid, om kronans hela jordpolitik då, varav detta är ett senfött utslag, att det var den tredje förskingringen av kronojorden. Då man nu talar om att man kränker statens värdighet och mera sådant kan jag också gent emot dem, som på olika grunder förordat den tredje förskingringen, erinra om Agardhs påstående att det var en av de allmänna sätser med vilka man så ofta söker bedraga folken, när de enskilda kunna vinna på deras antagande. Det är pudelös kärna.

Som sagt, den materiella orätten i fullbordandet av detta förvärv är uppenbar och tillräckligt bevisad. Åter-tår frågan, om det finnes någon formell rätt. Jag påstår att det icke finnes någon sådan. Det enda som kan åberopas är Kungl. Maj:ts dom 1908, och i denna dom, i stämmningsansökningen och i själva yrkandet, talas icke om skatteköpsrätt utan bara om rätt för kronan att helt och hållet återfå även nyttjanderätten till denna skog, därför att villkoren för nyttjanderättsupplåtelsen icke vidare vore förhanden, och det var i den saken Kungl. Maj:t förklarat, att Kronan icke kunde få tillbaka nyttjanderätten. Detta har salunda vunnit laga kraft. Det skedde med tre röster mot tre. Men jag pastar att denna dom skall lända till efterrättelse eftersom den blivit i laga ordning utfärdad, och det är det, denna dom också gör i hela den

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)*

utsträckning, den överhuvud taget hava kan. Man bör därför, såsom även herr Wohlin åberopat, icke av högsta domstolens motivering draga andra slutsatser, än vad domstolskonklusionen leder till, ty domskäl är icke laga dom. Det är icke de, som vinna laga kraft utan endast domens slutresultat. Det förhåller sig så, mina herrar — och det har uttryckligen uttalats — att denna dom när den tillerkänner ägaren, nyttjanderätt, äger bestånd; fortfarande och för all framtid har verket nyttjanderätt till denna skog enligt Kungl. Maj:ts dom 1908, som till sin fulla kraft upprätthålles. Men det är väl icke för mycket begärt, och man får icke tolka Kungl. Maj:ts dom på annat sätt än att den tillerkänner ägaren rätt att ha kvar vad han fått och icke något annat; d. v. s. skulle mot förmodan och mot de geologiska undersökningarna i framtiden kunna upptäckas, att kopparverket kan drivas, och det också verkligen drives, så har verket rätt till utsyning på skogen av det timmer, som behövs för verkets drivande, men ingenting mer. Således, här är icke fråga om åsidosättande av någon formell rätt alls. I detta avseende äger Kungl. Maj:ts dom av 1908 fortfarande bestånd trots allt. Men för bolaget har detta icke den minsta betydelse, därför att det icke kan få ut detta timmer annat än om det i framtiden skulle visa sig en sådan omvälvning i jordens innandömen, att det skulle kunna uppstå bruksdrift.

Då säger man, att kronan i alla fall av billighetskäl bör gå in på gjort anbud, därför att kronan får full valuta i pengar. Men da vill jag säga, att, såsom vi veta, i dessa tider pengar icke ha något värde, och Gud vete, om de någonsin få något som helst värde. Men i alla fall blir denna ersättning oskäligt liten i förhållande till det pris, vartill trävaruprodukterna säkerligen stiga. Och om kronan avhänder sig sin skog, skulle de jämförelsevis skogfattiga orternas behov av skogsprodukter i trakten icke kunna tillgodoses och dessutom torparnas rätt fullständigt åsidosättas, utan att man kunde hitta på någon annan åtgärd än en ny slags lagstiftning, som skulle bliva expropriation eller reduktion. Jag behöver icke annat än peka på detta, då övriga synpunkter under debatten utvecklats.

Men för att stryka under, att härigenom icke någon obillighet på något sätt äger rum, vill jag erinra — vilket jag tror, att herr Holmquist berörde i sitt anförande, åtminstone har man sagt mig att han gjorde det, då jag var borta ett ögonblick — att denna allmänning har varit ofantligt mycket större än den nu är, omkring 4,000 hektar, medan den nu blott är något över 1,000 hektar. Vart ha de andra 3000 tagit vägen? Jo, i sammanhang med 1879 års administrativa förfogande har man låtit hemmanen omkring allmänningen utbyta sin servitutsrätt mot en massa skog från kronans allmänning. Det var tydligen en frikostighet från kronans sida att låta dessa skoglösa hemman taga skog gratis utan vidare, och större delen av dessa hemman ägdes av kopparverket. Under sådana förhållanden tycker jag, att det är en finkänslighet Kungl. Maj:ts proposition utvisar och som också upptagits i utskottets

betänkande, att de skola hava ersättning för de utgifter, som varit förenade med att vederbörande mot all materiell rätt sökt skattelösen. Det är en alldeles onödig frikostighet.

Jag vill slutligen erinra, att det här bara är ett upprepande av det skådespel, som förekommit vid avvittningarna i Norrland och Dalarna, som är den största tragedin i de tre förskingringarna av kronans egendom. Hade det varit så att de administrativa myndigheterna för att gagna befolkningen utdelat kronans skog till bönderna för att de skulle utvidga de gamla hemmanen samt till nybyggnad, då hade därom intet varit att säga; men då passade industrien på och köpte deras rätt mitt för böndernas näsa, och de administrativa myndigheterna läto det gå i fullbordan, Trots att de visste att bönderna icke finge något med. Det blev en gratispresent till bolagen av dessa skogar. Denna trafik stoppades emellertid i sista ögonblicket i Västerbottens lappmark. Bönderna hade fått löfte om att få dessa skogar och bolagen som köpte skogen hade en formell rätt att få den och litade på att avvittning skulle ske. Men statsmakterna beslöto att avklippa dessa förhoppningar, så att skogen förvandlades från saluskog till allmänning.

På grund av vad jag nu anført, ber jag, herr talman, för att såsom en oppinionsyttring ytterligare betona, att någon som helst materiell orättvisa, eller något formellt överskridande av vad lagar och författningar innehålla, icke föreligger, få yrka bifall till utskottets förslag, på det sätt att den omtalade ersättningen för besvär och kostnader — som står där som en omotiverad beskedlighet och som ett överstrykande med någon slags hartass, vilket nästan ger kronan sken av att anklaga sig själv — måtte utgå ur betänkandet, d. v. s. orden från och med »dock att Nävekvärns bruks aktiebolag» till styckets slut.

Herr Östberg: Föreliggande i och för sig mycket intressanta rättsfall har nu blivit från olika sidor grundligt belyst. Jag har emellertid åno begärt ordet, detta för att uttala min mening angående det yttrande herr Wohlin haft och som understrukits av herr Lindhagen. De yttrade sig, som vi hörde, om vad som var laga kraftvunnen dom i högsta domstolens utslag av år 1908. Nu vet jag visserligen, att frågan om vad som är laga kraft vunnen dom är ett mycket svårlöst problem. På min tid fick man lära sig, att det är icke endast själva slutet — slutet är här att Kungl. Maj:ts och kronans talan ogillades — utan också vad som behövs för att förklara själva slutet, ty eljest vet man ju ingenting om processens föremål. Det måste ingå så mycket av grunderna som behövs för att förklara det rättsfall, som föreligger; och det skäl, som ingår i domslutet och som är det avgörande, det är här, att den omständigheten, att kopparverket icke drives icke får tillmätas avgörande betydelse. Så lärde man sig på min tid, och jag förmodar, att det fortfarande anses hållbart. Jag tror således, att

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Ports.)

högsta domstolens dom verkligen bör kunna sägas vara prejudicerande.

Här har sagts från statsrådsbänken, att vi sitta här såsom förmyndare för en myndling, och vi böra då icke avhända honom någon rättighet. Der är besynnerligt, att nu kommer denna fråga på finansdepartementets föredragning. Således synas här finansiella synpunkter varit avgörande; förra gången var den juridiska synpunkten bestämmande och det var justitiedepartementet som då hade föredragningen av denna fråga såvitt jag minnes rätt. Jag tror, att om man också anlägger de finansiella synpunkterna och ser mer än till det yttre, så kränker man icke något statens egentliga finansiella intresse genom att gå med reservanterna. Men jag vill betona, att då man handlar under förmyndaransvar för en myndling, gäller det också att icke få skenet emot sig, att man handlar oriktigt, och den rättsliga synpunkten är för mig den avgörande.

Då jag icke är övertygad, att det riktiga skulle ske genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och jag anser, att en var bör finna att man här måste ställa sig ytterst tveksam — och i tveksamma fall bör man ju icke handla — ber jag att fortfarande få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Reuterskiöld: Från statsrådsbänken förekom ett litet yttrande, som jag nödgas med några ord upptaga, ehuru det var en formell anmärkning, som dock icke är rent formell, utan i sig innesluter en verklig realitet.

Herr statsrådet yttrade, att han sedan gammalt eller åtminstone sedan icke så långt tillbaka kände till min originella syn på tingen. I det fallet har han med glädje kunnat finna, att hans uppfattning sammanfaller med Nya Dagligt Allehandas, som också, när min uppfattning icke passade i stycke med dess åskådningar, fann den originell. Jag vet inte om originalet är ett fel i denna kammare. Jag vet icke heller, om med originalet här skall avses, att man har en självständig uppfattning grundad på hållbara skäl. Men om så varit meningen med uttrycket, ber jag att med största nöje få taga mot-komplimangen, i annat fall nödgas jag att tillbakavisa den.

Jag vill också i förbigående göra en anmärkning mot den ärade talaren på Västernorrlandsbänken och gärna giva honom rätt så till vida, att jag visserligen varmt förordar reservationens syfte när frågan ses allsidigt, men att, om jag skulle se saken bara från den reala synpunkt, som han och utskottet anlagt, utan hänsyn till den rätt, som är i fråga, jag visserligen icke kunnat göra det annat än på det sätt han uttalade. Då jag emellertid fortfarande varmt förordar avslag på utskottsmajoritetens förslag, sker det därför, att jag anser ett högre intresse vara i fara genom detta, ett intresse utan vilket samhället icke kan i längden bestå, nämligen rättssäkerheten. Och över varje annan synpunkt — fast det kanske är originellt av en jurist — sätter jag rättssäkerheten.

Herr statsrådet visste icke, vilken min uppfattning var i fråga om reduktion och vad jag lär därom. Det är icke fråga om vad jag lär. Men så vitt jag förstår innebär en reduktion, att samhället återtager ekonomiska värden, som med någon rätt vilken som helst av annan innehavas, utan att denna rätt upphört. Jag känner icke, att denna rätt måste vara en äganderätt. Beträffande äganderätten i detta särskilda fall har herr statsrådet uttalat, att äganderätten fortfarande tillkommer kronan enligt justitiekanslerns yttrande. Jag kan visserligen instämma med justitiekanslern, när han har rätt, men jag är därför icke bunden till alla hans uppfattningar, och anser visst icke att han alltid har rätt, icke ens att han alltid skrivit logiskt rätt. Men det gör, att när han uttalar en uppfattning, som icke står i logisk överensstämmelse med mina utgångspunkter, så har det icke heller någon som helst beviskraft mot mig. Det må i detta sammanhang anmärkas att, då det är fråga om att äganderätten finns kvar, eller, som representanten på Västernorrlandsbanken uttryckte det, äganderätten fortfarande är kvar hos kronan, men nyttjanderätten hos bolaget, fastän den är värdelös, så är detta sant endast i formell mening. Formellt kan äganderätten möjligen tyckas vara kvar hos kronan, till dess bolagets offentliga nyttjanderätt förvandlats till privat äganderätt. Men den offentliga rätt — skatteköpsrätten — bolaget har i förhållande till kronan är grund för en äganderätt, som icke kan i likhet med den offentliga nyttjanderätten förverkas. Jag kan icke heller se, att högsta domstolens utslag 1908 på något sätt strider häremot, utan när högsta domstolens majoritet, såsom den dock får kallas, går med på att ogilla kronans talan, gör den det icke på den grund att nyttjanderätten fortfarande består, utan på den grund att det utslag, varigenom kopparverket fått definitiv rätt att skatteköpa, vunnit laga kraft. Det är så nära till min uppfattning, som det gärna kan vara möjligt. Den offentlig-rättsliga synpunkten är klar och bestämd, men emedan den icke varit för domstolen lika klar, har denna kommit att aberopa ett beslut, som enligt min tanke endast är en följd eller ett verkställande av ett redan tidigare givet konstitutivt beslut — det av 1879.

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
Forts

Här har talats om motiveringen för högsta domstolens utslag, och denna motivering har, även om den icke vinner laga kraft, sin stora betydelse, när det gäller att tolka ett rättsförhållande. Det är högsta domstolens mening, att nyttjanderätten icke kan vara förverkad, därför att den över huvud taget icke längre består. Det är sant, såsom herr statsrådet sade, att ingen makt i världen kan tvinga Kungl. Maj:t och kronan eller underlydande verk att faktiskt utfärda skatteköpbrev. Men om det skulle bero på den omständigheten, att Kungl. Maj:t och riksdagen stiftat en lag, varigenom skatteköp bleve omöjliga skulle jag för min del åtminstone, i all ringhet, våga den förmodan, att en sådan åtgärd dock kunde föranleda skadeståndsanspråk, som högsta domstolen

Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.
(Forts.)

godkände. Anspråket på att få skatteköpbrev utfärdat grundas emellertid på en rätt, som uppkommit innan skatteköpen upphävts och jag kan då icke se, att högsta domstolen skulle vara förhindrad förordna om eller bifalla en talan om skatteköpbrevs utfärdande, sedan en författning om upphävande av skatteköp kommit ut, i det att denna icke verkar på det sätt retroaktivt, att den t. o. m. skulle upphäva den redan uppkomna rätten — skatteköpbrevets utfärdande är blott en formalitet, som fortfarande kan och skall iakttagas i fråga om sådana skatteköp, vilka fullbordats så när som på denna formalitet. Men jag vill icke bestrida, att möjligheten av en annan utgång finns då det nu för tiden kanske ej är säkert, att man fäster avseende därvid att denna rättighet uppkommit, innan författningen utfärdats, att den sålunda redan är för handen, och det nu endast gäller realisationen.

Under sådana förhållanden måste jag naturligtvis vidhålla min uppfattning; men då såsom jag nyss antydde, reservanternas förslag är så olyckligt avfattat, som det är, kan jag icke annat än föredraga, herr talman, att yrka avslag på alltsammans. Det finnes ju möjlighet, att det kommer tillbaka i bättre form. Ingenting förloras genom ett avslag men rättssäkerheten blir orubbad.

Herr statsrådet U n d é n: Jag nödgas yttra några ord ytterligare. Jag beklagar, att den siste ärade talaren trodde sig finna i mina ord om hans originalitet något slags anklagelse eller uppfattade mina ord så som om detta skulle vara något fel. För mig var det angeläget att inför kammaren konstatera så tydligt som möjligt, att herr Reuterskiölds uppfattning står i strid med uppfattningen hos övriga herrar, som här talat för samma yrkande som han, och det var med särskild glädje, jag ansåg mig på det viset kunna taga herr Reuterskiöld till hjälp mot dessa andra herrars uppfattning.

Beträffande förhållandet mellan statens rätt och bolagets kanske jag får yttra ännu ett ord med hänsyn till herr Reuterskiölds uppfattning om 1879 års brev. År 1898 utfärdades en författning om förvaltningen av statens till kopparverket anslagna skogar, och var föranledd bland annat av vissa missförhållanden vid Tunabergs kopparverks allmänning. Man ansåg således, att här verkligen var fråga om statens skogar.

Slutligen vill jag med anledning av herr Östbergs anmärkning, att denna proposition framlagts på finansdepartementets föredragning säga, att i allmänhet ärenden angående rekognitionshemman gå på detta departement och att även den förra regeringspropositionen i ämnet gick på finansdepartementets föredragning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande nu föredragna utlåtande framkommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att samma hemställan skulle avslås; 3:o) av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle bifalla vad utskottet hemställt med den ändring, att dels orden »med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition »dels ock

vad som följde efter orden »icke vidare skall äga rum» utelämnades; samt 4:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Barthelson vid utlåtandet anförda reservationen.

*Om
inställande av
vissa slag av
skatteköp.*

(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det under 4:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Barthelson vid utlåtandet anförda reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47:

Nej — 19.

Anmäldes tredje särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen.

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändrings- och tilläggsarbeten vid Västgöta regementets kasernetablissemang;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande redan under år 1919 av viss del utav det å extra stat för år 1920 under fjärde huvudtiteln anvisade reservationsanslag till fullföljande av arbetena å kasernetablissemang för femton infanteriregementen; samt

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa av inträffade eldsvådor inom Vaxholms och Älvsborgs fästningar föranledda kostnader.

Skrivelseförslagen godkändes, vart och ett under förutsättning att även andra kammaren biföll vad utskottet i respektiva utlåtande (nr 9, 10 eller 11) hemställt.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 3,06 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.